

Stanovništvo Sv. Jelene u drugoj polovici 18. i u 19. st.

Blaženić, Marko

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:921807>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-27**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI

FILOZOFSKI FAKULTET

ODSJEK ZA POVIJEST

MARKO BLAŽENIĆ

STANOVNIŠTVO SV. JELENE U DRUGOJ POLOVICI 18. I U 19. ST.

DIPLOMSKI RAD

Pula, rujan, 2022.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli

Filozofski fakultet

Odsjek za povijest

MARKO BLAŽENIĆ

STANOVNIŠTVO SV. JELENE U DRUGOJ POLOVICI 18. I U 19. ST.

DIPLOMSKI RAD

JMBAG: 0303058242, redoviti student

Studijski smjer: preddiplomski studij povijesti

Predmet: Istraživanje ranonovovjekovne povijesti

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Povijest

Znanstvena grana: Hrvatska i svjetska ranonovovjekovna povijest

Mentor: izv. prof. dr. sc. Marija Mogorović Crljenko

Sumentorica: doc. dr. sc. Danijela Doblanić

Pula, rujan, 2022. godine

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisan Marko Blaženić, kandidat za magistra Povijesti, izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju bilješke i bibliografija. Izjavljujem da ni jedan dio Diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, te ne krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za neki drugi rad na bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli 29. kolovoza 2022.

IZJAVA O KORIŠTENJU AUTORSKOGA DJELA

Ja, Marko Blaženić, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, nositelju prava korištenja, da moj diplomski rad pod nazivom „Stanovništvo Sv. Jelene u drugoj polovici 18. i u 19. st.“ upotrijebi da tako navedeno autorsko djelo objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te preslika u javnu internetsku bazu diplomskih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu sa Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama. Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

Potpis

U Puli 29. kolovoza 2022.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Geografski smještaj.....	2
3. Sveta Jelena do 18. stoljeća.....	5
4. Teritorijalna pripadnost.....	7
5. Prometna povezanost	16
6. Gospodarstvo.....	23
7. Matične knjige i Stanja (<i>Stališ</i>) duša.....	29
8. Krštenja.....	34
8.1. Sezonsko kretanje krštenja i začeca	38
8.2. Dodjeljivanje imena djeci.....	39
8.3. Jednostruka imena.....	40
8.4. Dvostruka imena	41
8.5. Dodjeljivanje imena i katolički kalendar	46
8.5.1. Imena djece i obližnje crkve	55
8.5.2. Dodjeljivanje imena po roditeljima	56
9. Vjenčanja	58
9.1. Sezonski raspored vjenčanja.....	58
9.2. Dan vjenčanja	61
9.3. Ritam rađanja i trajanje fertilnog razdoblja.....	66
10. Matične knjige umrlih.....	72
10.1. Sezonski raspored smrtnih slučajeva	74
10.2. Dob umrlih.....	80
10.3. Uzroci smrti	83
11. Prezimena.....	87
12. Nadimci i kućni brojevi.....	93
13. Zaključak.....	100
14. Literatura.....	102
15. Internetske stranice	105
16. Izvori	106
17. Sažetak	106
18. Summary.....	107

1. Uvod

Sveta Jelena je mjesto uz koje sam osobno veoma vezan. Iz njega potječe većina mojih predaka, a i sam tamo živim. Upravo zato, odlučio sam se baviti poviješću Svete Jelene putem matičnih knjiga. Poticaj za takvu vrstu istraživanja odavno sam dobio od majke koja je iz hobija pretraživala matične knjige i tražila korijene naše i drugih obitelji. Ovaj je rad povijesnodemografsko istraživanje jedne mikrolokacije. Naime, Sveta Jelena nije zasebna župa, već je mjesto dio Župe Brseč. U ovome je radu na temelju matičnih knjiga krštenih, umrlih, vjenčanih i Knjiga stanja duša analizirano stanovništvo Svete Jelene u prvoj polovici 19. stoljeća, odnosno od 1805. do 1848. godine. Razdoblje je to između dva velika događaja za Istru, 1805. Napoleon napada Austriju, a 1848. u Austro-Ugarskoj se ukida kmetstvo. Riječ je doista o mikrolokaciji - prostoru na kojem je u to vrijeme bilo oko trideset nastanjenih kuća. Podaci su uspoređivani i stavljani u kontekst povijesnodemografskih trendova u čitavoj Župi Brseč za koje je sedamdesetih godina prošloga stoljeća povijesnodemografsku analizu izradio i objavio Fedor Mikič. Podaci u ovom radu uglavnom su uspoređivani s Mikičevim rezultatima, ali i s podacima za druge istarske župe kako bi se vidjelo u kojoj se mjeri demografsko ponašanje stanovnika Svete Jelene uklapa u skupne podatke za Župu Brseč, odnosno gdje postoje odstupanja. Do ovog istraživanja, Sveta Jelena je uglavnom proučavana i o mjestu se pisalo u okviru Brseščine. Iznimka je tek rad Svetojelenčana Josipa Jurinovića koji je napisao knjigu o životu u Svetoj Jeleni u 20. stoljeću. Kako o Svetoj Jeleni izdvojeno od Brseščine nije gotovo ništa napisano, u prvom dijelu ovoga rada odlučio sam opisati mjesto kako bi se dobila slika mjesta u 19. stoljeću. Neki podaci koje iznosim o životu Svetojelenčana u prošlosti dio su usmene predaje, kazivanja članova iz moje obitelji. Cilj rada je kroz matične knjige i knjige stanja duša dobiti uvid o aspektima demografskog ponašanja, ali i aspektima svakodnevnog života Svetojelenčana u 19. stoljeću koji se iz tih izvora mogu iščitati.

2. Geografski smještaj

Mjesto Sveta Jelena se nalazi u sjeveroistočnom dijelu Istre – na području Liburnije. Područje je to koje pripada ekavskom čakavskom govoru, tako i danas, ondje živi čakavsko narječje (vidi sliku 1). Područje Liburnije koje gleda na Kvarner plaća svoj vidik strminama. One teren čine teško pristupačnim i teško iskoristivim. Usprkos tomu mjesto se smjestilo na jednom sedlu 340 metara iznad morske uvale zvane Kuševica, a ispod brda Kobilina čija nadmorska visina iznosi 564 metra. Brda stanovnicima nisu predstavljala prepreke za komunikacije s drugom stranom. Odlazili su preko njih trgovati u Istru, a na drugoj su strani brda ponekad pronalazili i životne partnere. S druge strane imali su more, koje im je oduvijek bilo izvor hrane.² Svetojelenska plaža Jelenščica nije dobro zaštićena od vjetrova, a ni u bližjoj okolini nema uvale koja je zaštićena od svih vjetrova. Općenito je obala Brseščine vrlo nepristupačna i uz to gotovo da nema plitkih uvala pa tako dubine mora uz obalu iznose između 15 i 30 metara što je presudilo da se na tom području ne razvije značajnija luka.³ To je sprječavalo razvoj vlastite flote to jest iskorištavanje punog potencijala mora. Ipak, Jelenščica čini se nije bila u potpunosti gospodarski neiskorištena. Tijekom 20. st., a možda i ranije, Svetojelenčani su ondje kuhali more kako bi dobili sol,⁴ a Eugen Kumičić u *Začuđenim svatovima* objavljenima 1883. piše „*Ranjeni Mato Bartolić bijaše trgovac iz Jelenščice. Svakog tjedna po jedan ili dvaput vozio bi on vino, ulje i druge proizvode na Rijeku svojom lađom...*“.⁵ Na Jelenščicu se iz Svete Jelene pješice moglo stići za 20 minuta, dok u suprotnom smjeru uzbrdo treba skoro čitavi sat.⁶ Mjesto se nalazi između dva srednjovjekovna gradića, Brseča i Mošćenica te je od svakog udaljeno tri kilometra.⁷ Sveta Jelena pripada Župi Brseč, čija je župna crkva posvećena svetom Jurju. Kao posjed Sveta se Jelena nalazila u Brseščini koja je, pak, pripadala Pazinskoj grofoviji. Od većih gradskih središta, najbliži je grad Rijeka, udaljena oko 45 kilometara od mjesta. Rijeka je u 16. st. poprimila izgled grada i postala urbano središte Kvarnera kojem su gravitirala sva

² Robert Doričić, Bernard Franković i Robert Mohović, *I moj nono je navigal: Brseč i Brseščina* (Rijeka: Katedra Čakavskog sabora Općine Mošćenička Draga, 2012), 2.

³ Isto, 2.

⁴ Josip Jurinović, *Mali Svjedoci velikih promjena* (Rijeka-Mošćenice: Katedra Čakavskog sabora Općine Mošćenička Draga, 2007), 51.

⁵ Eugen Kumičić, *Začuđeni svatovi* (Zagreb: Izdavačko knjižničarsko poduzeće mladost, 1974), 15.

⁶ Jurinović, *Mali Svjedoci velikih promjena*, 51.

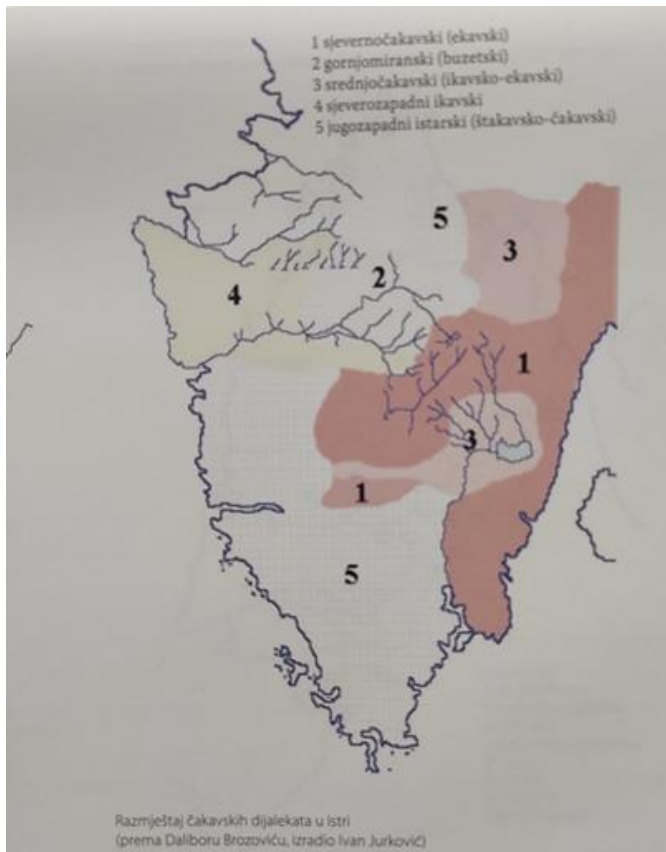
⁷ Isto, 12.

kvarnerska naselja.⁸ Blizina Rijeke je jako utjecala i na život u Svetoj Jeleni. Kao grad s prometnom lukom nerijetko je služila kao polazišna luka pomorcima iz Svete Jelene.⁹ Prema matičnim knjigama u Svetoj Jeleni je zanimanje pomorca (*nauta*) po popularnosti bilo odmah iza poljoprivrednika (*agricola*). Iako u ovom radu analiza zanimanja nije bila u prvom planu jer ona nisu dosljedno navođena, ipak je u matičnim knjigama i Knjizi stanja duša uočljivo da ova dva zanimanja dominiraju. Od manjih gradskih središta, koja su u novom vijeku imala gradski status, najbliže je bio Lovran, od Svete Jelene udaljen oko 14 kilometara. Ostala gradska središta u široj okolici u novom vijeku su bili gradovi u Istri koji su bili na približno istoj udaljenosti kao i Rijeka. Upravno središte posjeda u kojem se nalazila Sveta Jelena je bio grad Pazin. Pazinskoj grofoviji je pripadala Sveta Jelena zajedno s cijelom Brsešćinom koja je u 18. stoljeću graničila s Mletačkom Republikom. Propašću Mletačke Republike i objedinjavanjem Istre pod jednom jedinstvenom vlašću ukinuta je granica koja je dijelila Istru. Granica se više nije nalazila toliko blizu mjestu, što je bitno u slučaju ratnih sukoba sa susjednom državom, jer u tim slučajevima najviše nastradaju granična područja, kao što se u 17. st. dogodilo u Uskočkom ratu. Pripojenje ostatka Istre Austro-Ugarskoj za Svetu Jelenu je bilo vrlo značajno; to je potaklo izgradnju ceste koja je prolazila upravo kroz Svetu Jelenu. Ta je cesta povezivala Rijeku i Pulu, a usput je povezala i Svetu Jelenu. Od početka 20. stoljeća Austro-Ugarska počinje više ulagati u ratnu mornaricu.¹⁰ Pula, koja je od Svete Jelene udaljena sedamdesetak kilometara, još u drugoj polovici 19. st. postaje glavna ratna luka Monarhije. Sveta Jelena je tako dobila još jedno veće gradsko središte kojem je mogla gravitirati. Za razliku od Rijeke gdje su se na brodove ukrcavali poslovno, u Puli su se prisilno ukrcavali na ratne brodove, na kojima je vojni rok bio četiri godine.

⁸ Mirko Marković, *Kvarnersko primorje; stanovništvo i naselja* (Zagreb: Jesenski i Turk, 2005), 10-11.

⁹ Doričić, Franković i Mohović, *I moj nono je navigal*, 2.

¹⁰ Dario Petković, *Ratna mornarica Austro-ugarske monarhije* (Pula: C.A.S.H., 2004), 25.

Slika 1. Razmještaj čakavskih dijalekata u Istri (prema Daliboru Brozoviću, izradio Ivan Jurković).¹¹

¹¹ Maurizio Levak, *Slaveni vojvode Ivana; kolonizacija Slavena u Istri u početnom razdoblju franačke uprave*, (Zagreb: Leykam International, 2007), prilozi

3. Sveta Jelena do 18. stoljeća

Sveta Jelena nema mnogo materijalnih ostataka iz davne prošlosti. Manje sondažno iskopavanje iznad Svete Jelene na istočnom obronku prapovijesnog naselja *Gračišće* obavljeno je 1987. godine. Na temelju istraživanja procjenjuje se da je naseobina na Gračišću postojala između 1200. i 800. prije Krista.¹² U drugoj polovici 2. st. pr. Kr. Istra, pa tako i područje Svete Jelene dolazi pod vlast Rimskog Carstva. Propašću Zapadnog Rimskog Carstva, Istra se priključuje u bizantski istočnoalpski obrambeni sustav. Istrani su se već ranije, u 4. i 5. stoljeću, počeli pripremati za znatnije provale *barbara*.¹³ Pri kraju 6. stoljeća, uz ostala plemena, na područje Istre dolaze Slaveni koji, za razliku od ostalih, uspješno počinju naseljavati Istru. Bizant im u jednom trenutku dozvoljava naseljavanje u ulozi slobodnih seljaka-graničara.¹⁴ Za područje Svete Jelene nema konkretnih podataka o dolasku Slavena, već možemo samo pretpostavljati što se na tom području događalo. Naznake za naselja Slavena na tom području očituju se samo po toponimiji. Primjerice, blizu Svete Jelene, na Učki nalazi se vrh Perun na Učki, kao svjedočanstvo o kultu slavenskog boga Peruna koji obitava na gorskim vrhovima. Ti su toponimi mogli nastati samo u vrijeme dok su Slaveni još bili pogani što bi značilo u ranome srednjemu vijeku.¹⁵ Pitanje kada se dogodila slavenizacija naselja ili doseljavanje Slavena ostaje neodgovoreno. O doseljavanjima svjedoče i legende. One mogu pružiti dragocjene podatke koje su samo u njima sačuvane. Međutim, treba imati na umu da je ipak riječ o legendama te ih je stoga teško uzeti kao istinu ili se one mogu tumačiti na različite načine. Primjerice, od mojih sam *nonota* i *none* koji su se u Svetoj Jeleni rodili i tamo proveli čitav život, čuo priču o grčkom groblju koje se nalazilo negdje u mjestu. Vjerojatno je riječ o groblju doseljenika s grčkih područja u razdoblju ranog novog vijeka, ali postoji i tumačenje prema kojem se pojam *Grci* u

¹² Ranko Starac, „Rezultati najnovijih arheoloških istraživanja obavljenih na području Lovranštine, Mošćeništine i Bršeštine“ u: *Liburnijske teme knjiga 8: Brseč i Bršeščina*, ur. Goran Crnković i dr. (Opatija: Katedra Čakavskog sabora Opatija, 1994), 13.

¹³ Levak, *Slaveni vojvode Ivana*, 59.

¹⁴ Snježana Pavičić, *Istra i sjevernojadranski prostor u srednjem vijeku (materijalna kultura VII. - XI. stoljeća)*, (Zagreb: Hrvatski povijesni muzej, 1994), 98.

¹⁵ Levak, *Slaveni vojvode Ivana*, 67.

predajama tumači kao staro stanovništvo koje ne mora imati ikakve veze s Grcima.¹⁶ U ovom slučaju, grčko groblje bi zapravo bilo staro groblje.

Franačka osvajanja priključuju Istru svom kraljevstvu 788.,¹⁷ pa se događaju značajne promjene. Nestaju granice bizantske Istre i susjednih područja te su otvorene mogućnosti intenzivnijoj slavenskoj kolonizaciji, o čemu govori i isprava s rižanskog skupa održanog 804. godine.¹⁸ Nestankom bizantske vlasti javljaju se drugi utjecaji na području sjeveroistočne Istre. Na temelju posljedica koje se vide na kulturi tog područja, jasno je da je, umjesto čistog zapadnofranačkog utjecaja, prevladao slavenski utjecaj. U razdoblju 820. – 822., knez Borna širi svoj utjecaj iz hrvatskog primorja do rijeke Raše,¹⁹ a u 10. st. se prema djelu *De administrando imperio* „zemlja Hrvatska“ protezala u primorju do istarskih granica to jest to grada Labina.²⁰ Brseščina je u to doba, pa time i Sveta Jelena, bila u sastavu Hrvatskog Kraljevstva. Sredinom 12. st., arapski geograf Edrizi pisao je da je Bakar prvi grad zemalja Hrvatske. Ovaj izvor pokazuje da je Brseščina odvojena od Hrvatske između 10. i 12. st.²¹ Brseščina se tada nalazi u rukama njemačkih velikaša. Oporukama braće Volfganga i Ramberta III. Walsee, krajem 15. stoljeća, posjed prelazi caru Fridrihu III. iz kuće austrijske.²² Područje Svete Jelene je bilo, s dvjema iznimkama, od tada pa do 1918., kada dolazi talijanska vlast, pod austrijskom vlašću. Prva iznimka je kratko razdoblje u uskočkome ratu koji je trajao od 1615. do 1618. kada je Sveta Jelena bila pod mletačkom vlašću. Prema odredbama Madridskog mira Mlečani su Austrijancima morali vratiti zauzete dijelove Pazinske grofovije.²³ Drugo kratko razdoblje, kada Sveta Jelena nije bila pod austrijskom vlašću, je razdoblje od 1809. do 1813. za vrijeme kojeg se čitava Istra, pa tako i Sveta Jelena, nalazila pod francuskom vlašću.²⁴

¹⁶ Matija Dronjić, „Prilog istraživanju predaja o starom narodu na području Like i Podgorja“, *Senjski zbornik: prilozi za geografiju, etnologiju, gospodarstvo, povijest i kulturu* (2012): 133-153.

¹⁷ Branko Marušić, *Istra i sjevernojadranski prostor u ranom srednjem vijeku* (Pula: Arheološki muzej Istre, 1995), 21.

¹⁸ Lujo Margetić, „Kada je Hrvatskoj oteta Brseština,“ u: *Liburnijske teme knjiga 8: Brseč i Brseščina*, ur. Goran Crnković i dr. (Opatija: Katedra Čakavskog sabora Opatija, 1994), 33.

¹⁹ Marušić, *Istra i sjevernojadranski prostor*, 21.

²⁰ Isto, 33.

²¹ Margetić, „Kada je Hrvatskoj oteta Brseština,“ 37.

²² Ivan Dorčić i Marijan Tomašić, *Kastav i Kastavština u prošlosti i sadašnjosti* (Kastav: Odbor za proslavu 10. god. oslobođenja Kastavštine, 1931), 48.

²³ Darinko Munić, „Brseč na početku XVII. stoljeća“, u: *Liburnijske teme knjiga 8: Brseč i Brseščina*, ur. Goran Crnković i dr., (Opatija: Katedra Čakavskog sabora Opatija, 1994), 47.

²⁴ Mirela Slukan-Altić, *Katastar Istre 1817. – 1960.* (Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2001), 9-10.

4. Teritorijalna pripadnost

Župi Brseč pripadaju redom od juga prema sjeveru mjesta: Zagore, Brseč, Martina, Golovik i Sveta Jelena. Sveta Jelena nalazi se na rubnom području Župe Brseč te čini granicu sa župom Mošćenice. Isto tako, Sveta Jelena je i granično mjesto između katastarske općine Martina i Kalac i granično mjesto Pazinske grofovije i Kastavske gospoštije. Jednim dijelom, od mora prema zapadu, granica je jedna velika prirodna vododerina nastala potokom. Ostatak granice prema *Mošćenišćini*²⁵ ne obilježava *Potòk*²⁶ već brdo *Veli Kremenjak*. Stanovnici toga područja vododerine nazivaju *potòki*. *Potòk* koji je dio granice župe i katastarske općine ima naziv *Sekie*.²⁷ Taj je *potòk* što je bliže moru izraženiji to jest više usječen u krajobraz. Potok i dan danas ponekad teče tim *potòkom* za vrijeme obilnijih kiša, ne na svim dijelovima jer izgleda da negdje voda ponire, a ulijeva se u more na plaži Jelenšćici.

²⁵ Područje koje pripada mošćeničkoj župi.

²⁶ *Potòk* - Svetojelečani i danas koriste ovaj naziv za procijep između dva brda koji su nastali zbog potoka koji su nekada tekli tim mjestima i oblikovali teren. Nekim potocima na nekim dijelovima i danas nakon obilnijih kiša na nekim relacijama teče voda.

²⁷ Jurinović, *Mali Svjedoci velikih promjena*, 23.

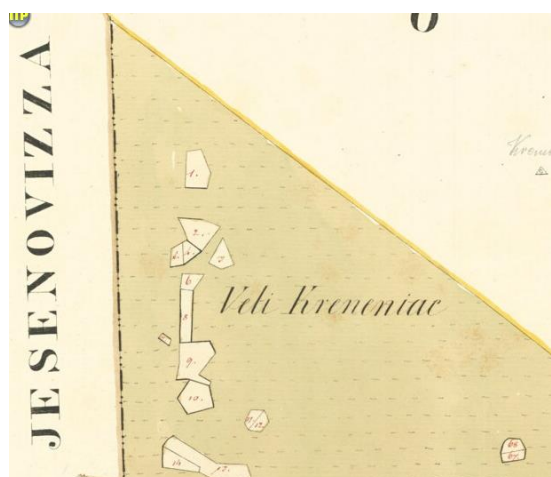
Slika 2. Potòk Sekie na granici župe Mošćenice i Brseč te katastarskih općina Martina i Kalac. Lijeva strana potòka pripada Mošćeničkoj župi i katastarskoj općini Kalac dok desna strana pripada Brsečkoj župi i katastarskoj općini Martina. Snimio: Marko Blaženić, 2021.

Slika 3. Potòk Sekie desetak metara iznad glavne ceste koja prolazi Svetom Jelenom. Snimio: Marko Blaženić, 2021.

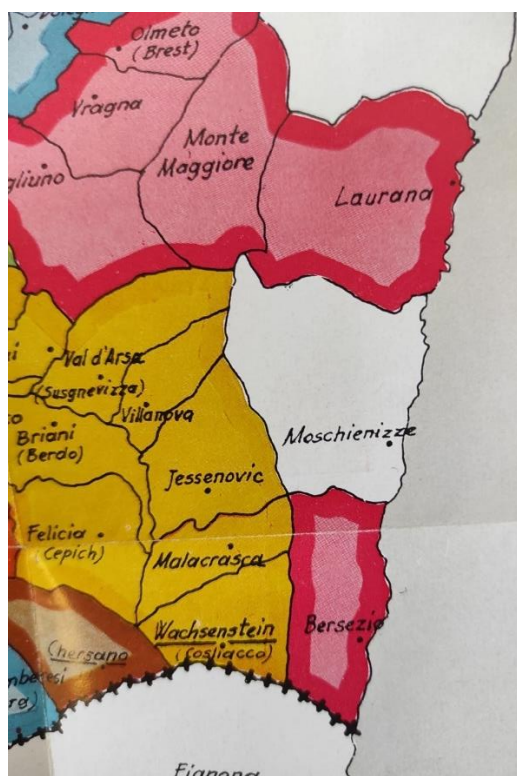

Slika 4. Potok na Jelenšćici koji prolazi sredinom plaže i ulijeva se u more. Gledano s mora, lijeva strana od potoka pripada katastarskoj općini Martina, a desna katastarskoj općini Mošćenice. Snimio: Marko Blaženić, 2021.

Slika 5. Mapa iz katastarskog plana k.o. Martina iz 1819. Žutom linijom označen najzapadniji dio granice Brsešćine i Mošćenišćine. (Izvor: Archivio di Stato di Trieste; Catasti di Trieste, <http://www.catasti.archivodistatotrieste.it/Divenire/imagefullscreen.htm?fs=1&imgLndex=1&idUa=10652493&first=1&last=1>, posjet: 08.11.2021.)

U Kastvu je u 15. st. oformljena Kastavska gospoštija. Tako su u Kastvu boravili kapetani, koji su upravljali posjedom u ime feudalca.²⁸ Mošćenice i njihova okolica su spadale u Kastavsku gospoštiju s kojom je Sveta Jelena graničila. Sa zapadne strane Sveta Jelena, kad se prijeđe Veli Kremenjak graniči s katastarskom općinom Jesenovik, preko Malog Kremenjaka i Kosmatog Brega graniči s katastarskom općinom Malom Kraškom, a preko Prodola s katastarskom općinom Kožljak.²⁹ Jesenovik i Mala Kraška su pripadali gospoštiji Kožljak. Područje katastarske općine Martina je od druge polovice 15. st. pripadalo Pazinskoj grofoviji. Tako se u urbaru Pazinske grofovije, iz 1498., spominju gradići Lovran i Brseč.³⁰ Prema De Franceschijevoj karti Sveta Jelena je u 16. st., s cijelim današnjim katastarskim općinama Martina i Brseč, spadala u Pazinsku grofoviju.

Slika 6. Dio De Franceschijeve karte, *Carta della Contea di Pisino e delle signorie minori alla fine del secolo XV*. Roza boja označava Pazinsku grofoviju, žutom bojom označena je gospoštija Kožljak dok Mošćenice koje nisu označene ni jednom bojom

²⁸ Ira Rechner-Šustar, „Međunarodna radionica Revitalizacija kulturno-povijesnih cjelina u Primorsko-goranskoj županiji na primjeru grada Kastva,“ u: *Zbornik kastavštine XII/2004*, ur. Darinko Munić (Kastav: Grad Kastav, 2004), 42.

²⁹ Archivio di Stato di Trieste; Catasti di Trieste, <http://www.catasti.archiviodistatotrieste.it/Divenire/imagefullscreen.htm?fs=1&imgIndex=1&idUa=10652493&first=1&last=1> (posjet: 08.11.2021.)

³⁰ Markus Leideck, „Lannd Ze Ysterreich,“ u: *Mletačko-austrijska granica u Istri; Monografije i katalozi* 29, ur. Tatjana Bradara, (Pula: Arheološki muzej Istre, 2017), 140.

pripadaju Kastavskoj gospoštiji. (Prema C. De Franceschi, *Storia documentata della Contea di Pisinio*, 1964.)

Slika 7. Današnji prikaz katastarske općine Martine kojoj pripada Sveta Jelena (Izvor: Katastr.hr., Republika Hrvatska; Državna geodetska uprava, <https://www.katastar.hr/#/>, posjet 08.11.2021)

Usporedimo li kartu na kojoj su prikazane katastarske općine, danas, s De Franceschijevom kartom Pazinske grofovije i manjih gospoštija u 15. stoljeću, katastarska općina Martina, kao i katastarska općina Brseč, pripadale su Pazinskoj grofoviji. Usporedbom karata je vidljivo i to da katastarske općine Martina i Brseč prema De Franceschiju spadaju u istu upravnu cjelinu sa središtem u Brseču. Područja katastarskih općina Martina i Brseča su obuhvaćena pojmom Brseščine. Sveta Jelena je dakle dio Brseščine. Lovran i Brseč su se našli pod habsburškom vlašću prije ostalih liburnskih posjeda.³¹ Drukčiju sudbinu imala je susjedna Mošćeniščina, koja je počinjala odmah preko *potòka Sekie*, koja se ubrajala u Liburnijske posjede. Sveta Jelena se našla pod upravom kapetana koji se nalazio u Pazinu. Kapetan je bio postavljen kao nositelj upravne, sudbene, vojne i fiskalne vlasti na području čitave austrijske Istre osim liburnijskih posjeda.³² U podložnosti kapetana nalazio se pokrajinski sudac, kancelar te ostali činovnici u pokrajini.³³ Područje austrijske Istre je, nakon što je pridruženo Kranjskoj, svedeno na razinu pokrajine, ali je i dalje zadržalo poseban status. Otada je uprava pokrajine povezana s koncesijom založnog feuda Pazinske grofovije.³⁴ Moglo bi se reći da je političko središte za Svetu Jelenu bio Pazin u kojem je bio centar uprave nad austrijskom

³¹ Leideck, „Lannd Ze Ysterreich“, 140.

³² Na istom mjestu.

³³ Egidio Ivetic, ur., *Istra kroz vrijeme* (Rovinj: Centar za povijesna istraživanja – Rovinj, 2009), 309.

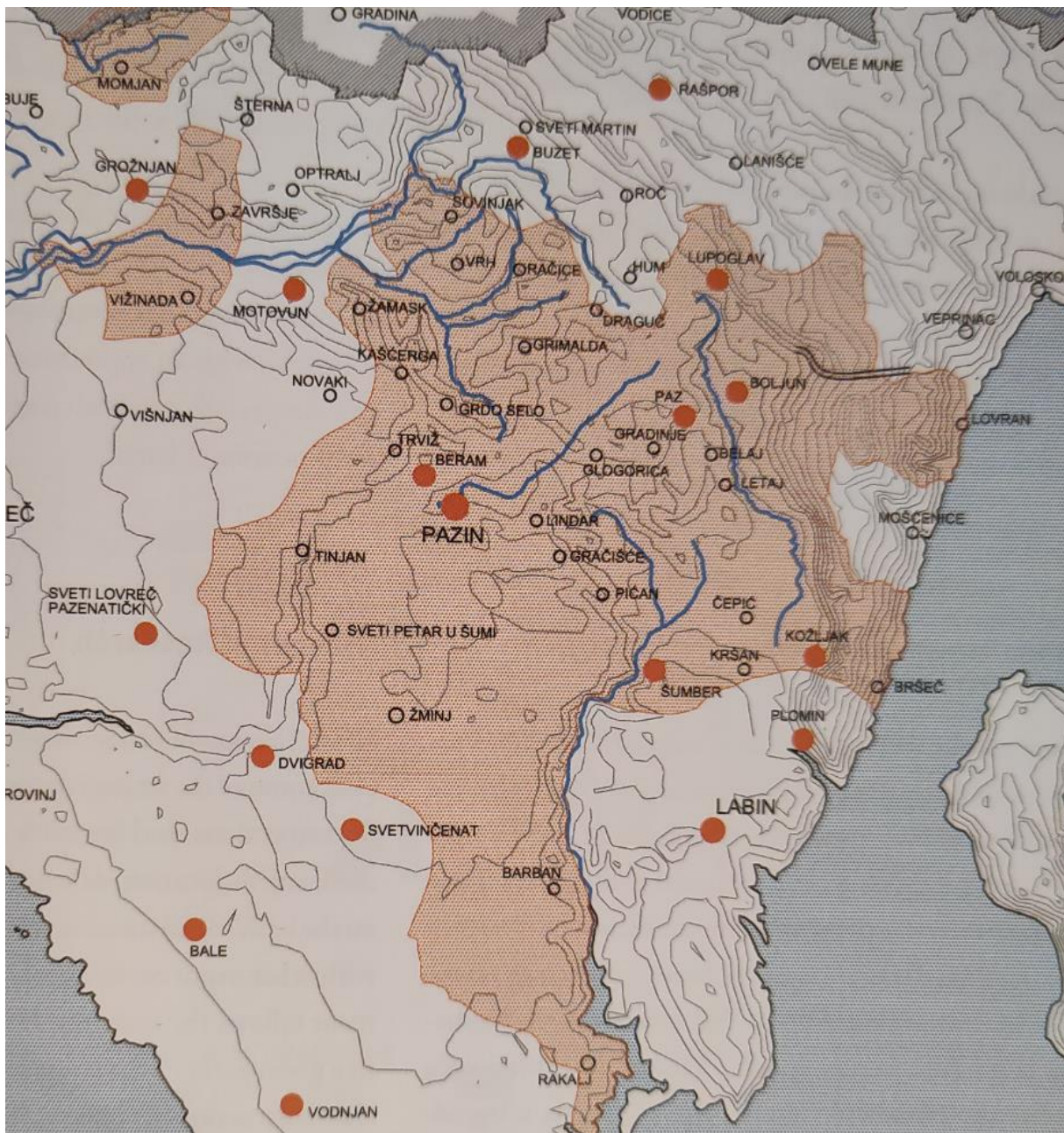
³⁴ Leideck, „Lannd Ze Ysterreich“, 140-141.

Istrom. Sveta Jelena je bila jedan mali dio toga feuda. Uz kapetana u Pazinu je djelovao i namjesnik Pazinske grofovije kojeg je postavljao njen trenutni posjednik. Njegova je zadaća bila upravljanje posjedom. Na nižim razinama kao što su gradska, komunska ili seoska, upravu su provodili župani (njem. *Supp* ili *Suppan*, a tal. *Suppano*) i njihovi pomoćnici požupi (njem. *Podsup*, *Bodtsuppan*, tal. *Posuppano*).³⁵ Najstariji zapisani predak obtelji koja nosi nadimak Barci, Bartolomej Hrelja rođen krajem 17. ili početkom 18. stoljeća, je imao titulu župana. Titula je zapisana talijanskim jezikom, *Suppano*. Nije moguće sa sigurnošću tvrditi gdje je živio Bartolomej Hrelja, no njegovi unuci, za koje su prvima zapisane kućne adrese, su rođeni u Svetoj Jeleni na tadašnjoj adresi Martina 108/ Brseč 97. Ovo nam ukazuje da je na Brseščini postojala funkcija župana. I danas u susjednom mjestu Svete Jelene, Goloviku, jedna kuća nosi nadimak *župani*. Nadimak za koji je moguće da je nadjenut upravo zahvaljujući funkciji župana. Sudbenost je na najnižoj razini provodio komunalni sudac. Feudima ili komunama je pripadalo pravo sudbenosti u građanskim sporovima i manjim krivičnim prijestupima.³⁶ I za titulu suca ima primjer jednog pretka Svetojelenčana. Radi se o Gašparu Barkoviću Šćocu, rođenome u 17. stoljeću, kojemu je zapisana titula *judex*, sudac. Za razliku od Bartolomeja Hrelje, Gašparu Barkoviću je zapisan i obiteljski nadimak. U Svetoj Jeleni i danas postoji kuća koja nosi nadimak *Šćoci*, a u kojoj kasnije žive potomci Gašpara Barkovića. Kako nije poznato da se taj nadimak izvorno veže za još neko drugo mjesto, vrlo je vjerojatno da je Gašpar Barković živio baš u Svetoj Jeleni. Komuna je na svom području imala ovlast provoditi istražni postupak u krvnim deliktima i djelima za koje je bila predviđena smrtna kazna. Presudu u tim slučajevima ne bi donosio komunalni sudac, već pokrajinski sudac u Pazinu na čiju presudu nije postojalo pravo žalbe. U civilnim sporovima je postojala sljedeća žalbena instancija, nakon Pazina, u Ljubljani, a još iznad nje u Grazu.³⁷

³⁵ Leideck, „Lannd Ze Ysterreich“, 141.

³⁶ Na istom mjestu.

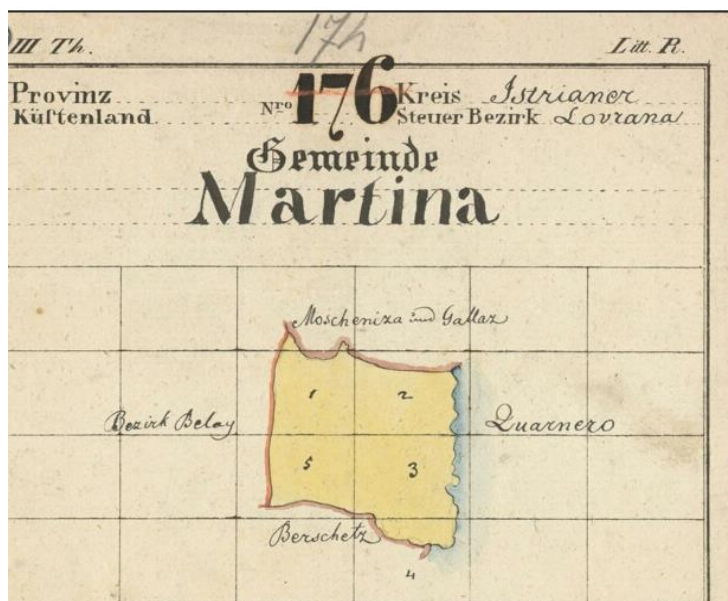
³⁷ Isto, 141-142.

Slika 8. Pazinska grofovija do 16. stoljeća prije rata Cambraiske lige. Kartu izradila I. Huić prema Alberi 2001, (Prema Irma Huić, Urbanizam srednjovjekovnih naselja na granici mletačke i habsburške Istre, 2017.)

Krajem 18. st. osnivaju se kotarevi kao upravne jedinice. Kada su kotarevi tek uspostavljeni imali su zadaću popisati muškarce sposobne za vojnu službu i dodijeliti kućne brojeve u svome kotaru. Vremenom je broj poslova koje su obavljali kotarevi sve više rastao. Primjerice 1785. kotarevi preuzimaju ulogu objave zakona i drugih obveza te nadzor nad njihovom provedbom. Kasnije kotarevi postaju organi za

prikupljanje poreza koji je namijenjen za financiranje vojske.³⁸ Nakon francuske uprave Sveta Jelena se našla u Lovranskom kotaru koji je ukinut već 1827., kada je spojen s Kotarom Kastav u Kotar Volosko.³⁹ Jedan od noviteta u to vrijeme bila je i izrada katastra. Sveta Jelena je 1819. u sklopu Brseščine izmjerena i prikazana u *Franciskanskom katastru*.⁴⁰ Sveta Jelena je, kao što je prije rečeno, spadala u katastarsku općinu Martina, te je tako i prikazana na mapi.

Slika 9. Mapa katastarske općine Martina u katastarskom planu iz 1819. godine. (Izvor: Archivio di Stato di Trieste; Catasti di Trieste, <http://www.catasti.archivodistatotrieste.it/Divenire/document.htm?idUa=10652493&idDoc=10658745&first=0&last=0>, posjet: 08.11.2021.)

Mapa je pisana na njemačkom jeziku. Kako je na mapi zapisano, katastarska općina Martina pripadala je poreznom okrugu Lovran. Na prikazu katastarske općine Martina, iz 1819., osim područja koje je obuhvaćala katastarska općina Martina zabilježena su i prikazana i područja s kojima je graničila. Na sjeveru je graničila s Mošćenicama i Kalcem, na istoku je bio Kvarner, na jugu je Brseč i na zapadu okrug Belaj.

Usporedno s time gospoštije gube prava na upravu.⁴¹ Drugim riječima bio je to prijelaz s feudalnog sustava uprave prema modernom sustavu. Ove promjene prati i

³⁸ Leideck, „Lannd Ze Ysterreich“, 142-144.

³⁹ Boris Zakošek, „Pregled arhivalija Lovranštine do 1945. u Državnom arhivu u Rijeci“, u: *Zbornik Lovranščine*, ur. Ivana Eterović (Lovran: Katedra Čakavskoga sabora Lovran, 2020), 25.

⁴⁰ Škalamera i Magaš, *Brseč na kartografskim Prikazima*, (Rijeka: Državni arhiv u Rijeci), 24-25.

⁴¹ Leideck, „Lannd Ze Ysterreich“, 142-144.

Zakon o ukidanju kmetstva, 7. rujna 1848., u Austrijskom Carstvu. Tada je ukinuta svaka osobna podložnost te tlaka i daća na koje su kmetovi/vazali bili obvezni svome feudalcu. Seljačka su gospodarstva tada prešla u vlasništvo seljaka.⁴² Sveta Jelena je, kao i ostatak Carstva, zakoračila u novo doba. Što se tiče lokalne uprave Sveta Jelena je nakon francuske vlasti bila u općini Brseč. Ta općina je trajala do 1867. kada je zajedno s općinom Mošćenice pridružena općini Lovran. Općina Mošćenice se 1896. ponovno odvaja od Lovrana s Brsečom kojeg uzima pod svoju upravu. Godine 1897. je, vjerojatno zbog stoljetne pripadnosti Brseča Lovranu, u Brseču postojala inicijativa da se Brseč ponovno pripoji Lovranu, što nije bilo prihvaćeno.⁴³ Tako je Sveta Jelena, što se uprave tiče, nakon dugog niza godina prestala biti granično područje. Kraj austrijske vlasti dočekala je u Općini Mošćenice sa središtem u Mošćenicama. Za razliku od političke pripadnosti u kojoj je dobila novo središte, vjersko joj je središte ostalo isto. Sveta Jelena i dalje pripada Župi Brseč te i dalje graniči s mošćeničkom župom. Johann Weikhard Valvasor, koji je živio u 17. stoljeću, u svojoj knjizi *Die Ehre des Herzogthums Krain* crkvu svete Jelene spominje kao pobočnu crkvu župne crkve svetog Jurja.⁴⁴

⁴² Feudalizam u Istri, *Istrapedija. istarska internetska enciklopedija 2005*, <https://www.istrapedija.hr/hr/natuknice/752/feudalizam-u-istri> (posjet 08.11.2021., posljednji put mjenjano 07.09.2015)

⁴³ Zakošek, *Pregled arhivalija Lovranštine*, 28.

⁴⁴ Iva Kuljiš, *Brseč u kasnom srednjem i ranom novom vijeku*, diplomski rad, (Sveučilište u Rijeci, filozofski fakultet, 2019), 46.

5. Prometna povezanost

O prometnoj povezanosti i putevima koji su Svetu Jelenu povezivali s okolicom prije izrade katastra, možemo samo nagađati. Na povezanost je uvelike utjecao reljef koji je zaslužan za to da je Sveta Jelena gravitirala prema Brseču, a ne toliko prema zapadu ili sjeveru (prema Mošćenicama). Brseč je kao upravno središte i kao župa obuhvatio sela i zaseoke kojima je, gledajući teren, najpraktičnije bilo gravitirati u Brseč. Sveta Jelena je bila slabo prometno povezana. Uzrok tome je, kako smo ranije spomenuli, ponajviše strmi teren na kojem je smještena. U 18. stoljeću Sveta Jelena je povezana cestom ili putom s ostalim mjestima. Puteve, koji su povezivali kuće u mjestu i mjesto s okolicom, ucrtani su u katastarskom planu iz 1819. godine.

Prema mapi postojala su tri puta koja su vodila iz mjesta. Jedan je vodio prema sjeveru prema Mošćenicama, put okrenut prema jugu vodio je prema Brseču, a postojao je i put između brda Kosmatog Brega i Protolla (nazivi prema mapi), prema unutrašnjosti Istre. Danas se put koji vodi na zapad, u Istru, više ne koristi. Put prema Mošćenicama dobio je novu rutu izgradnjom ceste 1839. godine. Samo je put prema Brseču zadržao osnovnu rutu kojom je prolazio i prije izgradnje ceste 1839. godine.

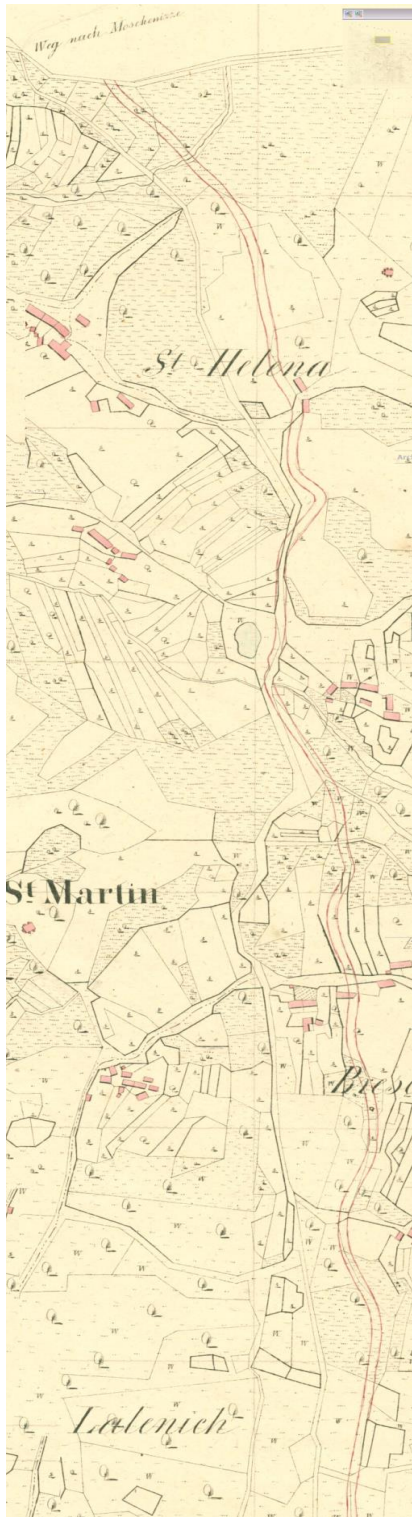

Slika 10. *Potporni zid ceste u Potòku Sekie, koja spaja Mošćenice i Svetu Jelenu. Snimio: Marko Blaženić, 2021.*

Slika 12. Katastarski plan općine Martina iz 1819. godine. Na mapi su tri sela. Najjužnije je Martina, potom slijedi Golovik i najsjevernije Sveta Jelena. Smeđom bojom su označeni neki od puteva. (Izvor: Archivio di Stato di Trieste; Catasti di Trieste,

<http://www.catasti.archivodistatotrieste.it/Divenire/document.htm?idUa=10652493&idDoc=10658745&first=0&last=0>, posjet: 10.10.2021)

Slika 13. Plan ceste koja je izgrađena 1839. godine. Na slici prikazan plan ceste samo u Svetoj Jeleni. Crvenim linijama ucrtana je zamišljena cesta koja često nije slijedila stari put. (Izvor: Archivio di Stato di Trieste; Catasti di Trieste, <http://www.catasti.archivodistatotrieste.it/Divenire/document.htm?idUa=10652493&idDoc=10658745&first=0&last=0>, posjet: 10.10.2021)

Teren prema Brseču kojim je prošla cesta između Svete Jelene i Brseča je blaži nego teren između Svete Jelene i Mošćenica. *Potoki* između Svete Jelene i Mošćenica su puno veći i izraženiji nego na relaciji Sveta Jelena - Brseč. Strmiji teren i *potoki* otežavali su gradnju puta između Mošćenica i Svete Jelene. Ipak ostaje upitno da li je to spriječilo izgradnju kraćeg puta do Mošćenica, jer je put prije 1839. prolazio kroz zaseok Kalac dok kasnije izgrađena cesta nije. Prioritet pri izgradnji ceste 1839., za razliku od prethodnoga puta, izgleda nije bio povezati sva naselja nego ju učiniti kraćom prema nedavno pripojenoj Istri. Razvoj trgovine i prometa zahtijevao je gradnju cesti, a na ovom je prostoru uskočio i vojni čimbenik, jer su promjene vojne granice utjecale na širenje uprave carskih vojnih vlasti⁴⁵ što je također zahtijevalo bolju povezanost.

Nije poznato kakav je prije 1839. bio put ili cesta do Brseča i Mošćenica. Svakako je onaj do Brseča bio kraći nego do Mošćenica. Godine 1839. izgrađena je cesta Rijeka – Pula koja je prolazila kroz Svetu Jelenu i okolna mjesta⁴⁶, time je put do Mošćenica postao podjednako dugačak kao i do Brseča. Stoga se može pretpostaviti da je to utjecalo na činjenicu da Svetojelenčani češće odlaze u Mošćenice. Tako postoje primjeri iz 20. stoljeća kada su ljudi i dalje pješakeći odlazili na misu. Zora Werdofer koja je iznijela svoja sjećanja na Svetu Jelenu sredinom 20. stoljeća rekla je: „Na mašu smo hodili saku nedeju, više va Mošćenice nego va Brseč aš su va Mošćenicah lepče kantali na organeh.“⁴⁷ Marina Barković Blaženić mi je pričala kako je sedamdesetih godina prošlog stoljeća pješke sa svojom obitelji većinom odlazila na misu iz Svete Jelene u Mošćenice, jer im je put do tamo bio kraći nego do Brseča.⁴⁸ Prometnu povezanost možemo proučavati pomoću migracije stanovništva. Sveta Jelena pripada Župi Brseč. Glavna crkva u Brseču udaljena oko tri kilometra od Svete Jelene. Na brsečkom groblju su se pokapali umrli iz Svete Jelene, a u brsečkoj crkvi Svetog Jurja su se vjenčavali, krstili i vjerojatno dobivali i ostale sakramente. Stanovnici Svete Jelene su zbog tih prilika gravitirali prema Brseču. U Brseč se odlazilo i radi nedjeljne mise na što su Svetojelenčani također bili prisiljeni ako se misa nije održavala u Svetoj Jeleni u istoimenoj crkvi. Sudeći prema katastru, put do Mošćenica bio je puno teži do 1839., jer nije išao direktno

⁴⁵ Veljko Rogić, *Regionalna geografija Jugoslavije, Prirodna osnova i historijska geografija* (Školska knjiga, Zagreb, 1982.), 140.

⁴⁶ Jurinović, *Mali Svjedoci velikih promjena*, 20.

⁴⁷Isto, 61.

⁴⁸ Prema kazivanju Marine Barković Blaženić.

prema Mošćenicama već obilazno obuhvaćajući zaseok Kalac što ga je činilo dužim. Ipak treba uzeti u obzir i mogućnost da je možda postojao kraći put prema Mošćenicama koji nije bio ucrtan na katastru. Vjerski se život prema matičnim knjigama većinom obavljao u Brseču. Brakovi koje su Svetojelenčani sklapali su bili češće s partnerima iz okolice Brseča nego Mošćenica. I to nam govori da su stanovnici Svete Jelene više gravitirali okolini Brseča nego Mošćenica. Na pronalaženje partnera iz okolice Brseča više nego iz okolice Mošćenica utjecalo to što je Svetoj Jeleni, Brseč, bio vjersko i upravno središte te uz to imao pristupačniji put. Odlasci do brsečke crkve su, mogli bismo reći, nekada „zabilježeni“ u matičnim knjigama, jer su događaji iz matičnih knjiga bili popraćeni svetom misom.

Župa Brseč se nalazila na graničnom području Habsburške Monarhije. Prema ovome Monarhija nije imala velikog motiva ulagati u prometnu povezanost mjesta na periferiji koja nisu imala veći gospodarski značaj. Godine 1839. izgrađena je već spomenuta cesta Rijeka – Pula. Petnaestak godina kasnije bečki je dvor 1853. proglasio Pulu glavnom ratnom lukom austro-ugarske ratne mornarice⁴⁹. Tako je Pula u pola stoljeća, od grada s par stotina ljudi došla do grada od 60 000 ljudi što ju je u to vrijeme činilo drugim gradom po veličini u Hrvatskoj.⁵⁰ Razvoj gradskog središta je povećao promet kroz Svetu Jelenu kroz koju je prolazila cesta koja je povezivala Rijeku s Pulom. Ivana Hrelja, rođena 28.12.1899., živjela je u kući koja se nalazila na cesti preko puta lokve. Pričala je ona kako se sjeća prolaska cara Franje Josipa cestom koja je prolazila Svetom Jelenom. Ona ju je nazivala „Carskom cestom“.⁵¹ Prolazak cara tom cestom ukazuje na važnost prometnice i kako je Sveta Jelena time puno profitirala. Ipak, tada cesta nije bila toliko neophodna kao danas. Ljudi su se u 18. i 19. stoljeću većinom bavili poljoprivredom i plovidbom te većini za njihova zanimanja izgradnja glavne ceste nije bila od egzistencijskog značaja. Do početka Prvog svjetskog rata nije postojao velik broj vozila što je također razlog da se nije mogao iskoristiti puni potencijal ceste. Glavna cesta je ipak sigurno smanjila izoliranost sela. Iako možda ne toliko velik, sav kopneni promet na relaciji Rijeka – Pula odvijao se kroz Svetu Jelenu. Kamioni su do početka Prvog svjetskog rata bili

⁴⁹ Marko Trogrlić, „Pula kao Austro-Ugarska ratna luka“ *Školski vjesnik: časopis za pedagoškijsku teoriju i praksu* (2007): 19.

⁵⁰ Isto, 18.

⁵¹ Prema kazivanju Marine Barković Blaženić.

rijetkost, što i ne čudi budući da su izumljeni tek 1896. godine.⁵² Ivana Hrelja, rođena 1899., ispričala je priču mome *nonotu* o vreći brašna koja je pala s kamiona na cestu u Svetoj Jeleni za vrijeme Austro-Ugarske. Nakon što se vreća našla na cesti, nitko se nije usudio prisvojiti ju. Natuknula je Ivana da je tada bila neimaština te da bi to brašno dobro došlo, no red u državi se znao te je strah od moguće kazne za prisvajanje tuđeg prevagnuo.⁵³ Izgradnja ceste je Svetoj Jeleni olakšala da se s vremenom makne od tipičnog seoskog načina življenja, no to očito nije nastupilo odmah, već postupno. Razvoj cestovnog prometa je u tom smislu samo jedan od generatora promjena.

⁵² 1896: Gottlieb Daimler baut den rsten Lkw der Welt, *Mercedes-Benz Group Media 2006*, <https://group-media.mercedes-benz.com/marsMediaSite/ko/de/9913722>

⁵³ Prema kazivanju Mate Barkovića.

6. Gospodarstvo

Poručnik Mumba je 1785. opisao Brsešćinu sljedećom rečenicom: „Općenito je ovaj kraj tako jadan da su stanovnici sami siromasi, zemljodjelstvu tlo ne doprinosi ništa, a ni s morem se ne mogu pomoći zbog nepristupačnih obala.“⁵⁴ Brojne opise Brsešćine imamo i u romanima Brsečana Eugena Kumičića koji je djelovao u drugoj polovici 19. st., a za kojeg Vladko Pavletić kaže: „*U opisima je kao i uopće u svemu bio skrupulozan, da ostane vjeran istini*“.⁵⁵ Područje Svete Jelene obilježava manjak oranica, šuma i livada. Usprkos tome stanovnici Svete Jelene su se bavili poljoprivredom, uzgojem, uglavnom, sitne stoke (ovaca), ribolovom, a i lovili su šumske životinje. Ishrana na selu je bila skromna. Težak život na selu dodatno su otežavale prirodne nepogode koje su utjecale na prinose sa zemlje.⁵⁶ Kako radova i istraživanja o životu i gospodarstvu u Svetoj Jeleni za razdoblje prije 20. stoljeća, nema, a uz pretpostavku da se tek u drugoj polovici 20. stoljeća događaju veće promjene, na ovome mjestu donosim neke podatke o gospodarskom životu Svete Jelene u prvoj polovici 20. stoljeća.

Do 80-ih godina 20. stoljeća svaka je obitelj imala barem nekoliko ovaca. Od njih se dobivalo meso, mlijeko, odnosno sir, gnjojivo i vuna.⁵⁷ Odjeća se pravila od vune.⁵⁸ Neki su posjedovali ovcu crne vune radi dekoriranja odjeće.⁵⁹ Posjedovanje stoke je omogućavalo da se zemlja gnoji stajskim gnojom kako bi se poboljšala njezina kvaliteta. Zemlja se prenosila u vrtove na magarcu,⁶⁰ a rijetko u košu na ljudskim leđima.⁶¹ U sredini mjesta nalazila se lokva koja je i označena u *Franciskanskom katastru* iz 1819. U 20. st. na toj su se lokvi napajale ovce. Jedno vrijeme u 20. st. preko puta lokve se nalazila *oštarija*. U lokvu se odlazilo po *brentu* vode u kojoj bi se cijeli dan prale čaše. Opralo bi ih se toliko da bi voda postala bevanda koja je, prema pričama, znala poslužiti i za piće.⁶² Na Brdu povrh Svete Jelene na mjestu zvanom

⁵⁴ Škalamera i Magaš, *Brseč na kartografskim prikazima*, 18.

⁵⁵ Vladko Pavletić, „Raskorak teorije i Prakse Evgenija Kumičića“, u: Eugen Kumičić, *Kraljica Lepa*, (Zagreb: Matica Hrvatska, 1965), 522.

⁵⁶ Obad, Stjepan, „Tegobe seoskog života na dalmatinskom selu“ u: *Zbornik u čast Miroslava Bertoše, Bertošin zbornik II.*, ur. Ivan Jurković (Pula – Pazin: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli – Državni arhiv u Pazinu, 2013), 643-655.

⁵⁷ Jerolimić, Giovanna. „Tradicijski običaji sela Loznati prema kazivanju lokalnih mještana.“ *U creski anali: od starine do našeg doba – svezak 1* –glav. ur. Slaven Bertoša, (Cres: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, 2018.), 179 – 207.

⁵⁸ Prema kazivanju Marije Barković.

⁵⁹ Isto.

⁶⁰ Jurinović, *Mali svjedoci*, 44.

⁶¹ Prema kazivanju Marije Barković Blaženić.

⁶² Prema kazivanju Marije Galović, Mata Barkovića i njihove majke Ivane Barković.

Kadanj se također nalazila lokva *Kal* koja je služila za napajanje stoke, pranje ruku i posuđa, kod izrade sira. Na Kadnju se nalazio i izvor pitke vode koji nije presušivao ni za velikih suša i uz kojeg je na obližnjoj stijeni uklesana 1799. godina.⁶³

Teren bogat kamenjem je rezultirao gradnjom suhozida koji su, osim što su služili kao međe, služili i da se ono malo zemlje zadrži na okupu.⁶⁴ Strme su padine i uvale dolaca podzidavanjem terasa pretvorene u obradive stepeničaste površine. Kopanje se obavljalo motikom i krampom. Domaće životinje su rijetko pomagale pa je posao nošenja tereta većinom padao na čovjeka. Ljudi su tako na leđima nosili košaru, breme suhog lišća ili svežanj suharaka.⁶⁵ U poljoprivredi je prevagu imala vinova loza,⁶⁶ koja najbolje uspijeva u tom kraju s obzirom na škrtu zemlju.⁶⁷ Bliže moru nisu bili vinogradi nego maslinici, kojih nije bilo puno. Za seoski život je tipično da se berbe obavljaju skupno,⁶⁸ ta je praksa u novom vijeku postojala i u Svetoj Jeleni gdje su taj njima veliki događaj nazivali *trgadba*.⁶⁹ U Svetoj Jeleni se nalazi i crkvice svetog Martina. Blagdan svetog Martina pada u doba otakanja vina, ondje se služila sveta misa i nakon toga slavlje uz blagoslov vina.⁷⁰ Godine 1932. ta je crkvice obnovljena, a na blagoslov crkvice je došlo toliko vjernika, iz bliže i dalje okolice, da je tadašnji brsečki župnik Kuzma Jedretić izjavio „Takove procesije Brseč ni videl“.⁷¹ Uzgoj vinove loze nije bio jednostavan. Velike su probleme zadavale bolesti vinove loze koje su Istrom harale krajem 19. stoljeća, a i suše i tuče također su smanjivale ratarske prinose.⁷² U selima je tako lako mogla zavladata bijeda i glad.⁷³ Nemamo konkretnih podataka da su ove nepogode pogodile i Svetu Jelenu. No ako i jesu, obitelji u selu koje su imale pomorca su trebale lakše preživljavati ovakve nepogode. Zbog pomoraca u selu Svetu Jelenu ne možemo gledati kao tipično istarsko selo koje preživljava samo od poljoprivrede. Od ostalih kultura uzgajao se krumpir, grah, kupus, zelje, repa, mrkva, blitva, češnjak, kapula, luk, a od žitarica pšenica, ječam,

⁶³ Jurinović, *Mali svjedoci*, 48.

⁶⁴ Isto, 44.

⁶⁵ Tone Peruško i dr., *Knjiga o Istri* (Zagreb: Školska knjiga, 1968), 74.

⁶⁶ Isto, 185.

⁶⁷ Alberto Fortis, *Put po Dalmaciji*, prev. Mate Maras i Darko Novaković (Split: Marjan tisak, 2004), 229.

⁶⁸ Raffaella Sarti, *Živjeti u kući; stanovanje, prehrana i odijevanje u novovjekovnoj Europi (1500. – 1800.)*, prev. Ana Badurina (Zagreb: Ibis grafika, 2006), 104.

⁶⁹ Prema kazivanju Marije Barković.

⁷⁰ Prema kazivanju Marije Barković.

⁷¹ Jurinović, *Mali svjedoci*, 23.

⁷² Isto, 44.

⁷³ Peruško i dr., *Knjiga o Istri*, 185.

kukuruz i sirak. Za sve te kulture postojali su odgovarajući dolci i *lešice* gdje su se sijale.⁷⁴ Svaka se kultura sijala ondje gdje je najbolje uspijevala. Od voćaka u tome kraju uspijevaju: trešnje, smokve, jabuke, kesteni, šljive, lješnjaci itd.⁷⁵ Sve te kulture nisu davale prinose u nekim značajnijim količinama osim vina, kestena, trešanja i češnjaka koje se moglo odvojiti za prodaju.⁷⁶

Slika 14. Crkvica svetog Martina u Svetoj Jeleni. Snimio: Marko Blaženić 25.02.2022.

⁷⁴ Jurinović, *Mali svjedoci*, 44.

⁷⁵ Na istom mjestu.

⁷⁶ Na istom mjestu.

Slika 15. Stepeničastih lehi danas (nekada u blizini kuća zvane Kočići). Snimio Marko Blaženić, 22.02.2022.

Sveta Jelena se nalazi blizu mora. To je omogućavalo ribolov koji se većinom koristio kao nadopuna u prehrani.⁷⁷ More je pružalo i mogućnost dobivanja morske soli,⁷⁸ neophodne u prehrani ljudi i stoke, a omogućavala je i soljenje ribe.⁷⁹ Plaža Jelenšćica je, koliko je poznato, imala tri ribarske kolibe. Poznato je i da je danas kućica koja se nalazi s brsečke strane bila u vlasništvu obitelji Kočić. Kolibu je od Antona Barkovića Kočića (rođen 1858.) naslijedio Mate Barković (rođen 1894.) koji se bavio ribolovom. Kolibe su imale široka vrata kako bi se u njih mogle spremati barke, ali i ostali ribarski alati te kao sklonište ribarima uslijed hladnoće i kiše.⁸⁰ Jelenšćica je plaža koja je slabo zaštićena od valova te su se barke izvlačile na plažu da ih more ne uništi.⁸¹ Barke su bile izrađene od drva te bi se na suncu nakon nekog vremena rasušile, počele bi propuštati vodu kada bi ih se ponovno porinulo u more te su se zato spremale u kolibe. Kolibe su bile napravljene na plaži kako bi se barka mogla lako izvući na kopno pomoću *polugi*⁸². Drugi razlog je bio što su mreže koje su se koristile u ribolovu bile napravljene od pamuka pa se mrežu moralo osušiti kako bi

⁷⁷ Peruško i dr., *Knjiga o Istri*, 74.

⁷⁸ Jurinović, *Mali svjedoci*, 51.

⁷⁹ Zaninović-Rumora, Marija, „Mjere otoka Paga u mletačkom razdoblju“ u: *Prinosi za gospodarsku povijest otoka Paga* (Pazin – Rijeka: Historijski arhivi Pazin i Rijeka, 1988.), 19-29.

⁸⁰ Jurinović, *Mali svjedoci*, 51.

⁸¹ Isto, 52.

⁸² Deblje kolce dužine širine barke stavljalo bi se ispred barke na plažu. Na taj je način kada bi se izvlačilo barku na plažu otpor bio manji, jer se barka ne bi vukla po kamenčićima nego po polugama.

se sačuvala od truljenja. Mreže se sušilo na način da ih se rasprostelo kako bi ih sunce moglo osušiti. Plaža je bila idealna za sušenje jer mreža nije zapinjala o kamenje. Naime, kamenje na plaži je glatko budući da ga valovi stalno prebacuju, te nema nekakvog raslinja za koje bi mreža zapinjala.

Slika 16. Plaža Jelenšćice početkom 20. st. Mate Barković suši pamučne mreže. Iz arhive Marine Barković Blaženić

Prema Mošćeničkom zakonu s kraja srednjeg vijeka, čini se da je feudalac ostao vlasnik vanjskih zemljišta.⁸³ Nema podataka o Brsečkom zakonu pa možemo pretpostavljati da je i njemu kao susjednom posjedu bilo slično stanje. Stanovnici su imali individualne i općinske obveze. Krajem srednjega i početkom novoga vijeka naturalna podavanja preinačuju se sve češće u novčana.⁸⁴ Prihvaćeno je mišljenje da su stanovnici u kvarnerskim i prikvarnerskim općinama bili kmetovi agrarni proizvođači.⁸⁵ Obrtnika u pravom smislu riječi nije bilo. Ako se netko i bavio nekim drugim zanimanjem osim poljoprivrede, prihode je nadopunjavao poljodjelstvom i stočarstvom (ovce).⁸⁶ Do novca nije bilo lako doći. Krajem novog vijeka ljudi su mogli

⁸³ Lujo Margetić, *Srednjovjekovni akti i opći zakoni na Kvarneru. Knjiga prva. Mošćenički zakoni i statuti*, (Rijeka: Adamić i Zavod za kaznene znanosti Mošćenice, 2006), 147.

⁸⁴ Isto, 148-149.

⁸⁵ Oleg Mandić, „Kmetovi u općinama oko Kvarnera od XIII do kraja XVII stoljeća,“ *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti* (1963): 153-205.

⁸⁶ Peruško i dr., *Knjiga o Istri*, 82.

doći do novčanih sredstava radom na javnim radovima, radom za veleposjednika⁸⁷ ili otići ploviti, što je čini se bio najpopularniji odabir. Plovidba je donosila najviše novaca, ali je bila i najopasnija.

⁸⁷ Imbro Ignjatijević Tkalac, *Hrvatsko gospodarstvo polovicom XIX. stoljeća* (Zagreb: Dom i svijet, 2004), 27.

7. Matične knjige i Stanja (*Stališ*) duša

Srž ovog rada su podaci iz matičnih knjiga krštenih, vjenčanih i umrlih i Knjige stanja duša za razdoblje od 1805. do 1848. godine. Ostalim podacima koje sam pronašao u literaturi, nastojao sam pružiti kompletniju sliku stanovnika čije sam podatke izvadio iz matičnih knjiga. Matične knjige krštenih i matične knjige vjenčanih župnici su bili dužni voditi od 1563. kada je na Tridentskom koncilu donesena odluka o obvezi njihova vođenja. Pedesetak godina kasnije donijeta je i odluka o obvezi vođenja matičnih knjiga umrlih i knjiga stanja duša.⁸⁸ Matične se knjige krštenih često nazivaju i knjigama rođenih, međutim izvorno su to evidencije o krštenima u nekoj župi. One ujedno pokazuju i broj rođene djece, jer su sva djeca bila krštena.⁸⁹ No, nisu posve pouzdani izvor za izračun nataliteta, jer mrtvorodena djeca nisu upisana u knjige krštenih. Za matične je knjige bilo karakteristično da ih vodi svećenik, odnosno župnik.⁹⁰ Za Župu Brseč nisu sačuvane matične knjige prije 1729. godine. Može se pretpostaviti da su kao i u drugim župama vođene sukladno tridentskim odredbama, a da su vremenom uništene ili nestale. Za razdoblje do početka 20. stoljeća za Župu Brseč su sačuvane po tri matične knjige krštenih, vjenčanih i umrlih i dvije knjige stanja duša.

Matične knjige krštenih:

1. 1729. – 1770., čuva se u arhivu Župnog ureda Brseč
2. 1770. – 1848., čuva se u Državnom Arhivu u Rijeci i objavljena je na internetskoj stranici familysearch.org.
3. 1848. – 1900., čuva se u Državnom Arhivu u Rijeci i objavljena je na internetskoj stranici familysearch.org.

Matične knjige vjenčanih:

1. 1729. – 1770., čuva se u arhivu Župnog ureda Brseč,

⁸⁸ Danijela Doblanović, „Svetvičenat u matičnim knjigama umrlih (1791. – 1841.)“, u: *Zbornik u čast Miroslava Bertoše, Bertošin zbornik II.* ur. Ivan Jurković, (Pula – Pazin: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli – Državni arhiv u Pazinu, 2013), 540.

⁸⁹ Slaven Bertoša, *Život i smrt u Puli; Starosjeditelji i doseljenici o XVII. do početka XIX. stoljeća*, (Pazin: Skupština Udruga Matice hrvatske i Istarske županije, 2002), 31.

⁹⁰ Bertoša, *Život i smrt u Puli*, 30.

2. 1770. – 1847., čuva se u Državnom Arhivu u Rijeci i objavljena je na internetskoj stranici familysearch.org.,

3. 1848. – 1900., čuva se u Državnom Arhivu u Rijeci i objavljena je na internetskoj stranici familysearch.org.

Matične knjige umrlih:

1. 1729. – 1770., čuva se u arhivu Župnog ureda Brseč,

2. 1770. – 1847., čuva se u Državnom Arhivu u Rijeci i objavljena je na internetskoj stranici familysearch.org.,

3. 1848. – 1900., čuva se u Državnom Arhivu u Rijeci i objavljena je na internetskoj stranici familysearch.org.

Knjige stanja duša:

1. 1784. – 1805., čuva se u Državnom Arhivu u Rijeci,

2. 1827. – 1861., čuva se u Državnom Arhivu u Rijeci,

3. 1866. – 1937. čuva se u Državnom Arhivu u Rijeci.

S vremenom se mijenjao način zapisivanja podataka u matične knjige kao i količina zapisanih podataka. Na prvi se pogled čini kao da je veliku promjenu u zapisivanju označio početak zapisivanja u novu knjigu. Tako se stanovnike 1770. počinje zapisivati u tablice, koje svećenik najprije sam ucrtava, a kasnije su već bile tiskane. Za razdoblje od 1729. do 1770. zapisi su vršeni u narativnom obliku. Ipak, tabelarni sustav vođenja matičnih knjiga vezan je uz zakon. Naime, prema Patentu cara Josipa II. od 20. veljače 1784. u dijelu Istre pod habsburškom upravom (Pazinska grofovija) župnici su, pored crkvenih matica, u svojstvu državnih službenika, morali voditi i matične knjige u tabelarnom obliku.⁹¹ Jedan od razloga uvođenja tabelarnog načina upisivanja bila i je namjera da se podaci ujednače, kao i da se pokuša uvesti reda u neuredne upise koji su ovisili o revnosti svećenika.⁹²

⁹¹ Dražen Vlahov, „Matične knjige u Povijesnom arhivu u Pazinu“, *Vjesnik istarskog arhiva*, god. 2-3 (1992. – 1993.), sv. 2-3, 284.

⁹² Isto.

Numero della Casa.	Maschi	Femine
75	Ego Casarius Veronesis huius Ecclesie Col. S. Georgii Pastori Castri Borsari baptizavi infantem natum ex Georgio Dasiani huiusmodi Loschichz filio domini & Maria conjugibus huiusmodi vobis, cui impositum est nomen Franciscus, Latinis fuerunt Andreas, Ivanovich filii Antonii & Mariae Cognac filia D. Mich. Michaeli Thaminanzij. die 5 ^{ta} Octobris 1770	Casa No. 101 Die 26 ^{ta} Julii 1770 Ego Mathaeus Illiassich Canonicus et Carolus huiusmodi Ecclesiae Col. S. Georgii Pastori Castri Borsari baptizavi infantem natum, ex Simone Jurinovich vultz & Lucia conjugibus huiusmodi cui impositum est nomen Catharina, Latinis fuerunt Gregorius vultz huiusmodi filii D. Antonii, ex Rosalia Bogliuni conjugibus. Casas No. 108 Die 5 ^{ta} Octobris 1770 Ego Casarius Veronesis
10	Ego Mathaeus Illiassich Canonicus et Carolus huiusmodi Ecclesiae Col. S. Georgii Pastori Castri Borsari baptizavi infantem natum, ex Simone Jurinovich vultz & Lucia conjugibus huiusmodi cui impositum est nomen Catharina, Latinis fuerunt Gregorius vultz huiusmodi filii D. Antonii, ex Rosalia Bogliuni conjugibus.	

Slika 17. Zapis iz Matične knjige krštenih (1729. -1770.) pisane u narativnom obliku. Desni upis: Lucija Jurinović Pećar rođene u Svetoj Jeleni 1770. godine. Mjesto rođenja znamo po kućnome broju koji je naveden u zapisu. (Izvor: Familysearch.org, <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3Q57-899X-K872?i=4&wc=9R2C-92W%3A391644801%2C392341801%2C392341802&cc=2040054>)

1836.	1836.	1836.	1836.	1836.	1836.	1836.	1836.
Januarii 3.	91.	Antonius Paulus et Maria nati 9. Julii 1835. Vrbunjski.	1	18	36	Vrbunjski.	Georgius Jurinovich Canis Borsari.
Februarii 27.	1.	Francisca Johanna Cognac filia D. Antonii et Mariae nati. Latini.	2		80.	Cognac	Georgius Jurinovich Canis Borsari.
Maii 25.	106.	Francisca Johanna et Mathaeus nati 19. Junii 1836.	3			Vrbunjski.	Georgius Jurinovich Canis Borsari.

Slika 18. Iz Matične knjige umrlih (1770. – 1847.) (Izvor: Familysearch.org, <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3Q57-L99X-2C79?i=63&wc=9R2C-K6V%3A391644801%2C392341801%2C392342101&cc=2040054>, posjet 18.03.2022.)

Pored matičnih knjiga, za Brseščinu su sačuvane i Knjige stanja duša. Knjige stanja duša ili latinski *Status animarum* vođene su u Brseču od druge polovice 18. stoljeća. Sačuvane su četiri, a prema upisima u njima može se zaključiti da su nastajale u jednome trenutku i onda nadopunjavane podacima koji pokrivaju kraća ili duža vremenska razdoblja. Okvirno se može reći da se najstarija knjiga stanja duša odnosi na razdoblje od 1784. do 1805., druga od 1827. do 1861., dok treća sačuvana

knjiga pokriva sedamdesetogodišnje razdoblje od 1866. do 1934. godine. Najmlađa se odnosi na razdoblje od 1936. do 1984. godine. Vođenje Knjiga stanja duša ili „Status animarum“ propisano je Rimskim obrednikom (Rituale Romanum) 1614. godine.⁹³ Prvenstveno su se te knjige vodile iz pastoralnih razloga, kao evidencija o znanju katekizma župljana, pregled nad vjerskim događanjima u župi, radi evidentiranja broja živućih župljana, s praktičnim ciljem podmirivanja župskih daća. Knjige sadrže i druge podatke kao broj obitelji po pojedinom kućnome broju, bračno stanje župljana, godinu sklapanja braka te godinu smrti itd.⁹⁴ Knjige stanja duša mogu poslužiti kao sredstvo provjere podataka iz matičnih knjiga, ali one i dopunjuju matične knjige time što su na pojedinom kućnom broju zapisani ljudi koji na njemu žive s opaskom u kojem su odnosu s gospodarem to jest glavom obitelji. One pružaju popis kućanstva nevezano za neke događaje, dok nam matične knjige donose adresu stanovanja za pojedinu osobu samo u trenutku rođenja, vjenčanja i smrti. S druge strane matične knjige nadopunjuju knjige stanja duša. Primjerice, nemoguće je ustvrditi međusobno srodstvo više obitelji na jednome kućnome broju, jer ne znamo u kojem su srodničkom odnosu najstariji članovi obitelji, ali je ponekad to srodstvo moguće otkriti u matičnim knjigama.⁹⁵ Ponekad neke osobe nisu upisane u knjizi stanja duša, ali su upisane u matičnim knjigama. Matične knjige omogućavaju pouzdanu rekonstrukciju rodoslovlja stanovnika.⁹⁶ Bez njih rodbinske veze u ovome radu ne bi bilo moguće utvrditi to jest ne bi bilo ni što utvrđivati. Nije uvijek moguće utvrditi pripadnost pojedinca nekoj obitelji. To ovisi o tome koji su podaci o pojedinoj osobi zabilježeni. Nije se uvijek sve isto navodilo, na primjer nekada se navodi nadimak obitelji nekada ne, isto tako zanimanje, dob i ostalo. Ovisilo je to o naravi i revnosti župnika. Dobivanje podataka iz matičnih knjiga ponekad nije lako. Problem može predstavljati samo iščitavanje matičnih knjiga zbog neurednog i neljepog rukopisa, ili sama knjiga može imati fizička oštećenja (vlaga, mehanička oštećenja, razlivena tinta i sl.). Zamka mogu biti i krivo upisani podaci u matičnoj knjizi što je često zahtjevno, a ponekad i nemoguće uočiti. Zbog toga što samo prikupljanje podataka iz matičnih knjiga zahtjeva mnogo vremena, podaci za neke matične knjige

⁹³ Vlahov, „Popis matičnih knjiga“, 279.

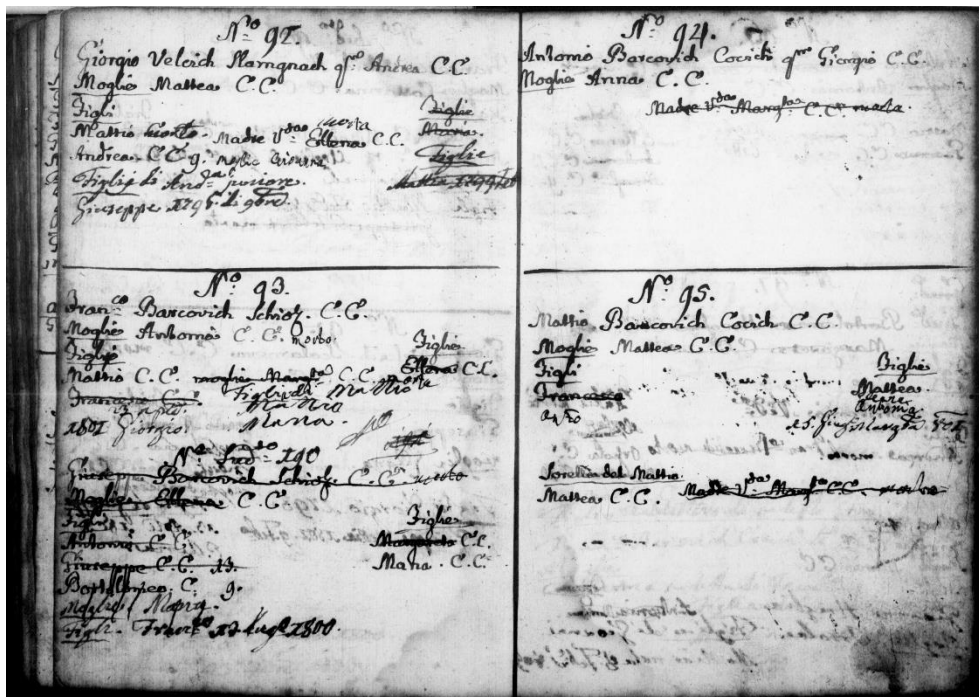
⁹⁴ Tihana Rubić, „Podaci iz stališa duša kao izvor za etnološko istraživanje obiteljskoga života krivopučana“ u: *Živjeti na Krivom Putu: Etnološka monografija o Primorskim Bunjevcima*, ur. Milana Černelić, Marijeta Rajković i Tihana Rubić (Zagreb: FF-press, 2009), 60.

⁹⁵ Rubić, „Podaci iz stališa duša kao izvor za etnološko istraživanje obiteljskoga života krivopučana,“ 62.

⁹⁶ Davor Lauc i Darko Vitek, „Logika i povijesne znanosti - problem rekonstrukcije obitelji na temelju matičnih knjiga“, *Povijesni prilozi* (2010), 93-104.

nisu vađeni ili su djelomično vađeni. Nekad su matične knjige obogaćene ili osiromašene župnikovim dodatnim ili, nama ne tako dragim, skraćenim opisom pojedinaca u knjigama. Iako bi sve matične knjige iz istog vremena morale biti vođene identično one se u detaljima razlikuju, a uzročnici tih razlika bili su oni koji su ih vodili, župnici.⁹⁷

U ovom su radu matične knjige i knjige stanja duša za Župu Brseč obrađene u jednom malom dijelu, jer je analizirano samo stanovništvo Svete Jelene koje se spominje u knjigama u razdoblju od 1805. – 1848. godine. Analiza koju sam napravio bi se mogla detaljnije provesti vađenjem podataka o kumovima i njihovim zanimanjima koja su ponekad navedena, a ponekad je naveden samo zapis seljak ili građanin. Ista je situacija i s upisanim pojedincima. Istraživanje matičnih knjiga omogućava analizu stanovnika u prošlim stoljećima. Podaci koji su često u povijesti izgubljeni, u ovim su knjigama detaljno i ažurno zapisani.

Slika 19. Stranica iz knjige stanja duša (1784. – 1805.). Zapis za četiri kućanstva iz Svete Jelene: Slamnjacki, Šćoci i Kočići. (Izvor: Župni ured Brseč)

⁹⁷ Vlahov, Dražen, *Glagoljski zapisi u knjizi krštenih, vjenčanih i umrlih iz Huma (1618 - 1672)* (Pazin: Državni arhiv u Pazinu, 2003), 23-24.

8. Krštenja

U Svetoj Jeleni je u razdoblju od četrdeset i četiri godine (1805. – 1848.) rođeno 200 djece. Od toga 101 (50.5%) muškog, a 94 (47%) ženskog spola. Za petero djece (2.5%) spol nije zabilježen. Riječ je o onima koji su umrli na porodu ili nekoliko dana kasnije. Ta djeca nisu ni dobila imena, u matičnim knjigama upisani su pod inicijalima N.N. (*nomen nescio*), a u analizi su navedeni pod nazivom „nepoznato“.

Tablica br. 1. Kršteni u Župi Brseč i Svetoj Jeleni

Godina	Župa Brseč			Sveta Jelena			
	M	Ž	Ukupno	M	Ž	“Nepoznato“	ukupno
1805.	20	15	35	3	3	0	6
1806.	17	22	39	4	1	0	5
1807.	18	18	36	1	4	1	6
1808.	15	13	28	1	1	0	2
1809.	26	26	52	8	5	0	13
1810.	17	19	36	3	0	0	3
1811.	19	16	35	3	3	0	6
1812.	14	20	34	2	5	0	7
1813.	6	12	18	1	1	0	2
1814.	21	21	42	2	3	2	7
1815.	13	12	25	2	1	0	3
1816.	14	7	21	2	1	0	3
1817.	7	7	14	2	2	0	4
1818.	18	9	27	3	0	0	3
1819.	22	14	36	1	0	0	1
1820.	20	13	33	1	2	0	3
1821.	15	16	31	1	2	0	3
1822.	20	14	34	3	2	0	5
1823.	6	8	14	0	1	0	1
1824.	15	26	41	3	4	0	7
1825.	10	14	24	2	1	0	3
1826.	14	8	22	3	1	0	4
1827.	14	9	23	1	2	0	3
1828.	18	10	28	4	3	0	7
1829.	13	22	35	0	3	0	3

1830.	2	7	9	2	2	0	4
1831.	11	18	29	2	3	0	5
1832.	13	13	26	3	1	0	4
1833.	19	14	33	2	2	0	4
1834.	13	19	32	5	2	0	7
1835.	14	16	30	2	5	0	7
1836.	16	15	31	3	2	0	5
1837.	14	7	21	1	2	0	3
1838.	12	19	31	3	5	1	9
1839.	17	15	32	2	1	0	3
1840.	14	15	29	2	3	0	5
1841.	12	13	25	3	3	0	6
1842.	19	12	31	4	2	0	6
1843.	15	14	29	1	0	0	1
1844.	13	7	20	2	2	0	4
1845.	15	23	38	2	3	0	5
1846.	16	16	32	2	4	1	7
1847.	18	15	33	2	1	0	3
1848.	16	11	27	2	0	0	2
Ukupno (%)	677	640	1317	101 (14,92%)	94 (14,69%)	5	200 (15,19%)

Tablica br. 2. Umrli u Župi Brseč i Svetoj Jeleni

Godina	Župa Brseč			Sveta Jelena			
	M	Ž	Ukupno	M	Ž	“Nepoznato“	Ukupno
1805.	11	12	23	1	1	0	2
1806.	13	14	27	2	1	0	3
1807.	11	4	15	1	0	1	2
1808.	5	6	11	0	0	0	0
1809.	6	5	11	1	1	0	2
1810.	13	7	20	1	0	0	1
1811.	7	4	11	1	0	0	1
1812.	14	6	20	2	0	0	2
1813.	11	10	21	4	2	0	6
1814.	8	7	15	0	1	2	3
1815.	19	21	40	4	3	0	7

1816.	8	8	16	1	0	0	1
1817.	24	10	34	5	4	0	9
1818.	17	14	31	2	1	0	3
1819.	12	6	18	6	2	0	8
1820.	6	6	12	1	1	0	2
1821.	11	7	18	3	1	0	4
1822.	10	10	20	1	3	0	4
1823.	9	11	20	0	3	0	3
1824.	4	12	16	0	1	0	1
1825.	8	9	17	1	4	0	5
1826.	11	7	18	2	1	0	3
1827.	11	9	20	2	2	0	4
1828.	14	6	20	3	1	0	4
1829.	9	11	20	3	1	0	4
1830.	2	11	13	0	1	0	1
1831.	8	11	19	1	1	0	2
1832.	9	12	21	2	1	0	3
1833.	18	8	26	2	2	0	4
1834.	10	12	22	2	3	0	5
1835.	15	10	25	2	2	0	4
1836.	8	8	16	2	1	0	3
1837.	6	1	7	3	0	0	3
1838.	8	10	18	3	4	0	7
1839.	10	15	25	1	2	0	3
1840.	11	7	18	2	1	0	3
1841.	10	12	22	1	2	0	3
1842.	8	9	17	1	0	0	1
1843.	12	15	27	0	1	0	1
1844.	10	8	18	2	0	0	2
1845.	6	2	8	0	1	0	1
1846.	16	16	28	1	2	0	3
1847.	20	20	41	5	3	0	8
1848.	15	15	32	1	3	0	4
Ukupno (%)	474	424	898	78 (16,46%)	64 (15,09%)	3	145 (16,15%)

Tablica br. 3. Vjenčani u Župi Brseč i Svetoj Jeleni

Godina	Vjenčani parovi u Župi Brseč	Vjenčani parovi u Svetoj Jeleni
1805.	12	1
1806.	12	3
1807.	5	0
1808.	12	2
1809.	7	2
1810.	3	0
1811.	6	1
1812.	1	0
1813.	0	0
1814.	6	2
1815.	8	0
1816.	7	2
1817.	3	1
1818.	9	1
1819.	5	1
1820.	6	0
1821.	6	2
1822.	5	1
1823.	3	0
1824.	7	0
1825.	7	3
1826.	4	1
1827.	6	1
1828.	14	1
1829.	8	1
1830.	5	0
1831.	2	0
1832.	7	3
1833.	7	1
1834.	4	1
1835.	4	1
1836.	3	0
1837.	8	1
1838.	9	1
1839.	6	0

1840.	0	0
1841.	8	1
1842.	4	0
1843.	6	1
1844.	8	2
1845.	4	1
1846.	6	1
1847.	10	0
1848.	18	3
Ukupno (%)	281	43 (15,3%)

8.1. Sezonsko kretanje krštenja i začeca

Najviše je djece u Svetoj Jeleni rođeno u posljednjem dijelu godine (listopadu, studenome i prosincu), što znači da je najviše djece začeto u siječnju, veljači i ožujku. U ta tri mjeseca kršteno je nešto više od trećine ukupno krštenih (70 ili 35%). Donekle slično, ali s pomakom prema proljeću je bilo i u obližnjoj župi Čepić gdje je prema podacima (1782. – 1861.) najviše začeca bilo u ožujku i travnju.⁹⁸ Potpuno proljetni maksimum začeca nailazimo u nešto udaljenijim istarskim župama. U župi Barban (1820. – 1840.) je 43% začeca bilo od travnja do srpnja,⁹⁹ a u Pazinu je (1850. – 1870.) u travnju, svibnju i lipnju bilo začeto 30,5% djece.¹⁰⁰ Broj začeca po mjesecima, koji je u određenim mjesecima u pravilu povećan, je ponajviše uvjetovan sljedećim uzrocima: količinom posla (doba radova), sezonskom varijacijom seksualnih poriva (seksualno buđenje u proljeće) i društvenim pravilima (primjerice korizmom), iako društvena pravila puno više utječu na ono što je izravno vidljivo (vjenčanja) nego seksualne odnose koji su u pravilu skriveni, odnosno vidljivi tek ako je došlo do trudnoće i to s odmakom od nekoliko mjeseci. Na začeca je uz ova tri glavna uzroka bilo još mnogo drugih utjecaja koji su utjecali na plodnost, primjer nepogodnosti skućene zajednice stanovanja,¹⁰¹ meteorološke prilike, sezonske

⁹⁸ Danijela Doblanović, „Povijesnodemografske crtice o stanovništvu župe Čepić (1782. -1861.)“, *Tabula 12*, (2014), 91.

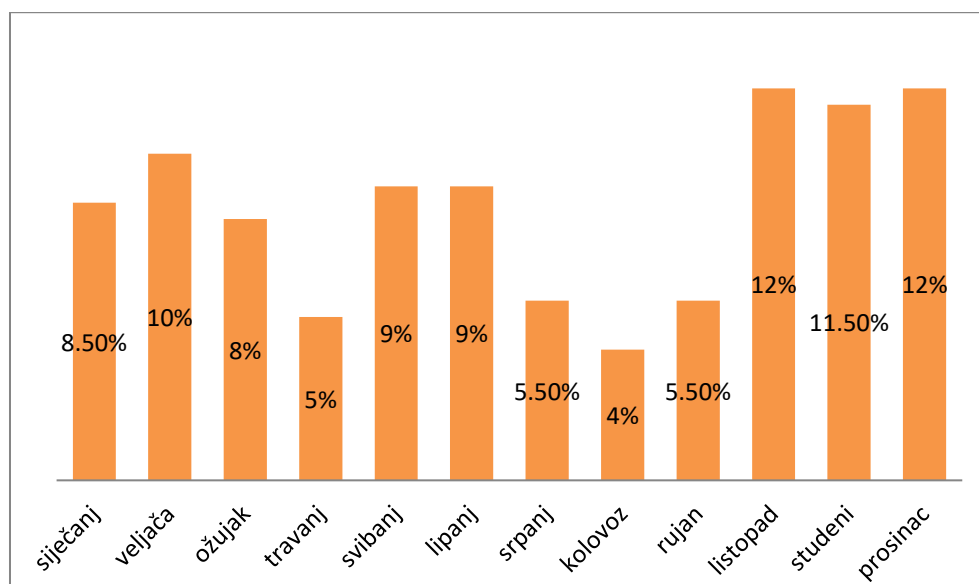
⁹⁹ Tea Radola, *Stanovništvo Barbana prema matičnim knjigama XIX. stoljeća*, diplomski rad (Sveučilište u Puli, Filozofski fakultet, 2016), 19.

¹⁰⁰ Nikola Ardalić, *Život u Pazinu u drugoj polovici 19. stoljeća prema matičnim knjigama*, diplomski rad (Sveučilište u Puli, filozofski fakultet, 2019), 17.

¹⁰¹ Vlado Pavičić, „Župa Orah kod Vrgorca: ritam rađanja na imperijalnoj granici u drugoj polovici 18. stoljeća“, *Anali Dubrovnik 55/2* (2017), 407-454.

epidemije koje utječu na plodnost itd.¹⁰² U ruralnoj zajednici kakva je bila Sveta Jelena većina se začeca dogodila u vrijeme kada je vladao zastoj radova u u poljoprivredi, odnosno u vrijeme seoske zimske dokolice.

Grafikon 1. Udio rođenih po mjesecima.

8.2. Dodjeljivanje imena djece

U Svetoj Jeleni je od 1805. do 1848. kršteno 200 djece. Neki od njih umrli su na porodu pa nisu dobili ime (5 djece). Dodjeljivano im je najčešće jedno ime (180 ili 90%). Samo je 15 krštenih (7.7%) dobilo dva imena. Dva imena su u župi Čepić (1782. - 1861.) bila još veća rijetkost. Samo je 0,9% krštenih dobilo dva imena.¹⁰³ U Barbanu (1820. – 1840.) su višočlana imena bila znatno prisutnija: bilo je 55% jednočlanih, 42,3% dvočlanih, 2,1% tročlanih, te 0,6% četveročlanih i peteročlanih imena.¹⁰⁴ U Pazinu (1850. – 1870.) je bilo 73% jednočlanih imena, 22% dvočlanih i 4% tročlanih imena.¹⁰⁵ Primjetno je da je popularnost dodjeljivanja dva imena bila prilično drugačija od župe do župe i sigurno je u posve ruralnim sredinama višočlanih imena bilo znatno manje.

¹⁰² Vekarić, Nenad, Irena Benyovsky, Tatjana Bukljiš, Maurizio Levak, Nikša Lučić, Marija Mogorović i Jakša Primorac, *Vrijeme ženidbe i ritam poroda (Dubrovnik i njegova okolica od 17. do 19. stoljeća)* (Zagreb; Dubrovnik: HAZU, 2000), 84.

¹⁰³ Dobljanović, „Povijesnodemografske crtice“, 94.

¹⁰⁴ Radola, *Stanovništvo Barbana*, 36.

¹⁰⁵ Ardalić, *Život u Pazinu*, 61.

Imena su u izvoru zabilježena na talijanskom i latinskom jeziku (Ivan kao *Ioannes* ili *Giovanni*, Frane kao *Franciscus* ili *Francesco*, Josip kao *Iosephus* ili *Giuseppe* i sl.), a u ovome su radu prevedena u hrvatsku verziju imena. Sva su dodijeljena imena bila dio kršćanskog imenskog fonda. Roditelji djece u Svetoj Jeleni rijetko su dodjeljivali neko ime koje je izlazilo iz okvira uobičajenog imenskog fonda. Nešto djece koja su umrla odmah po rođenju nije dano ime pa ih navodim u kategoriji „nepoznato“.

8.3. Jednostruka imena

Kod dječaka koji su dobili samo jedno ime, najčešće je ime bilo Mate, a zatim Ivan i Anton. Kod djevojčica s jednim imenom bilo je najviše Marija, a potom gotovo dvostruko manje Katarina i Antonija. Kod onih s dva imena nije uočeno preferiranje ijednog imena.

Tablica br. 4. Frekventnost jednostrukih imena

Muška imena	Broj imena	Udio (%) kod muške djece s jednim imenom	Ženska imena	Broj imena	Udio (%) kod ženske djece s jednim imenom
Mate	14	15.7%	Marija	20	22%
Anton	12	13.5%	Katarina	12	13.2%
Ivan	12	13.5%	Antonija	11	12%
Franjo	11	12.4%	Franciska	8	8.8%
Josip	11	12.4%	Ivana	6	6.6%
Juraj	8	9%	Matea	6	6.6%
Barnaba	2	2.2%	Ana	4	4.4%
Petar	2	2.2%	Lucija	4	4.4%
Andrej	1	2.2%	Juliana	3	3.3%
Alojz	1	1.1%	Jelena	3	3.3%
Anđelo	1	1.1%	Margarita	2	2.2%
Blaž	1	1.1%	Natalija	2	2.2%
Gašpar	1	1.1%	Anastazija	1	1.1%
Grgur	1	1.1%	Andreana	1	1.1%
Jakov	1	1.1%	Fidela	1	1.1%

Just	1	1.1%	Filipa	1	1.1%
Karlo	1	1.1%	Filomena	1	1.1%
Leopold	1	1.1%	Josipa	1	1.1%
Lino	1	1.1%	Magdalena	1	1.1%
Martin	1	1.1%	Paska/Vazmoslava	1	1.1%
Mihael	1	1.1%	Tereza	1	1.1%
Nikola	1	1.1%	Vincenca	1	1.1%
Stjepan	1	1.1%			
Toma	1	1.1%			
Valentin	1	1.1%			
Ukupno	89			91	

8.4. Dvostruka imena

Od 15 djece s dvostrukim imenima, u prva dva desetljeća promatranog razdoblja (1805. – 1825.) rođeno je njih 13, a u posljednja dva desetljeća (1826. do 1848.) samo dva. Prema tome bi se dalo zaključiti kako je s vremenom trend dodjeljivanja više imena nestajao. Ipak, kako bi se to potvrdilo trebalo bi proučiti duže vremensko razdoblje. Češće su dva imena dodjeljivana muškoj djeci. Od petnaestero djece s dva imena 12 (80%) ih je bilo muškog spola. Djeca s dva imena vezana su za 13 obitelji što znači da u dva slučaja braća imaju po dva imena. U jednom od ta dva slučaja braća nose isto prvo ime, Anton. Oba su para braće nosila prezime Velčić. Tako kod 15 djece s dva imena je bilo 6 (40%) Velčića, 4 (26%) Barkovića, 2 (13%) Valčića, 2 (13%) Škalamera i 1 (7%) Jurinović.

Korelacija između imena djece s dva imena i imena kumova nije značajna: u dva slučaja dijete je nosilo isto ime kao kum. Vrlo je velika vjerojatnost da ni u ta dva slučaja ime nije motivirano imenom kumova, jer oba imena (Anton i Marija) spadaju među često dodjeljivana imena. Motivacija dodjeljivanja imena kod onih koji su dobili dva imena bila je čini se kalendarska. Od 15 slučajeva djece s dva imena, petina (3) prvo ime ima isto kao svetac koji se slavi blizu datuma njihovog rođenja. Kod drugog imena od 15 imena bilo je čak 9 (60%) imena koja se mogu povezati s imenima svetaca koji se slave blizu njihovog datuma rođenja. Uočljiva je razlika između

povezanosti prvog i drugog imena s datumom rođenja i svetkovina blizu tog datuma. Najčešće je prvo ime djetetu s dva imena bilo dodijeljeno ono koje je tada bilo vrlo popularno, a drugo ime se često dodjeljivalo na temelju kalendara, odnosno svetkovine. Od 15 primjera samo je jedna iznimka, a to je Vincent Anton Velčić koji je nosio prvo ime koje se rijetko dodjeljivalo u to vrijeme, a kao drugo ime dobio je popularno ime Anton. Fond prvih imena u ovih 15 slučajeva sastoji se od 7 različitih prvih imena, a čak dvostruko, 14, različitih drugih imena. Kod muških kojima su bila dodijeljena dva imena dominiralo je ime Franjo, a potom imena Mate i Ivan. Kod djevojčica s dva imena nije uočeno preferiranje ijednog imena.

Ako imena svih krštenih iz Svete Jelene, bez obzira je li riječ o jednostrukim ili dvostrukim imenima i bez obzira je li riječ o muškim i ženskim imenima, promatramo kao cjelinu, odnosno jedan jedinstveni imenski fond, situacija je nešto drugačija.¹⁰⁶

Ukupno je u razdoblju od 44 godine u matičnu knjigu krštenih zabilježeno 210 imena krštenih. Najpopularnija imena bila su Anton/Antonija (13%), Franjo/Franciska (11.5%) i Mate/Matea (11.5%). Iza njih slijedi ime Marija (10%) koje se javlja samo u ženskom obliku. Peto ime po učestalosti bilo je ime Ivan/Ivana (9%), potom ponovno ime zastupljeno samo kod ženskog dijela populacije Katarina (6.5%), pa Josip/Josipa (6%) gdje je bila samo jedna Josipa. Među češća imena ubraja se i ime Juraj (4%) koje je, pak, vezano samo za mušku populaciju. Iz rečenoga je vidljivo kako je osam najčešćih imena činilo 70% svih dodijeljenih imena. Ostalih imena bilo je 61 (30%).

Muški imenski fond bio je značajno bogatiji od ženskog. Naime, među krštenim dječacima zabilježeno je 38, a među ženama 19 imena (jednostruka i dvostruka imena), odnosno kod muških (25), a kod ženskih imena (22) ako promatramo samo jednostruka imena.

Tablica br. 5. Svi kršteni s dvostrukim imenima

Muška imena		Ženska imena	
1. ime	2. ime	1. ime	2. ime
Anton	Franjo	Antonija	Lucija
Anton	Karlo	Katarina	Jelena

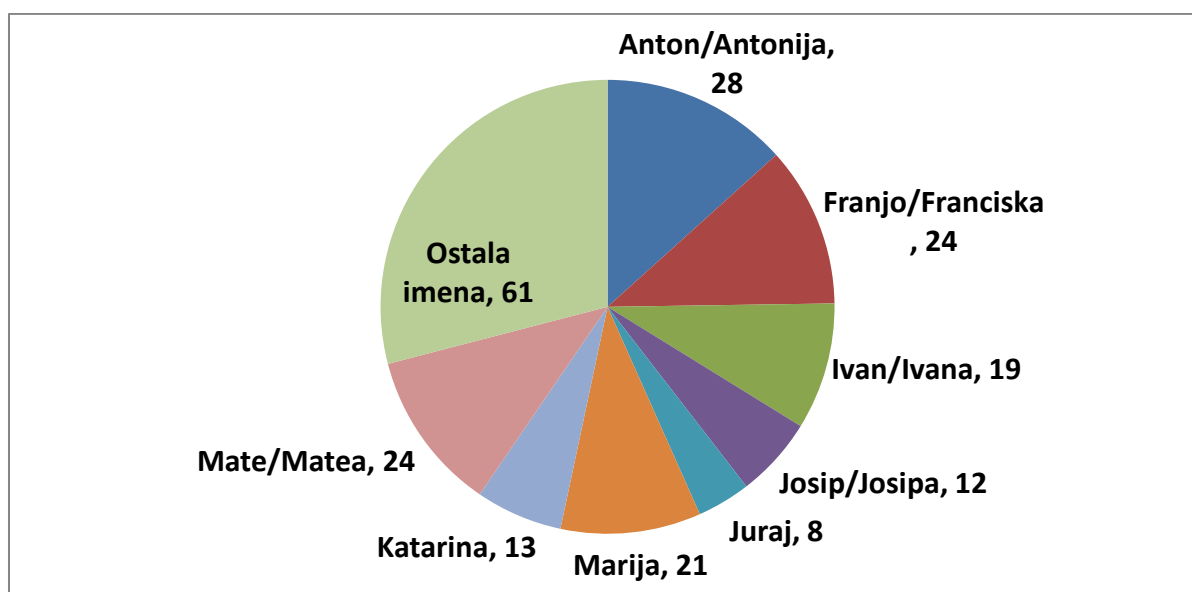
¹⁰⁶ Broj imena ne poklapa se s brojem krštenih jer nekoj djeci nisu nadjenuta imena zbog rane smrti, a neka djeca su imala dva imena.

Franjo	Anton	Marija	Rozalija
Franjo	Ivan		
Franjo	Mate		
Franjo	Ludovik (?)+		
Franjo	Silvestar		
Franjo	Ksaver		
Mate	Juraj		
Mate	Nikola		
Mate	Šimun		
Vincent	Anton		

Tablica 6. Zastupljenost imena kod djece s dvostrukim imenima.

Muška imena	Kao prvo ime	Kao drugo ime	Udio (%) među dvočlanim imenima dječaka	Ženska imena	Kao prvo ime	Kao drugo ime	Udio (%) među dvočlanim imenima djevojčica
Anton	2	2	17%	Antonija	1	0	16.7%
Mate	3	1	17%	Jelena	0	1	16.7%
Franjo	6	1	29.2%	Katarina	1	0	16.7%
Juraj	0	1	4.2%	Lucija	0	1	16.7%
Nikola	0	1	4.2%	Marija	1	0	16.7%
Silvestar	0	1	4.2%	Rozarija	0	1	16.7%
Ivan	0	1	4.2%				
Karlo	0	1	4.2%				
Ludovik (?)	0	1	4.2%				
Šimun	0	1	4.2%				
Vincent	1	0	4.2%				
Ksaver	0	1	4.2%				
Ukupno	12	12			3	3	

Grafikon 2. Sva (jednostruka i dvostruka) imena krštenih (broj)

Gledajući skupno mušku djecu s jednim i dva imena, najčešća su muška imena Mate (18.2%) i Franjo (18.2%), a vrlo učestala su bila i imena Anton (16.2%), Ivan (13.1%) i Josip (11.1%). Nešto malo manje popularno ime bilo je Juraj (9.9%). Po dva dječaka (2.2%) dobila su imena: Barnaba, Karlo, Nikola i Petar. Ovih deset imena pokriva više od tri četvrtine ukupno krštenih dječaka. Slično je bilo i u Barbanu (1820. – 1840.) gdje je deset najčešćih imena na krštenju dobilo 80,5% dječaka.¹⁰⁷ Tri najčešća muška imena u Svetoj Jeleni, Mate, Franjo i Anton bila su česta imena i u župama Čepić (1782. – 1861.), Barban (1820. – 1870.) i Pazin (1850. – 1870.). Imena Mate, Franjo i Anton su u Svetoj Jeleni činila 52,6% svih imena krštenih dječaka u razdoblju od 1805. do 1848. Iako su ova imena bila česta i u drugim župama nisu bila dovoljno dominantna. U Čepiću su ta tri imena činila oko 30%,¹⁰⁸ u Barbanu oko 25%¹⁰⁹ i u Pazinu oko 39% dodijeljenih imena.¹¹⁰ Iznimka je ime Franjo koje se u župi Barban pojavljuje u manje od 2,6% slučajeva. Od navedenih župa jedino župa Barban se nije nalazila u Austrijskom Carstvu kojoj je na čelu početkom 19. st. bio vladar imena Franjo. Prema ovome izgleda moguće da je vladarevo ime utjecalo na dodjeljivanje imena djeci.

¹⁰⁷ Radola, *Stanovništvo Barbana*, 36.

¹⁰⁸ Dobljanović, „Povijesnodemografske crtice“, 100.

¹⁰⁹ Radola, *Stanovništvo Barbana*, 43.

¹¹⁰ Ardarić, *Život u Pazinu*, 64.

Kod ženskih je imena najdominantnije ime puno učestalije nego kod muških. Gotovo je četvrtina (22.3%) djevojčica dobila ime Marija. Jednako kao i u Svetoj Jeleni ime Marija bilo je rasprostranjeno u Čepiću,¹¹¹ dok je u Barbanu bilo još učestalije (29%)¹¹² kao i u Pazinu (31,5%).¹¹³ Iza imena Marija slijedila su imena Katarina (13.8%) i Antonija (12.8%), Katarina i Antonija nisu bile popularne u Barbanu i Čepiću kao u Svetoj Jeleni, ondje su dodjeljivane u oko 6,5% slučajeva.¹¹⁴ Iznimka je bilo ime Antonija u Barbanu gdje je to ime nadjenuto samo jedanput (0,1%).¹¹⁵ Za razliku od Čepića i Barbana u Pazinu je učestalost imena Katarina i Antonija bila gotovo jednaka Kao u Svetoj Jeleni (Katarina 10,2% i Antonija 12,3%).¹¹⁶ Četvrto žensko ime po popularnosti bilo je Franciska (8.1%), Matea (6.4%), Ivana (6.4%), Lucija (5.3%), Ana (4.3%), Jelena (4.3%) i Julijana (3.2%). Ostalih imena ima samo 15 (16%), a to su: Anastazija, Andreana, Josipa, Fidela, Magdalena, Margareta, Natalija, Filipa, Filomena, Tereza, Paska, Rozaria i Vincenza. U odnosu na Barban (1820.-1840.) Sveta Jelena je imala šarolikiju sliku ženskih imena u populaciji, jer je u Barbanu 10 najčešćih ženskih imena bilo nadjenuto u 94,3% slučajeva.

Usporedbom muškog i ženskog imenskog fonda primijećeno je da je muški fond veći: 38 prema 19. Ovaj omjer ne pokazuje idealno razlike u broju korištenih muških i ženskih imena, jer je sveukupno dodijeljenih imena bilo 113 muških, a 97 ženskih. Podijelimo li ukupne brojeve muških i ženskih imena s brojem svih korištenih imena dobit ćemo rezultat koliko osoba u prosjeku nosi pojedino ime. Tako je u muškoj populaciji bilo 113/38 što iznosi 2,97 osoba s istim imenom, kod ženskih 97/23 što iznosi 4,22 osobe s istim imenom. Jedan od razloga ovakvog rezultata je i činjenica da su sinovi, znatno češće nego kćeri, dobivali dva imena, a ovom je analizom obuhvaćeno i prvo i drugo ime.

8.5. Dodjeljivanje imena i katolički kalendar

Istražena su imena po mjesecima i uočen je trend češćeg javljanja određenih imena u nekim mjesecima. Imena su se u ono vrijeme ponajprije dodjeljivala na temelju

¹¹¹ Dobljanović, „Povijesnodemografske crtice“, 100.

¹¹² Radola, *Stanovništvo Barbana*, 42.

¹¹³ Ardarić, *Život u Pazinu*, 65.

¹¹⁴ Dobljanović, „Povijesnodemografske crtice“, 100.

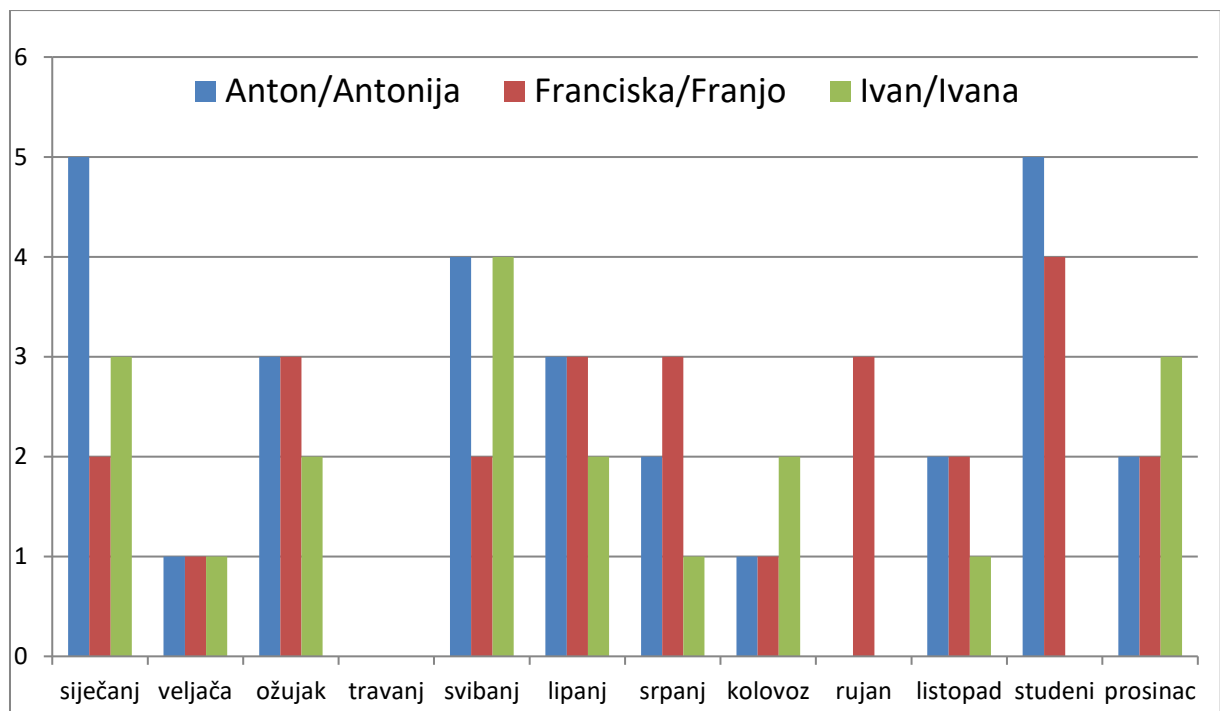
¹¹⁵ Radola, *Stanovništvo Barbana*, 42.

¹¹⁶ Ardarić, *Život u Pazinu*, 65.

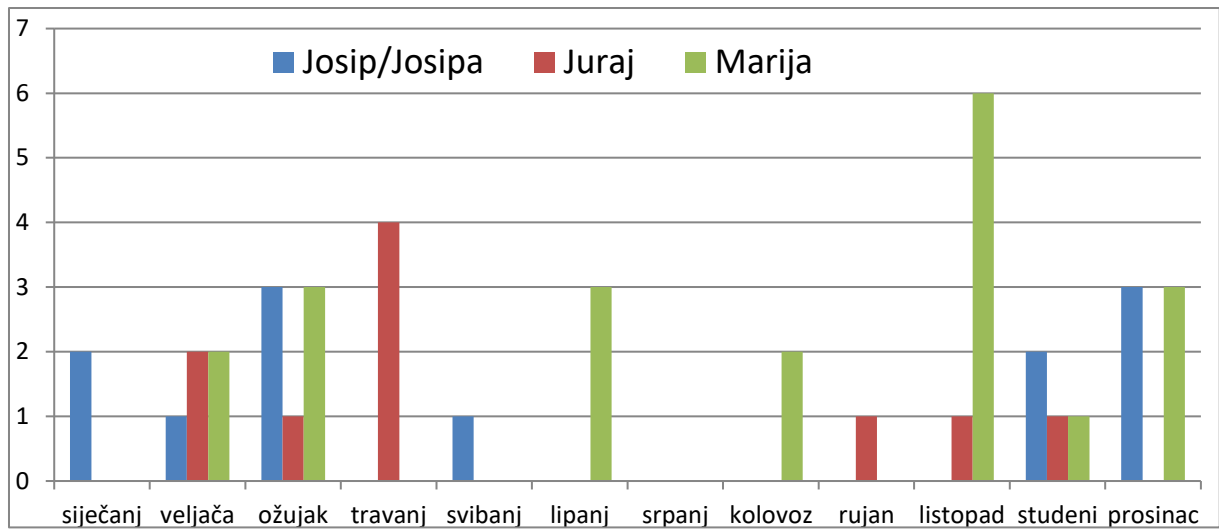
spomendana ili svetkovina koja se obilježavaju blizu datuma rođenja osobe. Kako bismo to mogli vidjeti i kod Svetojelenčana pregledao sam imena i usporedio ih s datumima rođenja. Dodjeljivanje imena na temelju spomendana pripisivao sam djeci pomoću sljedećeg kriterija:

- djeci koja su rođena u mjesecu u kojem se slavi svetac prema kojem su vjerojatno dobili ime
- u slučaju da je spomendan sveca u prvih pet dana ili zadnjih pet dana u mjesecu, tada nisam gledao je li dijete rođeno u mjesecu kada se slavi određeni svetac, nego je li dijete rođeno u periodu od petnaest dana od spomendana sveca.

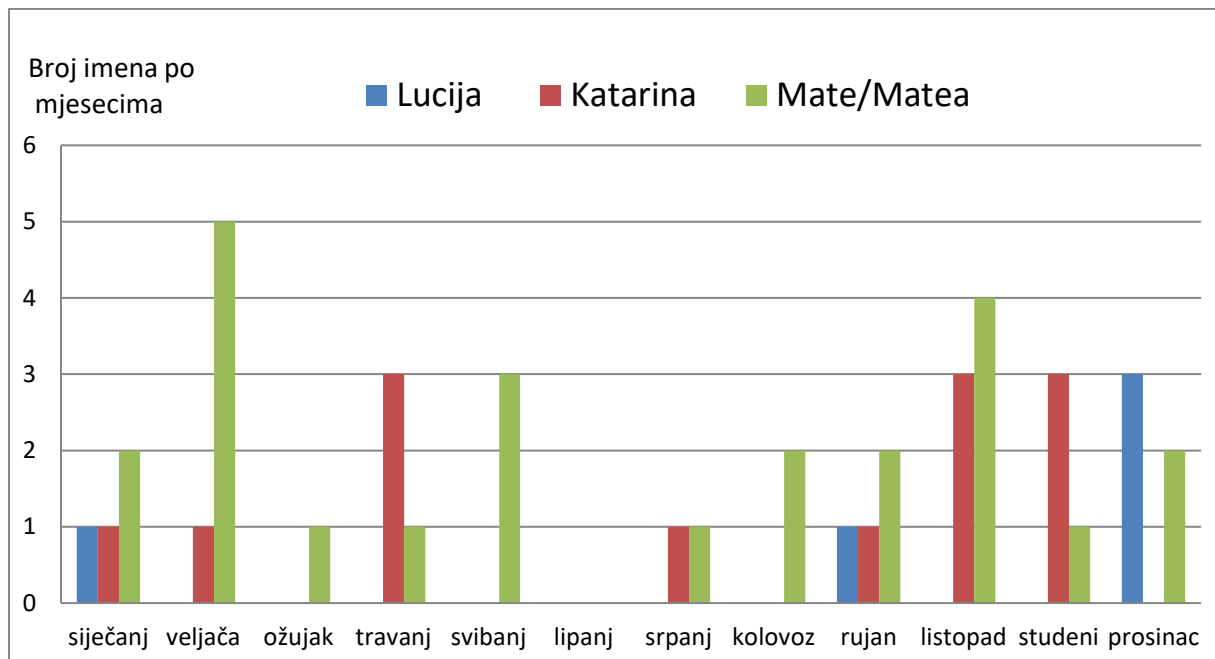
Grafikon 3. Često dodjeljivana imena po mjesecima

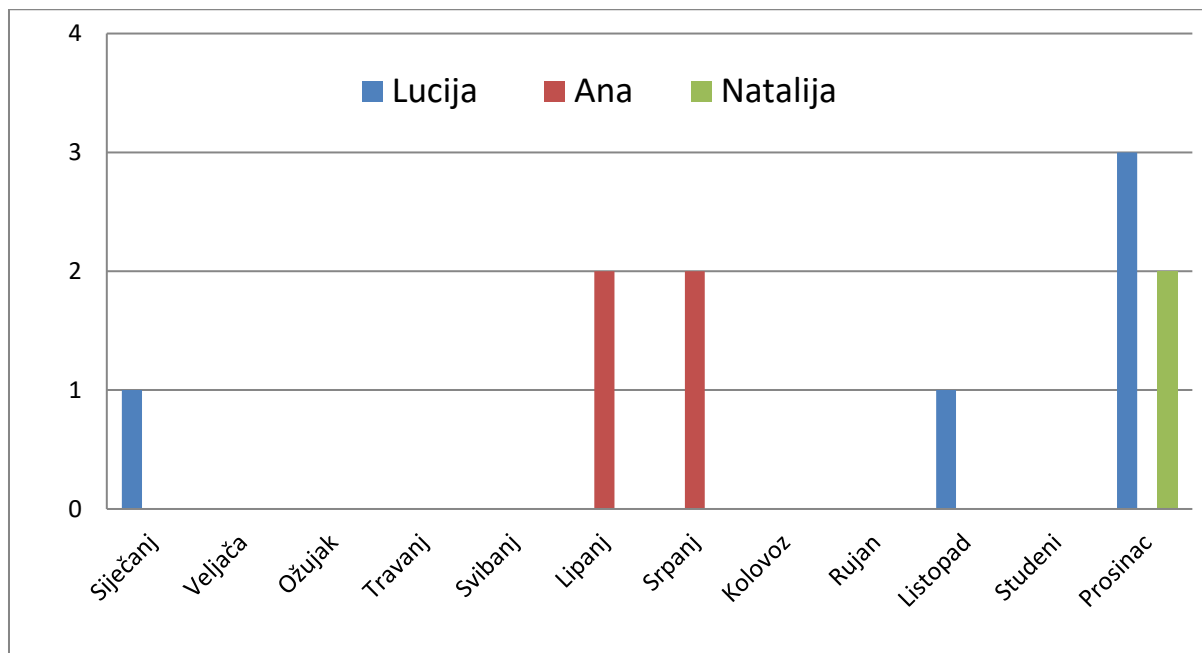
Grafikon 4. Često dodjeljivana imena po mjesecima

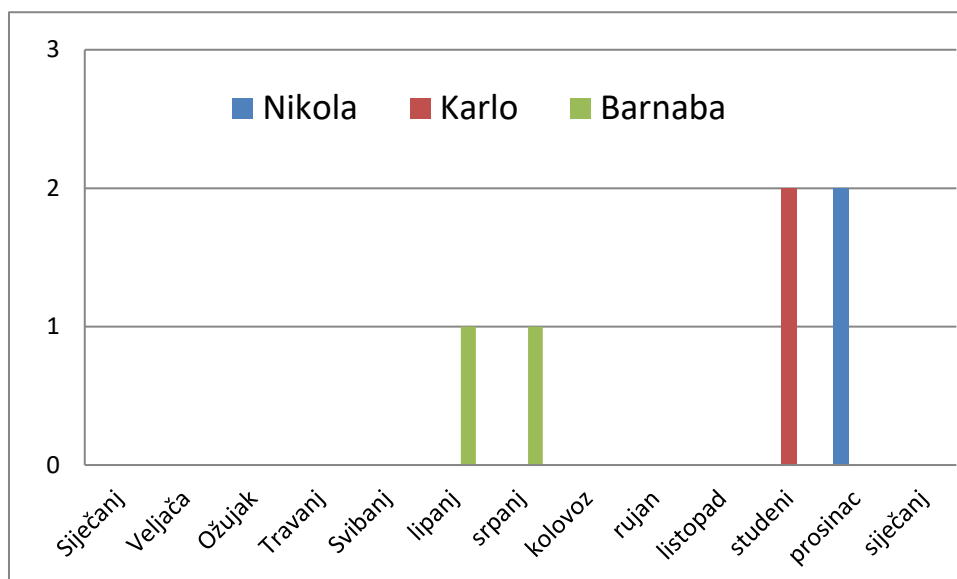
Grafikon 5. Često dodjeljivana imena po mjesecima

Grafikon 6. Tri rjeđe dodjeljivana ženska imena po mjesecima

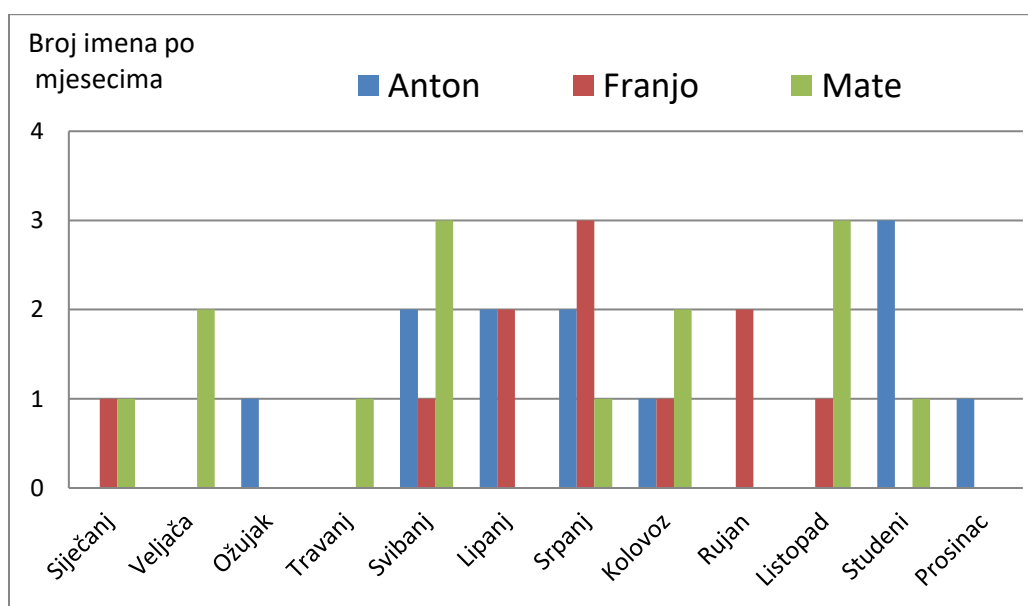

Grafikon 7. Tri rjeđe dodjeljivana muška imena po mjesecima

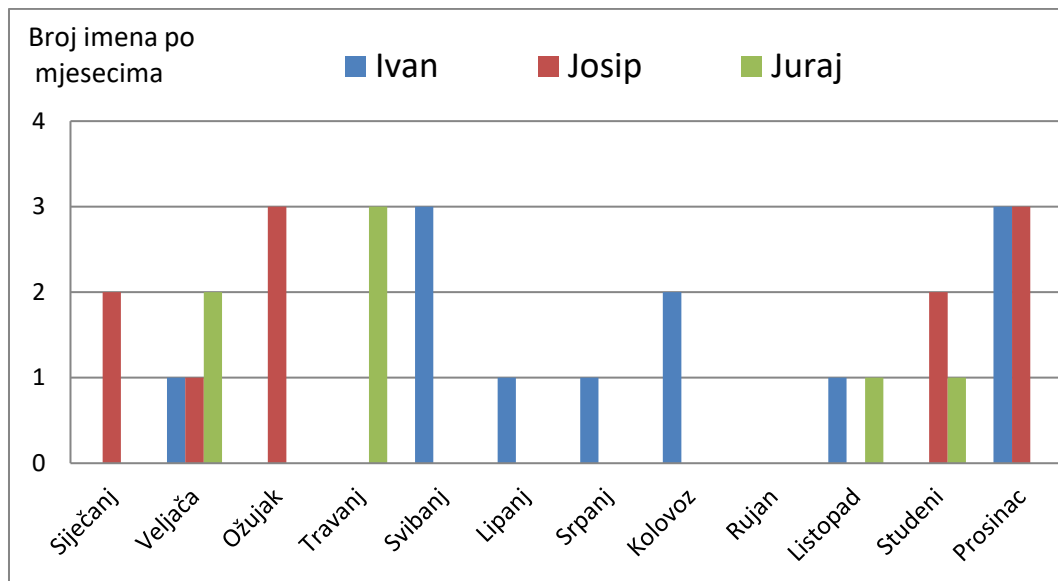

Sljedeći se grafovi odnose samo na jednostruka imena.

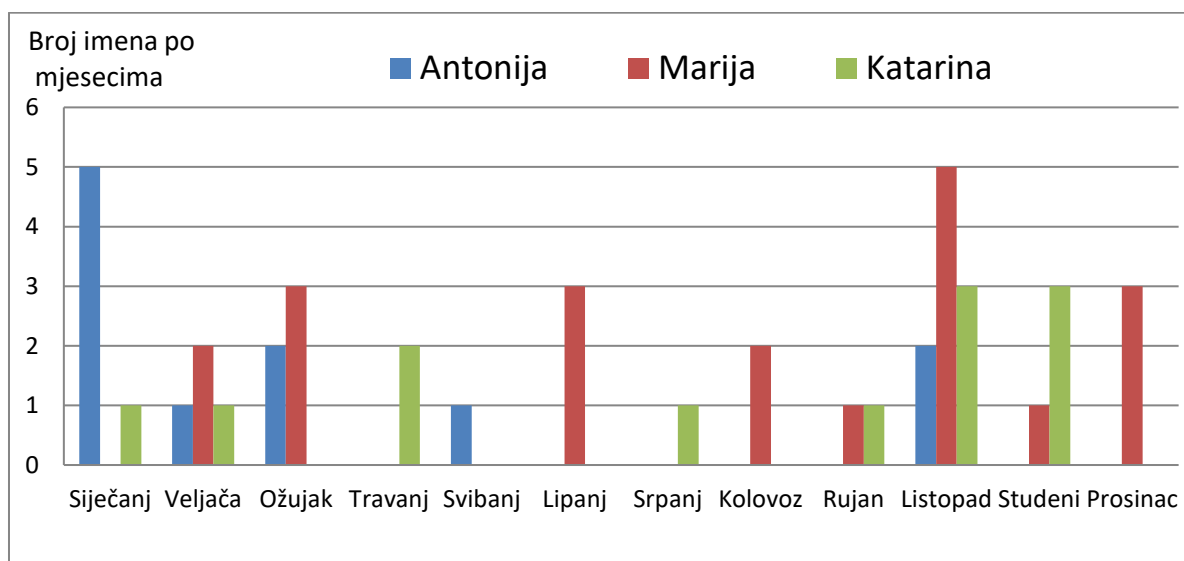
Grafikon 8. Tri najčešće dodjeljivana muška imena po mjesecima

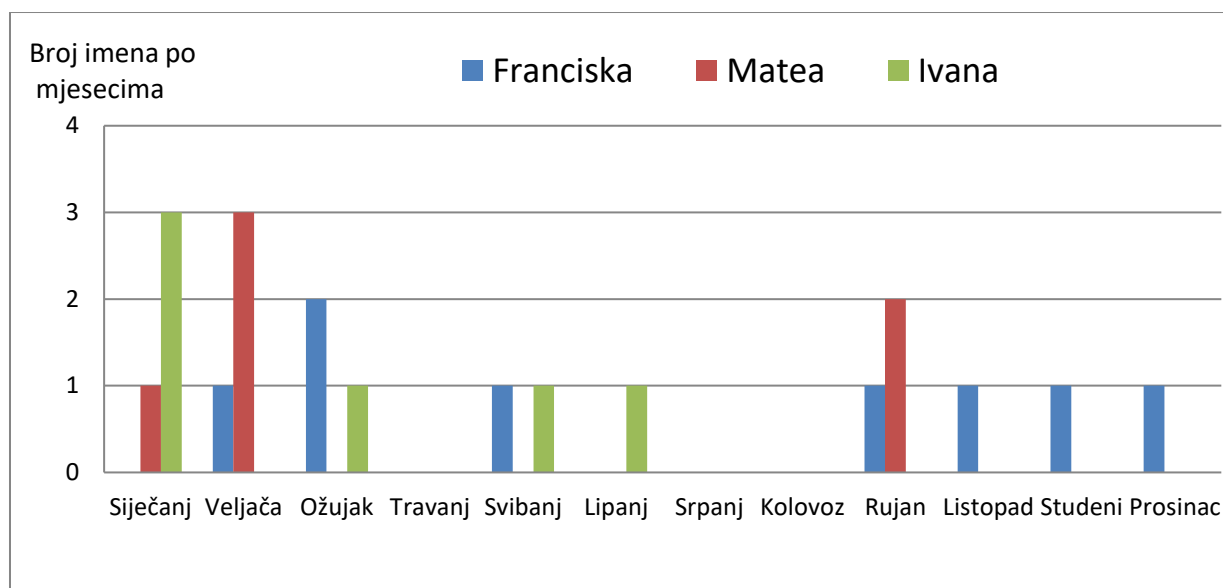
Grafikon 9. Druga tri najčešće dodjeljivana muška imena po mjesecima

Grafikon 10. Tri najčešće dodjeljivana ženska imena po mjesecima

Grafikon 11. Druga tri najčešće dodjeljivana ženska imena po mjesecima

U nastavku navodim datume spomendana pojedinih svetaca s imenima krštenih prikazanih na grafikonima:

- Anton/Antonija: 17. siječnja sv. Anton Pustinjak i 13. lipnja sv. Anton Padovanski; 29% djece koje je nosilo ime Anton/Antonija je rođeno u siječnju ili lipnju. Imena prema svecima dodjeljivala su se i u obližnjoj župi Čepić. Ondje je primjerice imenom Anton/Antonija kršteno (1782. – 1861.) oko 16% djece, od toga dvije trećine u prosincu i siječnju, a jedna šestina u lipnju.¹¹⁷ Ime Anton (rijetko Antonija) je bilo popularno i u barbanskoj župi (1820. – 1840.), najučestalije je u siječnju u čast sv. Antuna opata (37,1%).¹¹⁸
- Franjo/Franciska: 4. listopada sv. Franjo Asiški, krajem rujna i do 16. listopada je rođeno 20% djece nazvanih Franjo/Franciska.
- Ivan/Ivana: 24. lipnja sv. Ivan Krstitelj, 27. prosinca sv. Ivan Evanđelist, 26% Ivan/Ivana rođeno je u lipnju i prosincu. U Čepiću (1782. – 1861.) je ime Ivan/Ivana dobilo gotovo trećina krštenih u prosincu.¹¹⁹

¹¹⁷ Doblavčić, „Povijesnodemografske crtice“, 94.

¹¹⁸ Radola, *Stanovništvo Barbana*, 38.

¹¹⁹ Doblavčić, „Povijesnodemografske crtice“, 94.

- Josip/Josipa: 19. ožujku i 1. svibnja sv. Josip, 33% od svih Josip/Josipa rođeno je u ožujku i krajem travnja te početkom svibnja. U Pazinu 48,46% svih Josipa krštenih (1850. – 1870.) kršteno u siječnju, veljači i ožujku.
- Juraj: 23. travnja sv. Juraj, 50% djece nazvanih Juraj je rođeno u travnju.
- Marija: među najvažnije marijanske svetkovine uvrštavaju se svetkovina Marije Bogorodice (1. siječnja) kada je rođena samo jedna Marija 5%, Bezgrješno začeće Blažene Djevice Marije (8. prosinca) kada je rođeno 14% Marija od toga je jedna rođena baš 8. prosinca i Velika Gospa (15. kolovoza) kada ih je rođeno 10%,¹²⁰ te marijanski blagdani Rođenje Blažene Djevice Marije ili Mala Gospa (8. rujna) kada je rođena samo jedna 5% i Pohod Blažene Djevice Marije (31. svibnja) s 10% rođenih Marija. Marija je u Čepiću (1782. – 1861.) oko 40% kršteno u siječnju, veljači i ožujku.¹²¹
- Katarina: 29. travnja sv. Katarina Sijenska, 25. studenog sv. Katarina Aleksandrijska, 23% svih Katarina rođeno je u studenome, a u travnju 15%. Ime Katarina je u Barbanu (1820. - 1840.) u studenome nadjenuto u 30,3% slučajeva.¹²²
- Mate/Matea: 21. rujna sv. Matej., u rujnu i listopadu je rođeno 25% od svih koji su nosili ime Mate/Matea.

Pored ovih najučestalijih i kod manje popularnih imena, postoji korelacija s katoličkim kalendarom. Sveti Nikola vezan je za imena 2 (100%) dječaka imena Nikola rođenih u prosincu, od 4 (100%) Ane dvije su rođene u lipnju, a dvije u srpnju, 2 (100%) Natalije rođene u prosincu, 2 (100%) Karla rođena u studenome, 2 (100%) Barnabe rođeni u lipnju i srpnju, Andrej/Andreana (100%) rođeni su u studenome i 5 Lucija od kojih su 3 (60%) rođene u prosincu. Blagdani svetaca vezanih uz prethodno navedena imena su: 26. srpnja sv. Ana, 4. studenog sv. Karlo Boromejski, 11. lipnja sv. Barnaba, 30. studenog sv. Andrija i 13. prosinca sv. Lucija. Iznimku čini ime Natalija koje se ne daje po svecu nego po blagdanu Božića, 25. prosinca. Natalije navedene u grafikonu rođene su 24. i 25. prosinca što potkrepljuje tezu da su imena

¹²⁰ Iznenađen ovako malim postotkom Marija u kolovozu provjerio sam broj kćeri rođenih u kolovozu. U kolovozu su bile rođene tek dvije djevojčice obje nazvane Marija.

¹²¹ Doblanović, „Povijesnodemografske crtice“, 94.

¹²² Radola, *Stanovništvo Barbana*, 37.

djeci velikim dijelom davana zbog vjerskog utjecaja. Dijete nije nužno moralo biti rođeno baš u tom mjesecu, već blizu blagdana (ranije ili kasnije) da bi se nadjenulo određeno ime.

Ostala imena koja se spominju više od jednog puta, a dodjeljivanje tih imena nije unutar mjesec dana kada se svetkuje istoimeni svetac: Jelena (4), Juliana (3), Petar (2) i Vincent/Vincenca (2). Imena koja se javljaju samo jedanput, a nije ih moguće povezati s kalendarskom motivacijom, bilo je 14 (42% imena koja se javljaju samo jedanput).

Imena koja se javljaju samo jedanput, a vezana su uz kalendarsku motivaciju (rođena su unutar mjesec dana od blagdana istoimenog sveca) ima 19 (58% imena koja se javljaju samo jedanput):

- Stjepan Velčić je rođen 1. siječnja 1838., a sveti Stjepan se slavi 26. prosinca.
- Gašpar Filipaš je rođen 6. siječnja 1815., na Sveta tri kralja. Nosi ime po jednome od tri kralja.
- Blaž Kumičić je rođen 5. veljače 1825. Dva dana ranije slavi se sveti Blaž ili Vlaho (3. veljače).
- Anastazija Velčić je rođena 7. veljače 1830., sveta Anastazija se u pravilu slavi 25. prosinca ali u Hrvatskoj ima slučajeve da se slavi i 15. siječnja.
- Julijana Velčić je rođena 14. veljače 1829., a sveta Julijana se slavi 16. veljače.
- Valentin Valčić je rođen 18. veljače 1847, četiri dana nakon sv. Valentina 14. veljače.
- Fidela Filipaš je rođena 29. travnja 1838. je izgleda dobila ime po svetome Fidelu Sigmaringskom koji se slavi 24. travnja.
- Grgur Kumičić je rođen 24. svibnja 1831. nosi ime kao i papa Grgur VII. koji se slavi 25. svibnja.
- Alojzije Galović je rođen 21. lipnja 1842. isti dan slavi se i sveti Alojzije.
- Lino Velčić je rođen 22. rujna 1839., dan kasnije slavi se sveti Lino.
- Mihael Barković je rođen 30. rujna 1834. dan nakon što se slavi sveti Mihael.
- Marija Rozalija Jurinović je rođena 1. listopada. 1814., a sveta Rozalija se slavi 4. rujna.

- Filomena Barković je rođena 9. listopada 1841., a sveta Filomena se slavi 29. rujna.
- Mate Simon Barković je rođen 30. listopada 1806. kada se slavi sveti Šimun pa je uz ime Mate dobio i ime Šimun.
- Just Barković rođen je 30. listopada 1839., istoimeni svetac slavi se 3. studenoga.
- Tereza Galović je rođena 31. listopada 1837., u tom se mjesecu slavi i sveta Tereza, 15. listopada.
- Martin Filipaš je rođen 1. studenog 1846., a istoimeni svetac se slavi 11. studenog.
- Leopold Barković je rođen 14. studenog 1831., a izbor imena Leopold logično je opravdano jer se Leopold III. slavi odmah dan nakon, 15. studenog.
- Toma Jurinović rođen je 17. prosinca 1824., sveti Toma se slavi 3. srpnja ali također i 21. prosinca.

Kod analize imena i eventualne kalendarske motivacije njihova dodjeljivanja valja napomenuti kako za najpopularnije imena nisam obradio manje popularne svetkovine prema kojima je neko dijete možda dobilo ime. Primjerice, za ime Marija uzeo sam u obzir samo četiri Marijina blagdana. Rezultati analize su sljedeći: kod najučestalijih imena (Anton/Antonija, Franjo/Franciska, Ivan/Ivana, Josip/Josipa, Juraj, Marija, Katarina i Mate/Matea) ispada da se od 149 imena njih 49 (33%) poklapa sa svetkovinom, odnosno da je 49 djece kršteno unutar mjesec dana od dana svečevog blagdana. Kod ostalih imena, od 61 imena njih 45 (74%). Prema tome, čini se da su manje česta imena bila vezana za kalendarsku motivaciju u značajnijoj mjeri nego ona česta.¹²³ Ukupno gledano, od 210 dodijeljenih imena njih 94 (45%) je moguće povezati uz katolički kalendar.

8.5.1. Imena djece i obližnje crkve

Pored utjecaja katoličkog kalendara na dodjeljivanje imena, utjecaj su mogli imati i sveci posebno štovani u ovome kraju. U Svetoj Jeleni postoje dvije crkvice: Sveta Jelena i Sv. Martin. Ime Martin iz knjige krštenih nevezano je uz svetkovinu u

¹²³ Slična je praksa bila i u Župi Čepić u kojoj je također među rijetkim imenima uočena znatno veća povezanost uz katolički kalendar nego kod popularnih imena. Usp. Doblanović, „Povijesnodemografske crctice“, 94.

studenome kao četiri Jelene koje također nisu rođene blizu svetkovine svete Jelene u svibnju, kada se slavila u Svetoj Jeleni. Moguće je da su ta imena vezana uz mjesno štovanje svetog Martina i svete Jelene kao i da je motivacija njihova odabira bila posve druga. U susjednome selu postoji crkva sv. Nikole, a u Mošćenicama crkva sv. Andrije. Imena Nikola i Andrija/Andreana vezana su uz svetkovine, odnosno djeca koja su dobila ta imena rođena su i krštena na isti dan ili koji dan ranije ili kasnije u odnosu na svetkovinu. U Brseču postoje dvije crkve uz čije se patrone može povezati motivacija odabira baš tih imena. Jedna je crkva sv. Magdalene, a u Svetoj Jeleni je krštena jedna Magdalena koja nije rođena blizu spomendana sv. Magdalene. Druga crkva je župna crkva svetog Jurja. Ime Juraj je bilo dosta popularno kod muških, 9 (8.8%) imena. Osim toga sv. Juraj je i zaštitnik Župe Brseč.

8.5.2. Dodjeljivanje imena po roditeljima

U matičnoj knjizi krštenih Brseča u razdoblju od 1805. do 1848. kršteno je 200 djece iz Svete Jelene. Svakome su zapisani roditelji, kućni broj, kumovi i svećenik koji ih je krstio. Nekima su zapisani i obiteljski nadimci i razne druge opaske. Zahvaljujući kućnim brojevima i obiteljskim nadimcima bilo je moguće rekonstruirati obitelji. Bez tih podataka, radi velike homonimije (ista imena i prezimena) bilo bi gotovo nemoguće razabrati o kome je riječ. Kod 200 krštenih ukupno su navedena 52 oca i 54 majke. Što znači da su barem dva muškarca kao udovci ušli u novi brak i imali dalje potomke s drugom suprugom.

U promatranom je razdoblju u Svetoj Jeleni rođen 101, a 18 (18.2%) ih je nosilo isto ime kao i otac. Za 5 (5.6%) sinova ime je moguće povezati s majčinim imenom. Među kćerima (94 ukupno) je 10 (10.6%) njih nosilo isto ime kao majka, a 4 (4%) žensku inačicu očeva imena. Iako je imenski fond kod muških veći nego kod žena, ima više sinova koji se zovu kao očevi nego kćeri koje se zovu kao majke. To bi ukazivalo na praksu davanja imena sinu po ocu. Da bismo dodatno potvrdili ovu praksu provjerio sam u kojoj su mjeri ta imena vezana uz blagdane istoimenih svetaca. Od 18 sinova koji su dobili isto ime kao otac njih 4 (22.2%) su rođeni blizu spomendana, a od 4 kćeri 1 (25%). Kod kćeri koje imaju isto ime kao majka ima 3 (30%) su rođene blizu spomendana istoimenih svetica, a sinova koji nose mušku inačicu majčina imena nema. Možemo zaključiti da su se imena u nekim slučajevima davala sinovima po očevima, a kćerima po majkama. No, ne možemo tvrditi i da su se imena kćerima

davala po očevima, a sinovima po majkama. Na odabir imena, pored crkvenih blagdana i svetaca, mogla je utjecati i „politika“. Jedno od najpopularnijih imena bilo je Franjo/Franciska (11%). Ime je u 11% slučajeva vezano uz blagdan sv. Franje Asiškog. Moguće je da je na dodjeljivanje takvog imena roditelje motivirala i činjenica da je vladar bio Franjo II. (1792. – 1835.). Franjo je, kao što sam ranije spomenuo, jedno od najčešćih muških imena i najviše je puta dano djeci u slučajevima kada su djeci davana dva imena.

9. Vjenčanja

Podaci o vjenčanjima Svetojelenčana izvučeni su iz matičnih knjiga vjenčanih Brseča. Među brakovima sklopljenima u Župi Brseč, ponekad je brakove Svetojelenčana bilo zahtjevno pronaći. Kako se brak obično sklapao u mladenkinoj župi, oni koji su se vjenčali za djevojku koja nije bila iz župe, zabilježeni su u nekim drugim matičnim knjigama vjenčanih. U matičnim knjigama vjenčanih nisu se navodili roditelji, a to ponekad predstavlja problem u identificiranju osoba, ali nam s druge strane identifikaciju omogućavaju kućni brojevi. Kod muških je kućni broj u matičnoj župi uvijek naveden, dok je kod žena taj podatak samo ponekad naveden. Kada su se Svetojelenčani vjenčavali u drugoj župi, u Mošćenicama, u tim je matičnim knjigama navedeno samo mjesto iz kojeg supružnici dolaze, bez kućnog broja. U Mošćenicama se Svetojelenčani navode da dolaze iz Brseča. Isto tako u matičnim knjigama Brseča kada se udaje neko iz druge župe piše se samo mjesto iz kojega ta osoba dolazi, na primjer Kalac i Mošćenice. Stoga, podaci koje dalje navodim ne pokazuju sve brakove koje su Svetojelenčani sklopili nego samo one brakove u kojima su bračni partneri nakon braka odlučili živjeti u Svetoj Jeleni. U razdoblju koje obrađujem vjenčana su 43 takva para. Napominjem da je među ta 43 bračna para uvijek barem jedan od partnera prije braka živio u Svetoj Jeleni. Prosječno je u Svetoj Jeleni bilo jedno vjenčanje godišnje.

9.1. Sezonski raspored vjenčanja

Nisu sva razdoblja u godini bila jednako popularna za sklapanje braka. Najviše vjenčanih bilo je u veljači, čak 25 (58.1%) te u studenom kada je sklopljeno 10 (23.3%) brakova. Veći broj brakova u veljači i studenom možemo objasniti crkvenom zabranom vjenčanja za vrijeme korizme i Došašća. Vjenčanja se nisu sklapala često ni u vrijeme povećane poljoprivredne aktivnosti,¹²⁴ što su sva godišnja doba osim zime. Velik broj vjenčanja u studenom povezuje se s obilnijom količinom hrane u kući nakon jesenskog ubiranja plodova¹²⁵ i vina kojeg se svakako proizvodilo, a za koje bi se moglo reći da je na svadbi bilo neophodno. Ostali mjeseci kao da nisu dolazili u obzir, u svih deset ostalih mjeseci ima tek 8 (18.6%) sklopljenih brakova. U

¹²⁴ Doblanović, „Povijesnodemografske crtice“, 91.

¹²⁵ Na istom mjestu.

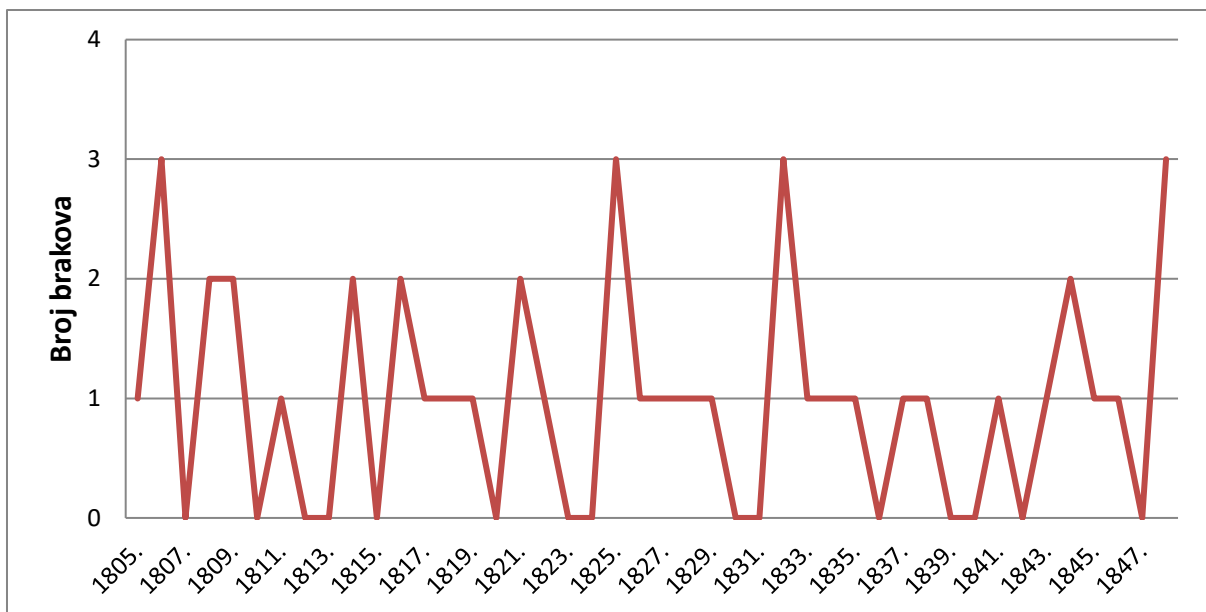
župi Čepić, koja je od Župe Brseč udaljena dvadesetak kilometara, dominirao je „jesenski model“. Od 1782. do 1861. u studenome je vjenčano 46,6% parova, a u siječnju i veljači 30%. U istarskim župama Buzet, Kaštel, Vranja i Svetvičenat je najpopularnije vrijeme za vjenčanje bio mjesec studeni, a na drugom mjestu veljača.¹²⁶ Obrnuta situacija, gdje je veljača kao najpopularniji mjesec za vjenčanje, a studeni na drugom mjestu bila je prisutnija u župama na obali koje nisu bile okrenute isključivo poljoprivredi i stočarstvu kao župe u unutrašnjosti Istre. Tako je u Svetoj Jeleni dominantan „zimski model“ vjenčanja u veljači slično kao u obalnim župama Novigrad, Pula, Poreč i Vrsar.¹²⁷ Pomoću matičnih knjiga krštenih i uzimanjem za pravilo da je dijete začeto 9 mjeseci prije rođenja, može se izračunati koliko je vremena proteklo od vjenčanja do začeća. Začeća sam podijelio na tri skupine (prema modelu iz knjige *Vrijeme ženidbe i ritam poroda: Dubrovnik i njegova okolica od 17. do 19. stoljeća*). Tako razlikujemo a) predbračna začeća (djeca rođena do 7 mjeseci ili manje od dana vjenčanja), b) začeća u prvoj bračnoj noći (djeca rođena od 7 mjeseci od datuma vjenčanja do godine dana od sklapanja vjenčanja) i c) odgođena začeća (djeca rođena godinu i više dana nakon vjenčanja). U ovoj analizi je moguće da se neko dijete nađe u pogrešnoj skupini kako trudnoće ne traju uvijek točno devet mjeseci. U Svetoj Jeleni je bilo vrlo malo „začeća u prvoj bračnoj noći“, samo 5 (12%), te samo jedno predbračno začeće, ali jako mnogo odgođenih začeća, čak 37 (86%). Uzrok začeću tek poslije godine dana od vjenčanja može biti u teškoćama pri začeću, ali može biti i odgoda začeća iz nekog drugog razloga.¹²⁸ Od svih začeća pet ih je bilo u prvoj bračnoj noći. Svih tih pet začeća uslijedilo je nakon vjenčanja u veljači.

Grafikon 12. Broj brakova po godinama (1805. – 1848.)

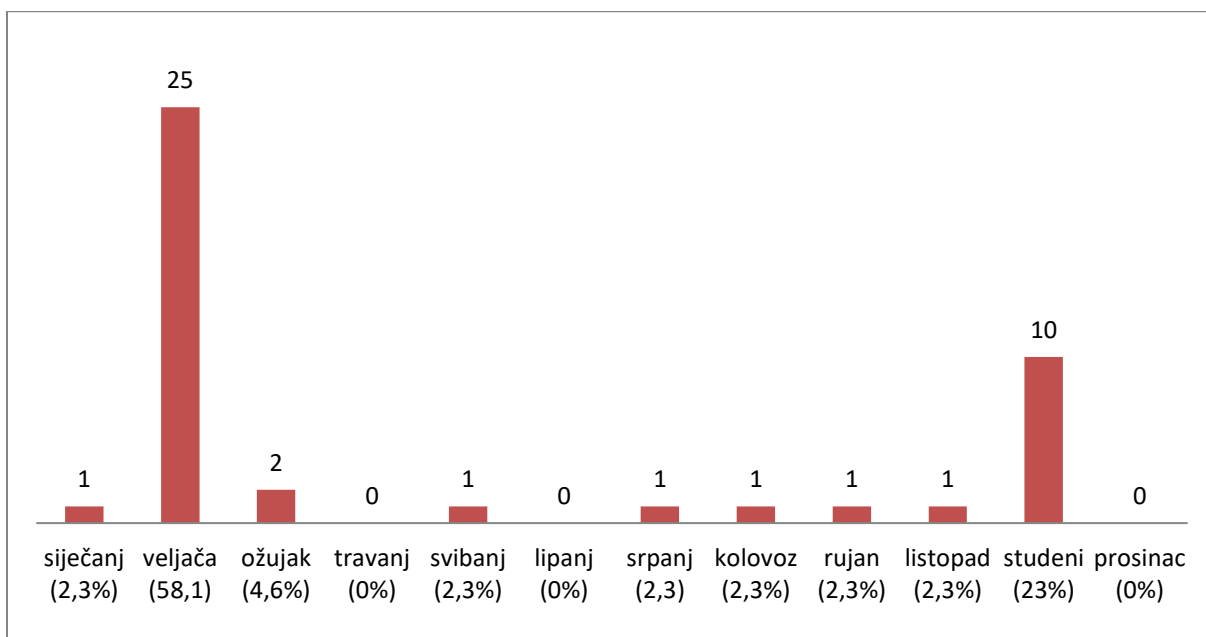
¹²⁶ Na istom mjestu.

¹²⁷ Isto, 91-92.

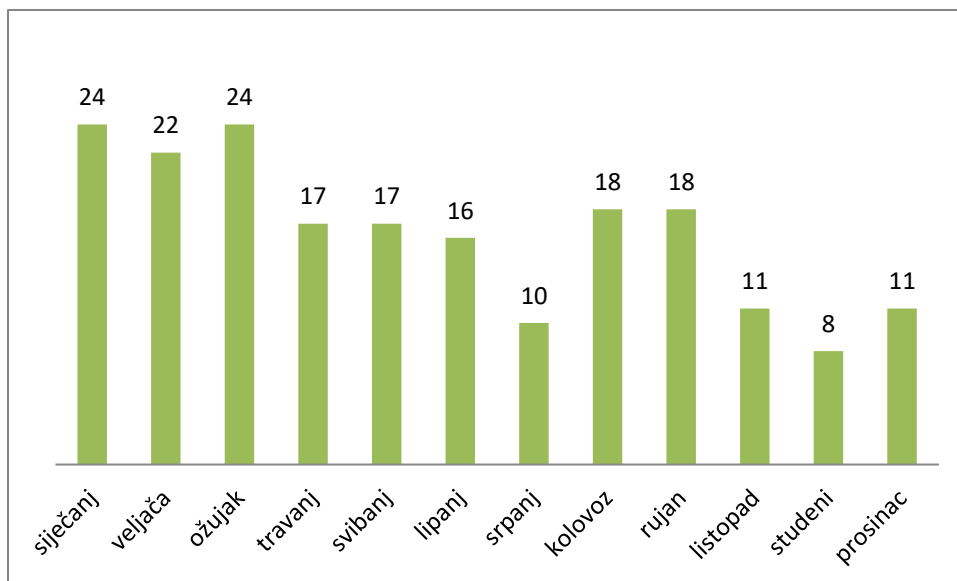
¹²⁸ Vekarić i dr. *Vrijeme ženidbe i ritam poroda*, 98.

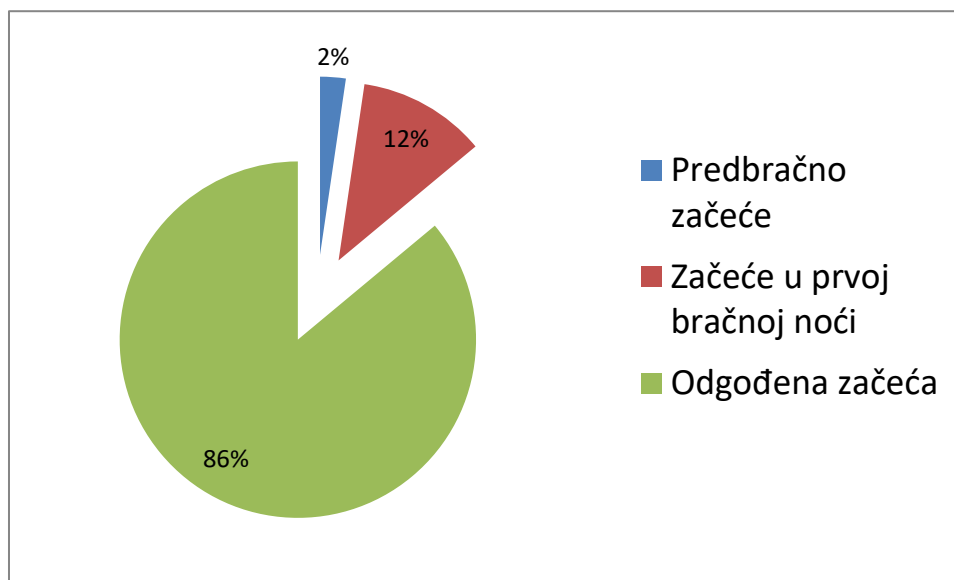
Grafikon 13. Broj vjenčanja po mjesecima

Grafikon 14. Broj začeća po mjesecima

Grafikon 15. Začeca s obzirom na datum sklapanja braka.

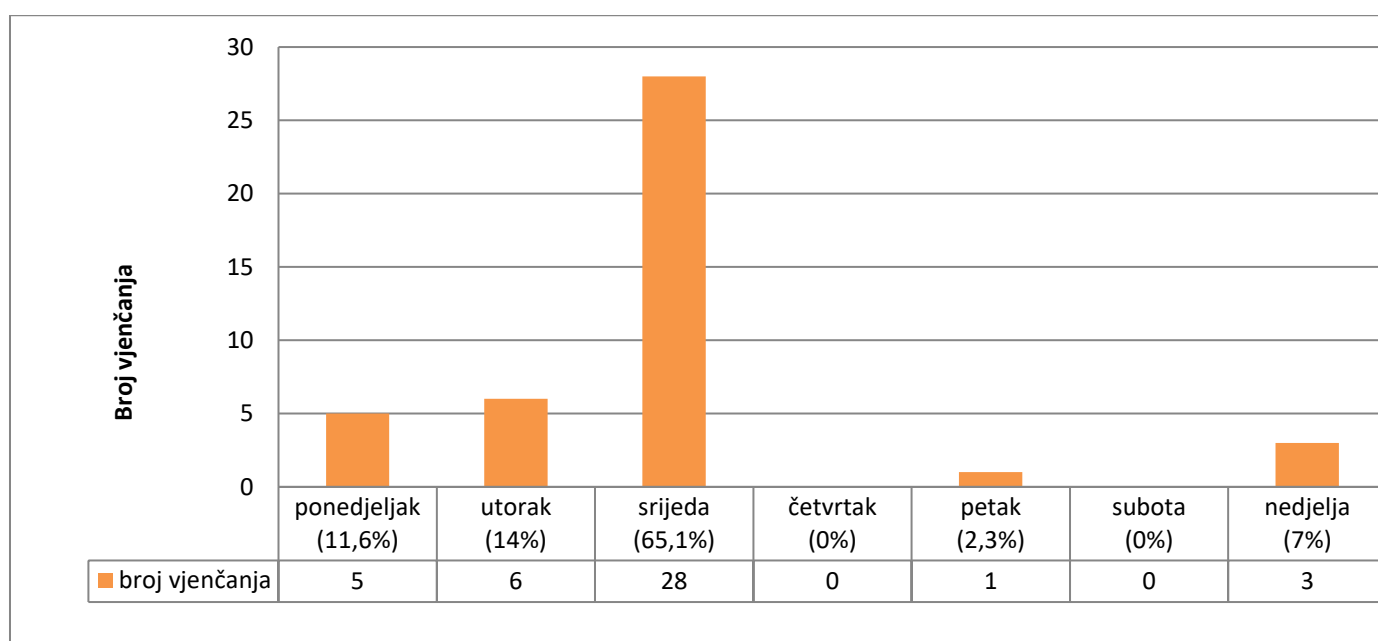

9.2. Dan vjenčanja

Kao što su za vjenčanje više birani određeni mjeseci u godini, tako su se za sam obred vjenčanja preferirali određeni dani u tjednu. Većina brakova sklopljena je u prvoj polovici tjedna, čak 39 (91%) brakova. Tu se izdvaja srijeda kada je sklopljeno 65% brakova (28). Zanimljivo je da ni jedan brak nije zabilježen u subotu koja je danas najpopularniji dan za vjenčanje. Prema zapisima u matičnim knjigama u 16., 17. i prvoj polovici 18. st. vjenčanje je najčešće bilo nedjeljom. Neka istraživanja ukazuju da su vjenčanja koja su postala češća u danima u tjednu nego u nedjelju

znak privatizacije tog čina,¹²⁹ jer se na nedjeljnoj misi zapravo okupljala cijela zajednica. Usporedimo li opet podatke s nedalekom Župom Čepić (1782. – 1831.) u kojoj je samo 5% parova vjenčano nedjeljom, a oko 66% ponedjeljkom i srijedom vidimo da je da Sveta Jelena pratila taj trend, 6,9% vjenčanih nedjeljom i 76,7% ponedjeljkom i srijedom. U nekim Istarskim župama nedjeljna su vjenčanja bila prisutna u znatno većoj mjeri. Primjerice u Svetvičentu gdje je od 1790. do 1799. nedjeljom zabilježeno 19% vjenčanja.¹³⁰

Grafikon 16. Broj vjenčanja po danima u tjednu

Tablica br. 7. Dob supružnika

Dob	Sveta Jelena (1805. – 1848.)				Župa Barban (1820. – 1870.)		Župa Čepić (1782. – 1861.)		Župa Pazin (1850. – 1870.)	
	Muževi broj	Muževi (%)	Žene broj	Žene (%)	Muževi (%)	Žene (%)	Muževi (%)	Žene (%)	Muževi (%)	Žene (%)
12-19	4	8,2%	3	6,9%	14,8%	22,9%	12,1%	18%	1,98%	7,16%

¹²⁹ Doblanović, „Povijesnodemografske crtice“, 92.

¹³⁰Na istom mjestu.

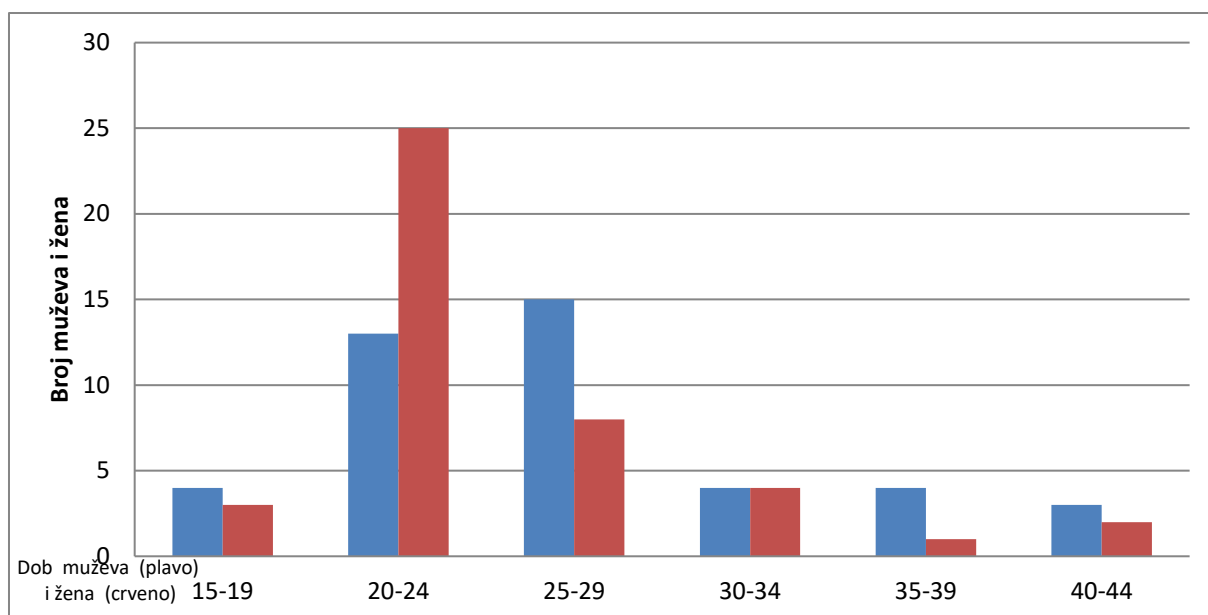
20-24	13	30,3%	25	58,1%	32,7%	39,8%	22%	22,2%	17,53%	35,8%
25-29	15	34,9%	8	18,4%	22,2%	21%	18,5%	12,5%	27,41%	30,86 %
30-34	4	8,2%	4	8,2%	10,8%	9,5%	41%	21,2%	26,91%	15,56 %
35-39	4	8,2%	1	2,3%	7,5%	4%			12,59%	6,17%
40+	3	6,9%	2	4,6%	12%	2,7%	6,6,%	26,1%	13,59%	4,44%

U 28 od 43 brakova (65%) suprug je bio stariji od supruge. U dva su slučaja supružnici bili vršnjaci, a u 13 brakova (30%) je supruga bila starija od svog odabranika. U Barbanu (1820. - 1840.) je muž bio stariji od žene u 55% slučajeva, u 8% bili su vršnjaci, a u 37% slučajeva je žena bila starija od muža.¹³¹ U Pazinu (1850. - 1870.) je zabilježeno na uzorku od 405 sklopljenih brakova da su mladenci bili vršnjaci u 6,66% slučajeva, muškarac je bio stariji u 69,87% brakova, a u 23,45% brakova je žena bila starija od muškarca.¹³² Muškarci su u prosjeku bili stariji od svojih supruga 5,4 godina, a prosječna razlika među supružnicima onda kada je žena bila starija iznosila je 3,7 godina. Ukupno je razlika u dobi među supružnicima u prosjeku iznosila 4,6 godina. Najveća dobna razlika među supružnicima bila je 14 godina i to u paru gdje je suprug bio stariji. U brakovima gdje su žene bile starije od svojih supružnika, najviša je razlika bila 11 godina.

Grafikon 17. Starost supružnika na dan vjenčanja

¹³¹ Radola, *Stanovništvo Barbana*, 69.

¹³² Ardalić, *Život u Pazinu*, 90.

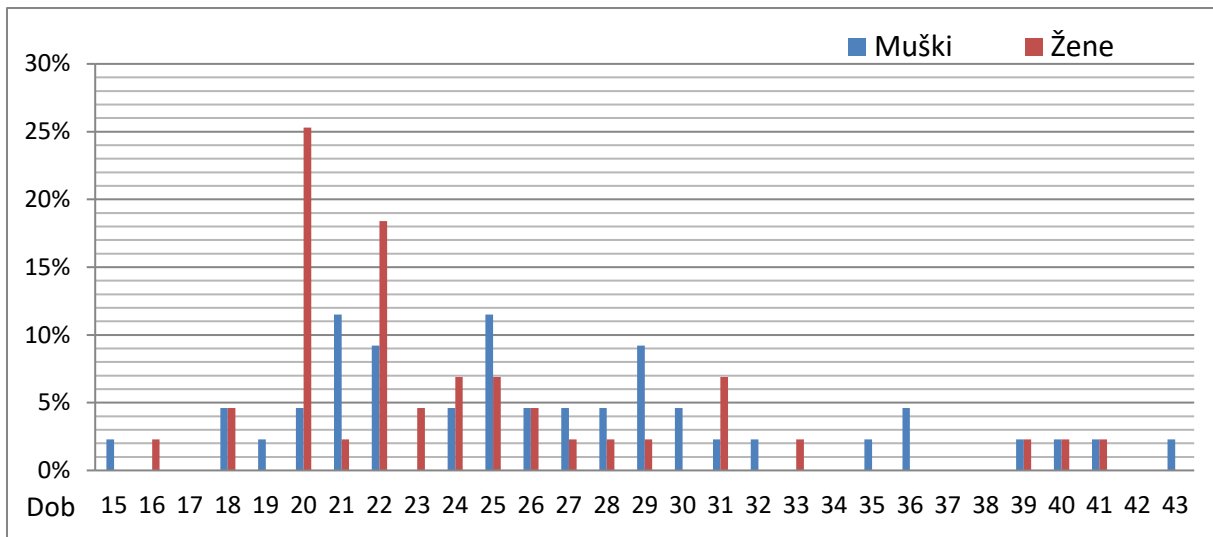
Muškarci su u brak ulazili kasnije od žena. U prosjeku gotovo dvije i pol godine kasnije (2,4 godine). Prosječna dob ulaska muškaraca u brak je iznosila 26.7 godina, a prosječna dob žena 24.3 godine. Najmlađi ženik imao je petnaest godina, a najmlađa mladenka šesnaest godina, dok je najstariji imao četrdeset i tri godine, a mladenka četrdeset i jednu godinu. U Čepiću (1782. – 1861.) je prosječna dob žene koja je ulazila u prvi brak bila je 22,2, a za muškarce 23,4 godine, dok je prosječna dob udovaca bila 38,6, a udovica 34 godine.¹³³ Prosječna dob muškaraca prilikom ulaska u brak u Barbanu (1820. – 1840.) bila je 27,3 godina, dok je za žene bila 23,8 godina,¹³⁴ dok su u Pazinu muškarci u prosjeku ulazili u brak nešto stariji (30,99), a isto vrijedi i za žene (26,57).¹³⁵

Grafikon 18. Ulazak u brak po dobi (%)

¹³³ Doblanović, „Povijesnodemografske crtice“, 93.

¹³⁴ Radola, *Stanovništvo Barbana*, 65.

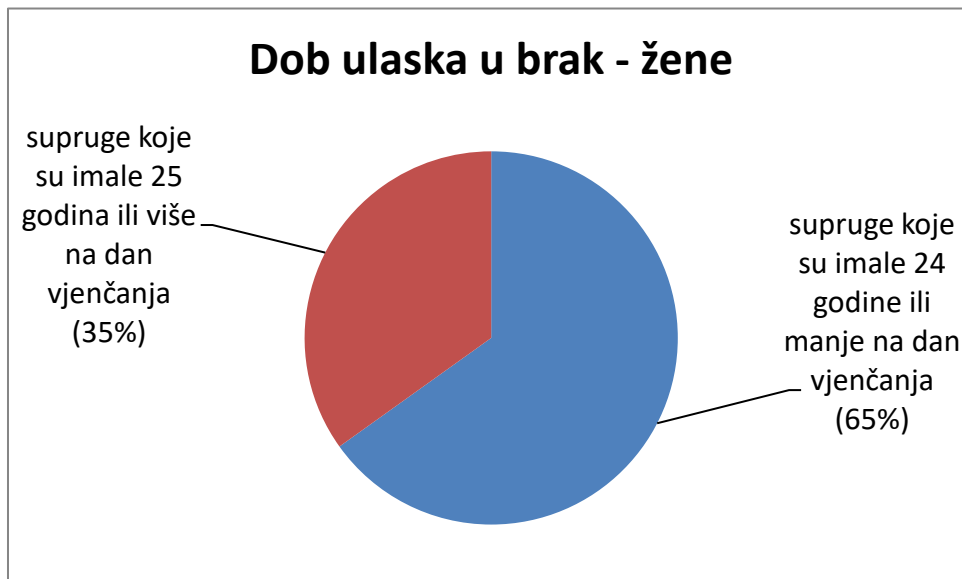
¹³⁵ Ardalić, *Život u Pazinu*, 84-85.

Grafikon 19. Dob muževa na dan vjenčanja.

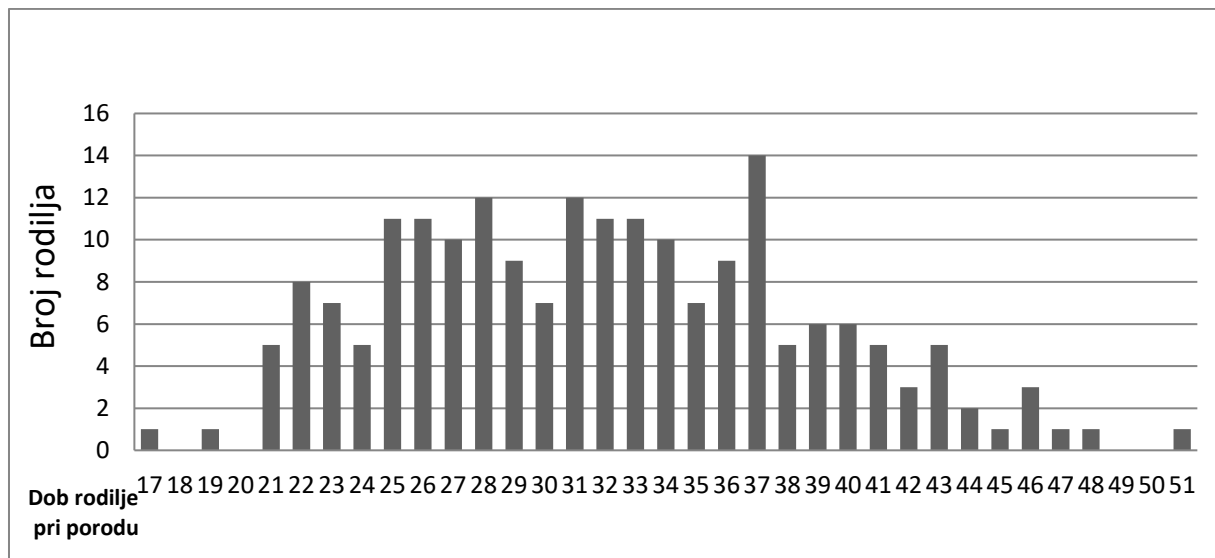
Grafikon 20. Dob žena na dan vjenčanja.

9.3. Ritam rađanja i trajanje fertilnog razdoblja

U prosjeku su bračni partneri prvo dijete dobili dvije godine nakon sklapanja braka. Žene su u prosjeku prvo dijete rađale s 26.1 godinom. Prosječna dob rodilje od 1805. do 1848. iznosila je 31.9 godina. Jedina dva bračna para, od njih četrdeset i tri, koja nisu imala djece bili su oni u kojima su žene prilikom stupanja u brak bile u ranim četrdesetim godinama (40 i 41). U promatranom razdoblju zabilježeno je samo jedno predbračno začecje. Samo je dijete Nikole Kumičić Aštalića i Jelene Valčić Uhač bilo predbračno začeto. Njihova kćer Ana Kumičić bila je rođena 20. srpnja 1822., tri dana nakon vjenčanja roditelja.

Grafikon 21. Broj rodilja s obzirom na dob rodilje pri porodu

Od ukupno 200 poroda u razdoblju (1805. – 1848.) najviše ih se dogodilo kada su rodilje imale 37 godina (14 slučajeva ili 7%). Najmlađa rodilja imala je 17 godina, a najstarija 51 godinu. Nije bilo puno rodilja mlađih od 20 godina (2 ili 1%). Najčešće su žene rađale u dobi od 20 do 29 godina 78 (39%) i od 30 do 39 godina 92 (46%). Nezanemariv je i udio onih koje su rodile u četrdesetoj i nakon nje: 28 (14%). U ovim prethodnim podacima ima i žena koje su ušle u brak ili počele rađati prije 1805. godine. Žene su od 1805. do 1848. ulazile u brak prosječno s 24.3 godine, a prvo bi dijete rađale s 26.1 godinom. Za očekivati je tada da će najviše poroda biti u tridesetim godinama ženine dobi. Kao što podaci i pokazuju gotovo polovica poroda dogodila se upravo u toj dobi. Svaki je sedmi porod bio od žene koja je prošla četrdesetu godinu. Istraženo vremensko razdoblje, kad je riječ o reprodukciji i uopće stopama nataliteta, mortaliteta i fertiliteta, pripada tzv. predtranzicijskoj fazi koju karakteriziraju visoke stope i nataliteta i mortaliteta i fertiliteta. U tom su razdoblju žene fertilno razdoblje maksimalno iskorištavale, odnosno rađale su dok su bile plodne.¹³⁶ Razdoblje menopauze u kojem je iznijeti trudnoću teško i rizično javlja se između 45. i 50. godine.¹³⁷ U tom je životnom razdoblju u Svetoj Jeleni rodilo 7 (3,5%) žena, dok je jedna rodila u 51. godini.

¹³⁶ Nenad Vekarić i Božena Vranješ Šoljan, „Početak demografske tranzicije u Hrvatskoj“, *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 47 (2009), 9-62.

¹³⁷ Danijela Doblancović, *Žrvanj života; Stanovništvo Savičente od početka 17. do početka 19. stoljeća* (Zagreb: Srednja Europa, 2017), 56.

Tablica br. 8. Parovi iz Svete Jelene vjenčani od 1805. do 1826.

Godina vjenčanja	Ime muža	Prezime	Dob muža pri ulasku u brak	Ime žene	Prezime žene	Dob žene pri ulasku u brak	Prvo dijete nakon ženidbe (u god.)	Ukupno djece	Umrlo djece (do 14 godina)	Razdoblje rađanja (od prvog do posljednjeg poroda u godinama)
1805.	Mate	Barković	19	Katarina	Mohović	22	1	5	3	21
1806.	Ivan	Uhač	22	Jelena	Barković	20	2	6	1	20
1806.	Mate	Barković	15	Antonija	Kumičić	18	3	2	1	4
1806.	Franjo	Filipaš	28	Lucija	Lazarić	29	1	6	0	17
1808.	Mate	Hrelja	25	Marija	Barković	26	1	8	5	10
1808.	Lovro	Hrelja	29	Marija	Hrelja	25	1	4	2	14
1809.	Josip	Jurinović	22	Jelena	Dražul	21	5	4	0	14
1809.	Franjo	Škalamera	21	Franka	Jedretić	20	2	2	0	3
1811.	Juraj	Valčić	26	Marija	Salković	26	0	2	0	2
1814.	Juraj	Velčić	29	Marija	Škalamera	22	4	5	1	17
1814.	Anton	Barković	18	Franka	Valčić	20	1	6	1	24
1816.	Nikola	Velčić	40	Matea	Farožić	31	0	6	2	13
1816.	Andrej	Jurinović	25	Lucija	Škalamera	20	8	4	0	12
1817.	Juraj	Valčić	20	Margarita	Barković	16	9	5	0	13
1818.	Franjo	Velčić	43	Matea	Frolja	33	3	9	3	4
1819.	Mate	Škalamera	32	Marija	Velčić	20	3	9	2	23
1821.	Josip	Škalamera	21	Marija	Ratković	24	1	9	3	16
1821.	Mate	Velčić	21	Marija	Valčić	20	1	10	1	22
1822.	Nikola	Kumičić	36	Jelena	Valčić	22	3 dana	7	0	19
1825.	Anton	Valčić	24	Marija	Barković	23	5	4	0	16
1825.	Augustinus	Galović	30	Matea	Hrelja	20	3	6	1	18
1825.	Franjo	Barković	24	Franka	Valčić	20	1	4	0	16
1826.	Mate	Filipaš	20	Marija	Barković	22	2	6	0	13
							Ukupno			
							:	151	32	

*6 umrlih Jurinovića na kućnom broju 120 za koje se ne zna kojem bračnom paru Jurinovića pripadaju

Pri analizi broja poroda po pojedinom bračnom paru, uzео sam u obzir samo parove vjenčane od 1805. do 1826. godine. Uzeo sam okvirno da je žena rađala u rasponu od 22 godine. Podaci o rođenoj djeci izvađeni su do 1848. što je 22 godine od 1826. kada je vjenčan posljednji par od svih parova na kojima istražujem broj djece. Moguće je da je u idućim rezultatima neko dijete izostavljeno ako je žena rodila 22 godine nakon braka ili ako nije upisano u knjigu krštenih. U tome razdoblju

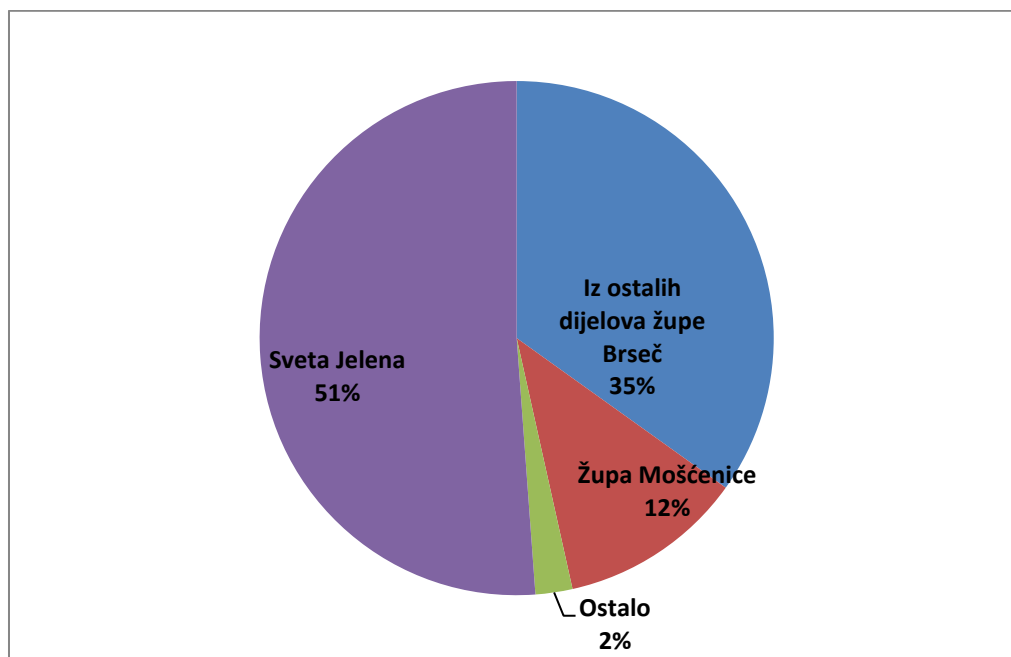
zabilježena su 23 bračna para koja su ukupno imala 151 dijete što je 6,56 djece po paru. U Barbanu (1820. – 1840.) je prosječan broj djece rođene u svim brakovima (njih 280) bio znatno niži, 2,76, iako je najveći broj djece isti (10).¹³⁸ U knjizi umrlih ne pišu roditelji zato je kućni broj ključ razotkrivanja obitelji te osobe. Ipak dogodio se slučaj da na istom kućnom broju žive dva bračna para koji su potencijalni roditelji djeci iz matične knjige umrlih. Šestero djece koja se prezivaju Jurinović nije moguće odgonetnuti kojem paru Jurinovića pripadaju. Svi parovi su imali djecu. Najviše je zabilježeno da par ima 10 djece, a najmanje 2 djece. Prema podacima iz matičnih knjiga (Tablica br. 8.) bračnim je parovima umrlo 20,2% djece. To je značajno manji udio od ukupnog udjela smrtnosti djece u populaciji koji iznosi čak 40,7%. Mogući uzroci za ovakvu razliku u udjelu umrlih mogu biti sljedeći: parovi koji su se vjenčali od 1805. do 1823. susreli su se s iznadprosječno malim mortalitetom svoje djece, od 1805. do 1848. umirao je ispodprosječan broj odraslog stanovništva (što je pak možda uzrokovano malim broj odraslog stanovništva u slučaju velikog pomora stanovništva prije 1805. ili jednostavno većeg pomora odraslog stanovništva nije bilo¹³⁹). Na Brseščini je najviše umrlih bilo 1788. kada su umrle 53 osobe, a najmanje osoba je umrlo 1795., 5 osoba. Povećani pomor stanovništva uzrokuje da se kontingent osoba izloženih umiranju smanji. Godine 1809. dogodila se rekordna razlika na Brseščini u broju rođenih i umrlih, gdje je bilo znatno više rođenih. Jedan od uzroka tog razlici bile su bolesti dizenterija i malarija koje su dvadesetak godina prije utjecale na demografsku sliku stanovništva.¹⁴⁰ Čini se da je razlika od 20% između udjela umrle djece i udjela umrle djece u ukupnoj populaciji uzrokovana upravo visokim mortalitetom prije 1805. godine. Polovica parova susrela se sa smrću djeteta do 14. godine, a u prosjeku je po paru umiralo 1.34 dijete. Prema ovim podacima najviše je paru umrlo petero djece. Žene su rađale u prosjeku 14.4 godine, gledajući prvi i posljednji porod. Najveća razlika između prvog i posljednjeg poroda je iznosila 24 godine.

¹³⁸ Radola, *Stanovništvo Barbana*, 29-30.

¹³⁹ U prilog tome ide zaključak Fedora Mikiča koji je na temelju podataka umrlih u Brseščini zaključio da je najduže „neepidemijsko“ razdoblje u župi bilo od 1818. do 1847. godine.

¹⁴⁰ Fedor Mikič, „Prirodno gibanje stanovništva u selu Brseč 1772. – 1951.“, *Stanovništvo* 3 (1964), 203.

Grafikon 22. Provenijencija mladenki

Ukupno su u Župi Brseč u tom razdoblju sklopljena 263 braka.¹⁴¹ Od toga brakovi u kojima su supružnici nakon braka nastavili živjeti u Svetoj Jeleni čine 14,8% (39 parova). Četiri su braka, (9% svetojelenskih brakova) u istome razdoblju sklopljena i u Mošćenicama u kojima je jedan od supružnika bio iz Svete Jelene i nakon vjenčanja je par živio u Svetoj Jeleni. U ova 43 braka ubrojen je i brak Jurja Valčića i Marije Barković sklopljen 1843. godine. Njihovo prvo dijete rođeno je prema matičnim knjigama u Goloviku, susjednom selu odakle je navedena Marija Barković. Drugom djetetu je zapisano da je rođeno u Svetoj Jeleni na kućnom broju odakle je Juraj Velčić. Vrlo vjerojatno su najprije živjeli na Goloviku pa u Svetoj Jeleni.¹⁴² Od 43 braka u samo dva (4%) slučaja muž dolazi živjeti u ženinu kuću. U pravilu su se žene doseljavale u suprugovu kuću. Samo jedan muž nije bio iz Svete Jelene ali je bio iz Župe Brseč. Kod provenijencije žena je situacija bila nešto šarolikija, iako je i njih više od polovice (22) bilo iz Svete Jelene. Još 15 ih je bilo iz ostalih dijelova Župe Brseč, 5 iz župe Mošćenice i samo jedna supruga iz neke druge župe. Gledajući ova 43 braka bilo je 74% supružnika koji su iz Svete Jelene. Prema ovim podacima o bračnim partnerima samo mali udio stanovnika Svete Jelene nije bio

¹⁴¹ Isto, 199.

¹⁴² U ovome radu njihovo prvo dijete nisam navodio kada sam pisao o rođenima u Svetoj Jeleni, a drugo dijete jesam.

podrijetlom iz župa Brseč i Mošćenice. U Svetvinčentu je tako od 1734. do 1813. sklopljeno 68,8% brakova u kojima su oba partnera iz župe Svetvičenat.¹⁴³ U Barbanu je udio brakova u kojima su partneri iz iste župe u razdoblju od 1816. do 1900. iznosio 78,19%.¹⁴⁴ U Župi Pazin je udio takvih brakova bio nešto niži, ali svejedno visokih 68,76%.¹⁴⁵ U Svetoj Jeleni je za razdoblje 1805. do 1848. iz Župe Brseč bilo 93% supružnika. Gledamo li provenijenciju mladenaca po spolu, u Barbanu je 12,6% mladića, a 9,21% djevojaka bilo iz druge župe,¹⁴⁶ a ako gledamo samo razdoblje od 1820. do 1840. mladića iz druge župe bilo je 12%, a djevojaka 10%.¹⁴⁷ U Svetvičentu je razlika bila nešto izraženija, ondje je iz drugih župa bilo 20% mladića i 8,2% djevojaka,¹⁴⁸ dok je u Župi Pazin udio mladića iz drugih župa bio značajno izraženiji: 49,89% mladića i 13,58% djevojaka.¹⁴⁹ U Svetoj Jeleni je situacija bila obrnuta. Više je djevojaka bilo iz drugih župa nego mladića. Zapravo nije bilo ni jednog mladića iz druge župe, a djevojaka je bilo 14%. No, treba napomenuti da ovi podaci nisu izrađeni po istom principu. Rezultati vezani za Svetvičenat i Barban uključuju i parove koji nisu živjeli u Svetvičentu i Barbanu nakon vjenčanja, dok su za Svetu Jelenu uzeti u obzir samo oni koji su se nastanili u mjestu. Za pretpostaviti je da je veća vjerojatnost da će u mjestu ostati živjeti parovi ako oba potječu iz tog mjesta nego parovi gdje je samo jedan supružnik iz tog mjesta.

¹⁴³ Dobljanović, *Žrvanj života*, 87.

¹⁴⁴ Samanta Paronić, *Župa Barban u XIX. stoljeću, Demografska slika kroz prizmu matičnih knjiga* (Zagreb: autorica i Srednja Europa, 2020), 171.

¹⁴⁵ Ardalić, *Život u Pazinu* 96.

¹⁴⁶ Paronić, *Župa Barban*, 171.

¹⁴⁷ Radola, *Stanovništvo barbana*, 73-74

¹⁴⁸ Dobljanović, *Žrvanj života*, 87

¹⁴⁹ Ardalić, *Život u Pazinu*, 96.

10. Matične knjige umrlih

U matičnoj knjizi umrlih u Brseču u razdoblju od 1805. do 1848. zabilježeno je 145 umrlih iz Svete Jelene. Identificirani su kao Svetojelenčani na temelju kućnih brojeva zabilježenih uz njihovo ime. Muških je osoba umrlo 78 (53.8%), a ženskih 64 (44.1%) i 3 (2%) osobe čiji spol nije zabilježen (novorođenčad umrla na rođenju).

Svetojelenčani su u razdoblju od 1810. do 1847. činili 12% umrlih u Župi Brseč. Neposredno nakon napoleonskih ratova, od 1810. do 1819., muško stanovništvo Svete Jelene činilo 17,2% ukupno umrlog muškog stanovništva Župe Brseč. Drugo primjetno odstupanje koje se javlja s obzirom na smrtnost u župi je taj da udio smrti Svetojelenčana u župi nakon 1840. pada ispod 10%. Da bi se izvodili i potvrdili neki konkretni zaključci bilo bi potrebno istražiti daljnja razdoblja, jer su ova odstupanja u smrtnosti možda slučajna.

U prosjeku je godišnje u Svetoj Jeleni u razdoblju od 1805. do 1848. umrlo 3.37 osoba. Najviše umrlih bio je u razdoblju od 1813. do 1819. godine. Vrijeme je to nakon Napoleonovih ratova. Europom je 1816. zavladała nestašica hrane.¹⁵⁰ Velika glad koja je kulminirala 1817. zabilježena je i u matičnim knjigama diljem Istre.¹⁵¹ U Svetoj Jeleni nije zabilježena ni jedna smrt za koju je direktno navedeno kako je uzrokovana glađu. Ipak s obzirom na povećani broj umrlih upravo u razdoblju 1813. – 1819. zasigurno postoji poveznica upravo s nestašicom hrane. Na Brseščini je rekordno visoki mortalitet pratio i rekordno visoki broj rođenja nakon Napoleonovih ratova. Najviše djece na Brseščini rođeno je 1809. godine: 52 djece.¹⁵² Sveta Jelena ima veoma slično kretanje stanovništva kao i Brseščina, primjerice i u njoj je rekordan broj rođenih 1809. godine. Fedor Mikič je također proučavao smrtnost po godinama na Brseščini. Prema njegovim podacima najduže „neepidemijsko“ (kako ga on naziva) razdoblje u župi bilo je od 1818. do 1847. godine.¹⁵³ Hrana uvelike utječe na imunitet koji je u to vrijeme bio puno bitniji za obranu od bolesti nego danas zbog nedovoljno razvijene medicine. Ipak, moguće je da je veći broj smrti u ovome razdoblju sasvim slučajan. Napominjem to jer u Svetoj Jeleni nije živjelo puno ljudi, pa stoga nije moguće imati sigurne podatke zbog malog broja ljudi jer nekoliko

¹⁵⁰ Dobljanović, *Žrvanj života*, 546.

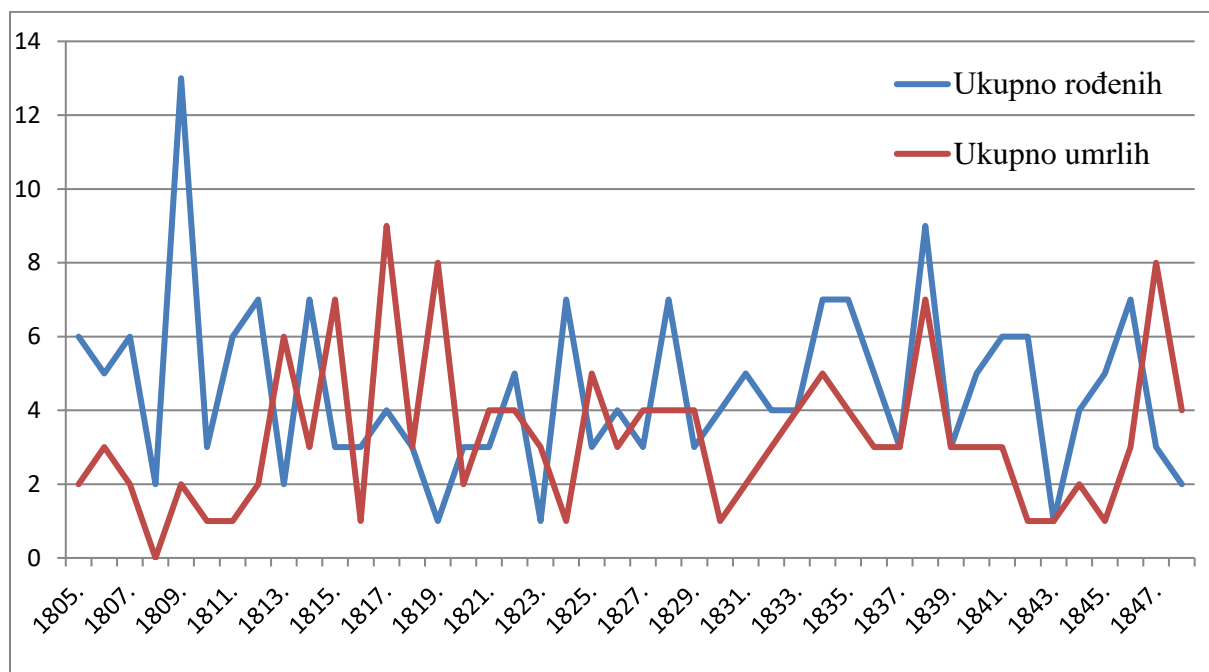
¹⁵¹ Dobljanović, „Svetvinčenat u matičnim knjigama umrlih“, 547-548.

¹⁵² Mikič, „Prirodno gibanje“, 199.

¹⁵³ Isto, 212.

„slučajnih“ smrti više utječe na konačni izračun nego kada se pravi istraživanje na većem broju zapisa. Isto to vrijedi i za rođenja. Uočeno je kako nakon godina povećane smrtnosti u populaciji dolazi do povećanog rađanja djece iako to nije uvijek bio slučaj (vidi grafikon 23). U prosjeku se u dvije godine u Svetoj Jeleni rađalo 4.5 djece. U tablici vidimo da je povećana smrtnost rezultirala godinama s povećanim natalitetom.

Grafikon 23. Broj rođenih i umrlih po godinama

Tablica 9. Odnos broja umrlih i broja rođenih u sljedeće dvije godine u razdobljima velike smrtnosti

Razdoblje iznadprosječnog broja umrlih	Broj umrlih	Broj rođenih u sljedeće 2 godine
1813. – 1815.	16	7
1817. – 1819.	20	6
1833. – 1835.	13	8
1838.	7	8

Tablica 10. Usporedba broja umrlih u Svetoj Jeleni s Brsešćinom.

Godine	Župa Brseč	Sveta Jelena	Župa Brseč	Sveta Jelena	Župa Brseč	Sveta Jelena
	M	M	Ž	Ž	UKUPNO M+Ž	UKUPNO M+Ž
1810.	–					
1819.	151	26 (17,2%)	137	13 (9,5%)	288	41 (14,2%)
1820.	–					
1829.	145	16 (11%)	140	18 (12,9%)	285	34 (11,9%)
1830.	–					
1839.	131	18 (13,7%)	143	17 (11,9%)	274	35 (12,8%)
1840.	–					
1847.	122	12 (9,8%)	115	10 (8,7%)	237	22 (9,3%)

10.1. Sezonski raspored smrtnih slučajeva

Kao i kod vjenčanja i rođenja, i kod umiranja se tijekom godine mogu iščitati neka intenzivnija razdoblja kada je smrtnost bila izraženija. Više je smrtnih slučajeva bilo u zimskim mjesecima: od listopada do ožujka umrlo je 94 (64.8%) osoba, a od travnja do rujna njih 51 (35.2%). Najviše su sa smrću bili povezani klimatski uvjeti, društveno-geografsko stanje i geografske osobitosti. Klima u sjevernoj i srednjoj Europi uzrokuje da vrhunac umrlih bude zimi kada klima pogoduje infekciji dišnih puteva. Društveno-gospodarski uvjeti su vezani uz proizvodnju hrane te higijenske i zdravstvene uvjete koji su najviše pogađali nejaku malodobnu djecu.¹⁵⁴ Istraživanja su pokazala i kako su u određenim razdobljima u godini više umirale određene dobne skupine. Prema Wrigleyjevoj i Schofieldovoj analizi provedenoj na primjeru engleske u razdoblju od 1541. do 1871. uočeno je da je najviše dojenčadi umiralo u zimsko i jesensko doba, a minimum ljeti. Za djecu stariju od jedne godine smrtnost je bila na vrhuncu u ljetnim mjesecima te kasnom zimskom periodu.¹⁵⁵ U Svetoj Jeleni se također primjećuje povećana smrtnost u određenom godišnjem dobu. Dojenčad je

¹⁵⁴ Paronić, *Župa Barban*, 190.

¹⁵⁵ Isto, 188.

najviše umirala od studenog do svibnja što se uglavnom podudara s početkom i krajem zime to jest hladnijim mjesecima u godini. Od studenog do travnja (računajući i studeni i travanj), je umrlo 79% dojenčadi a u ostalih šest mjeseci tek 21%. Za djecu od prve do četrnaeste godine sezonsko kretanje smrti je nešto drugačije. Njih je najviše umrlo od srpnja do prosinca, računajući srpanj i prosinac. U tih je šest mjeseci umrlo 75% djece. Usporedimo li vrijeme smrti dojenčadi s ostalom djecom vidimo da su krivulje mjesečnog rasporeda umrlih tih dviju skupina prilično drugačije. Djeca starija od jedne godine su većinom umirala u toplijim mjesecima za razliku od dojenčadi koja je češće umirala za vrijeme hladnijih mjeseci. Tako je umrle djece starije od jedne godine od travnja do studenog bilo 60 % naspram samo 21% umrle dojenčadi.

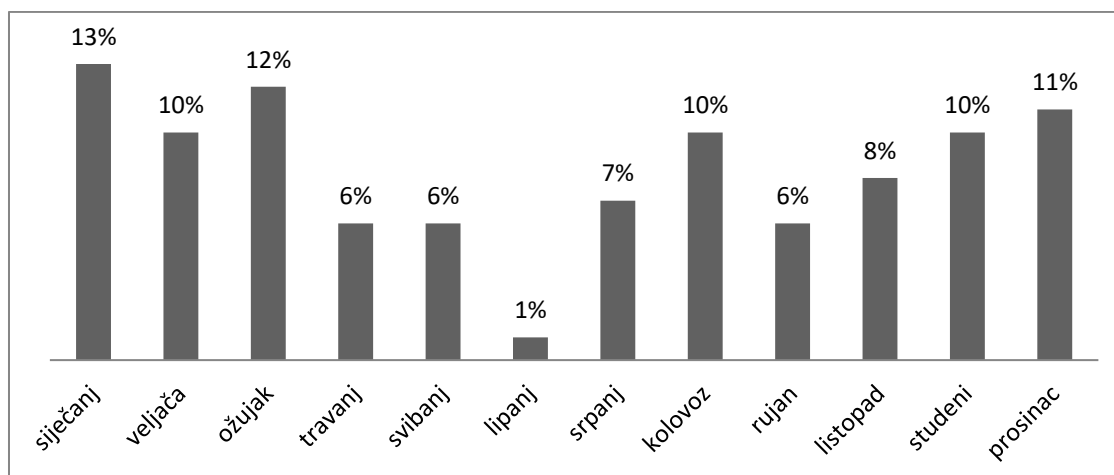
Osobe od 14 do 50 godina predstavljaju dobnu skupinu koja je fizički najjača. Upravo ova dobna skupina ima najmanje, gotovo nikakve oscilacije ako gledamo umiranje u određenom dobu u godini. Najviše umrlih kod njih bilo je od ožujka do kolovoza što je 55%. Kod umrlih koji su prešli pedesetu uočljiv je povećan mortalitet u određenim mjesecima. Mortalitet kroz godinu starijih od pedeset je vrlo sličan mortalitetu dojenčadi. Stariji su najviše umirali od listopada do ožujka kada je umrlo čak 83% osoba iz te dobne skupine. Dojenčadi je u tom razdoblju umrlo 72%. Iz dobne skupine od 14 do 50 godina umrlo ih je tada najmanje (23%), dobna skupina od 1 do 14 godina imala je samo 2% veći mortalitet, dok je udio umrlih starijih od 51 godine u tom djelu godine bio najveći (37%). Doba godine kada je smrtnost bila drastično veća za osobe od 14 do 50 gotovo da nije postojala. Razlika najviše umrlih i najmanje umrlih u šest mjeseci za ljude od 14 do 50 godina iznosi 10%, za dojenčad 58%, djecu do 14 godina 50%, a starije od 50 godina 63%.

Tablica 11. Umrli po mjesecima u %

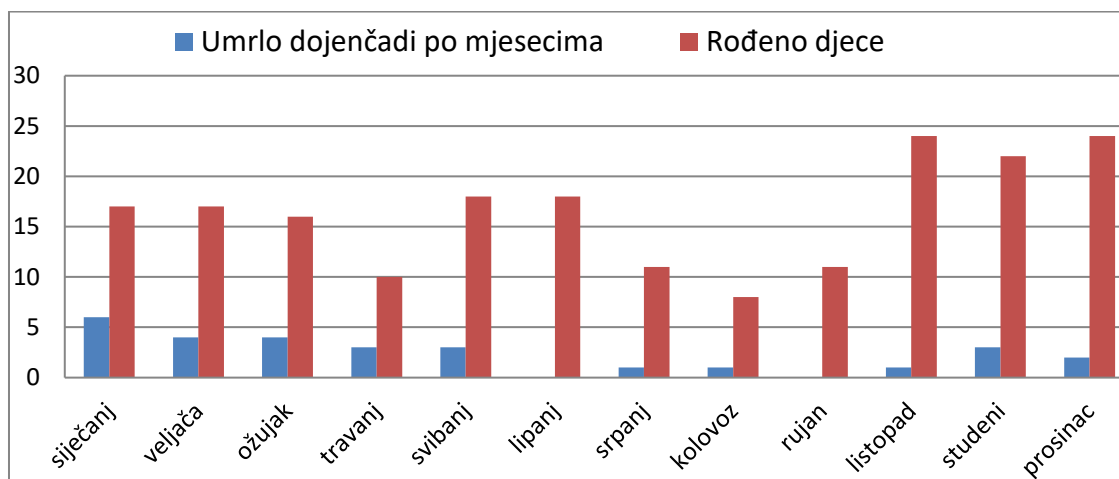
	Sveta Jelena (1805. – 1848.)	Župa Barban (1820. – 1870.)	Župa Čepić (1782. – 1861.)	Župa Pazin (1850. – 1870.)
	Umrli %			
Siječanj	13	11	10,6	9,11
Veljača	10	8,5	9,8	7,47
Ožujak	12	9,2	8,5	8,79
Travanj	6	10,1	7,9	9,57
Svibanj	6	5,5	4,4	6,77
Lipanj	1	4,4	4,7	6,3

Srpanj	7	4	5,9	5,29
Kolovoz	10	9,3	7,4	9,26
Rujan	6	10,4	12,9	9,88
Listopad	8	8,1	8,5	9,73
Studenj	10	10,4	8,9	10,04
Prosinac	11	10,4	10,5	7,78

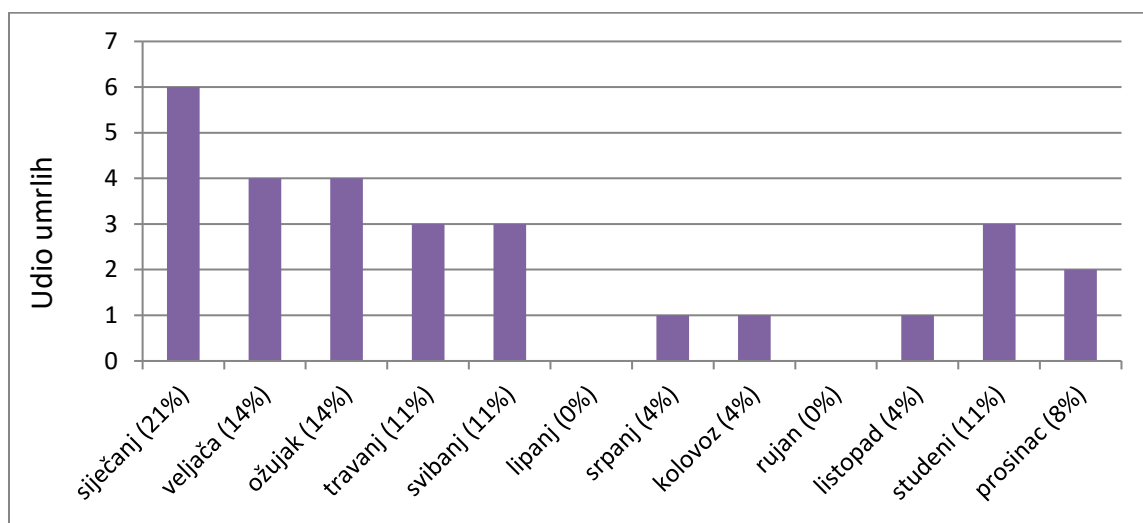
Grafikon 24. Umrli po mjesecima

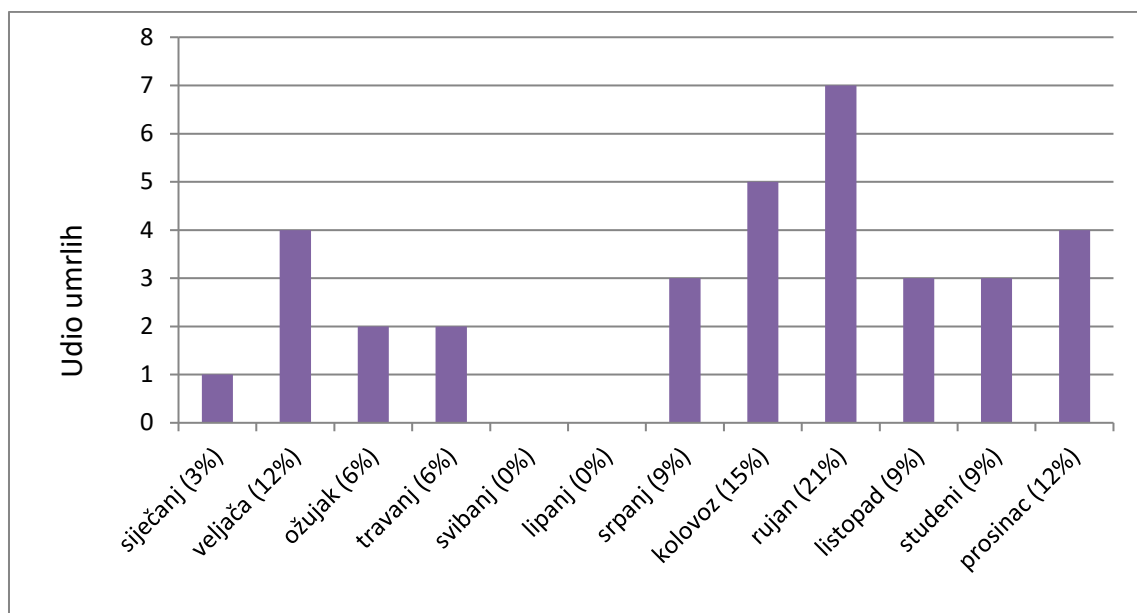
Grafikon 25. Smrtnost dojenčadi i broj rođenih po mjesecima

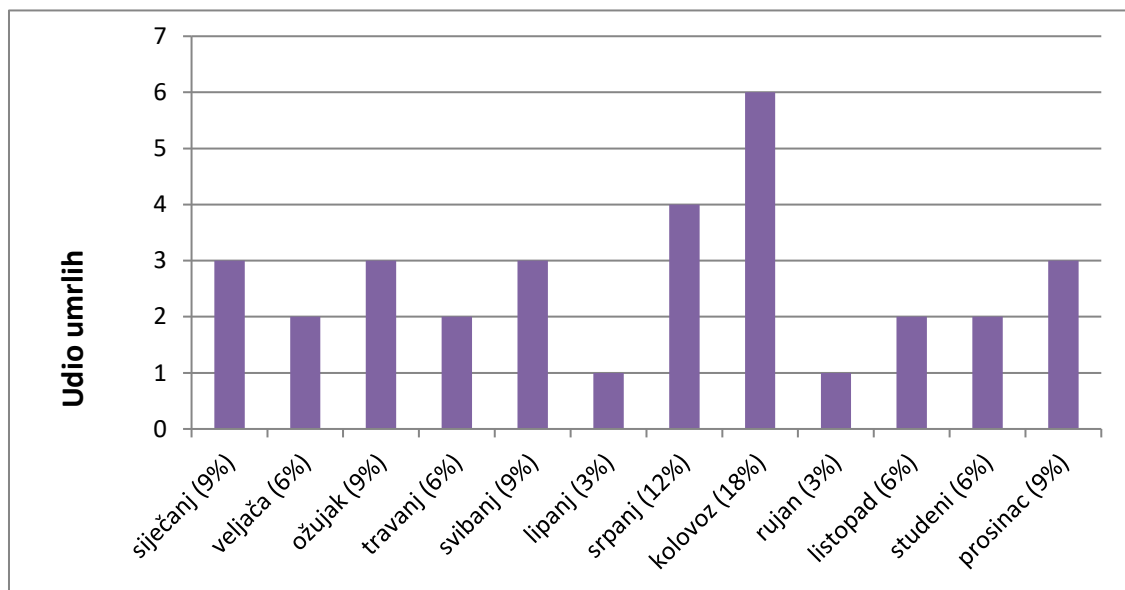
Grafikon 26. Udio umrle dojenčadi po mjesecima

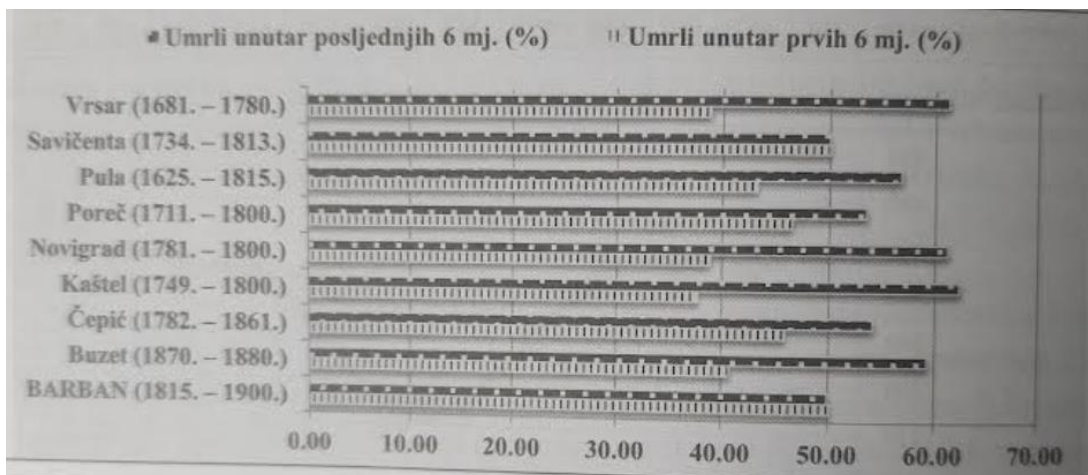
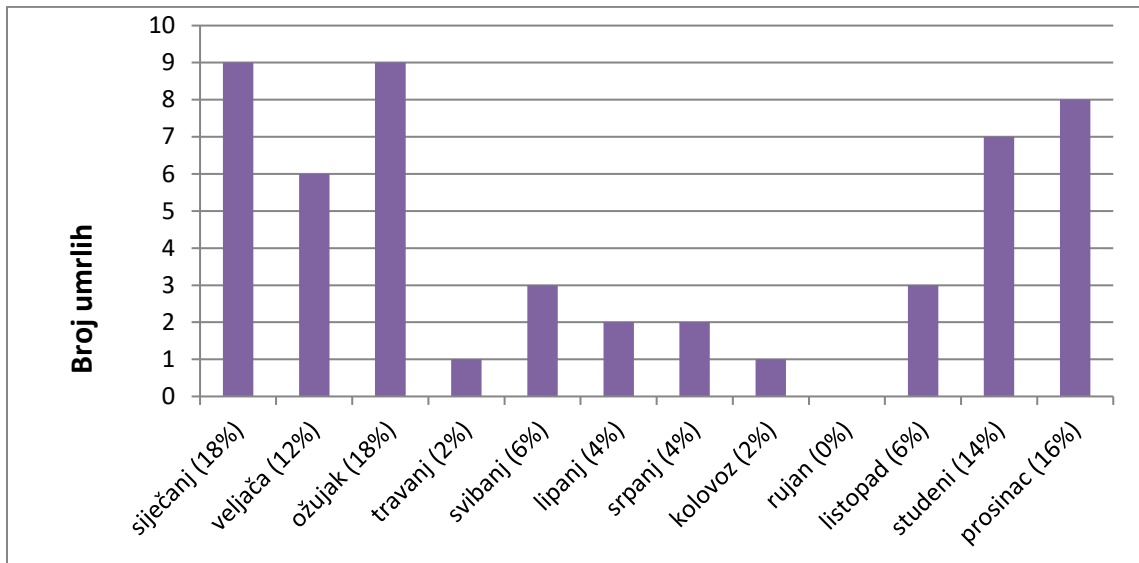
Grafikon 27. Umrli do 14 godina po mjesecima

Grafikon 28. Umrli u fertilnoj dobnoj skupini (14 do 50 godina) po mjesecima

Grafikon 29. Umrli stariji od 50 po mjesecima

Slika 20. Omjer udjela umrlih u pojedinim istarskim župama u 1. i 2. dijelu godine (XVIII. – XIX. stoljeće)¹⁵⁶

Provedena povijesnodemografska istraživanja pokazuju kako je u istarskim župama više ljudi umirali u drugom dijelu godine (slika 20.). Sveta Jelena je imala 73 (50,3%) umrlih u prvom dijelu godine, a 72 (49,7%) umrlih u drugom dijelu godine. Ovako neznatna viša razina smrtnosti u prvom dijelu godine je bila i u Savičenti (50,02%). Iako je Sveta Jelena relativno blizu svih ovih župa ipak treba znati da postoji kakva takva razlika u klimi zbog njezinog položaja na sjevernijem dijelu Istre.

¹⁵⁶ Paronić, *Župa Barban*, 190.

10.2. Dob umrlih

Pri računanju dobi, starost ljudi zaokruživao sam na godine koje su dočekali. Na primjer dijete od 3 mjeseca sam zaokružio na 0 godina, osobu od 50 godina i 11 mjeseci na 50 godina. Prema tom pravilu prosječna doživljena dob Svetojelenčana bila je 33.6 godina. Prosječni životni vijek muškaraca iznosio je 31.6 godina, a žena 37.7 godina. Ovako kratak životni vijek rezultat je ponajprije velike smrtnosti dječjeg dobnog kontingenta. Osoba do 14 godina je umrlo 62 (42%) što znači da je osoba starijih od 18 godina umrlo 83 (58%). Prosječna dob umrle djece iznosila je tek dvije i pol godine. Puno su drugačiji rezultati glede doživjele dobi ako iz izračuna izuzmemo umrlu dojenčad. Tada životni vijek djece iznosi 4,85 godina. Bez umrle dojenčadi (28 dojenčadi) životni vijek ostatka populacije iznosi 41,64 godine. Oduzmemo li od cjelokupne populacije umrlu djecu (50 djece) do pete godine životni vijek ostatka populacije je iznosio 50,81 godinu.

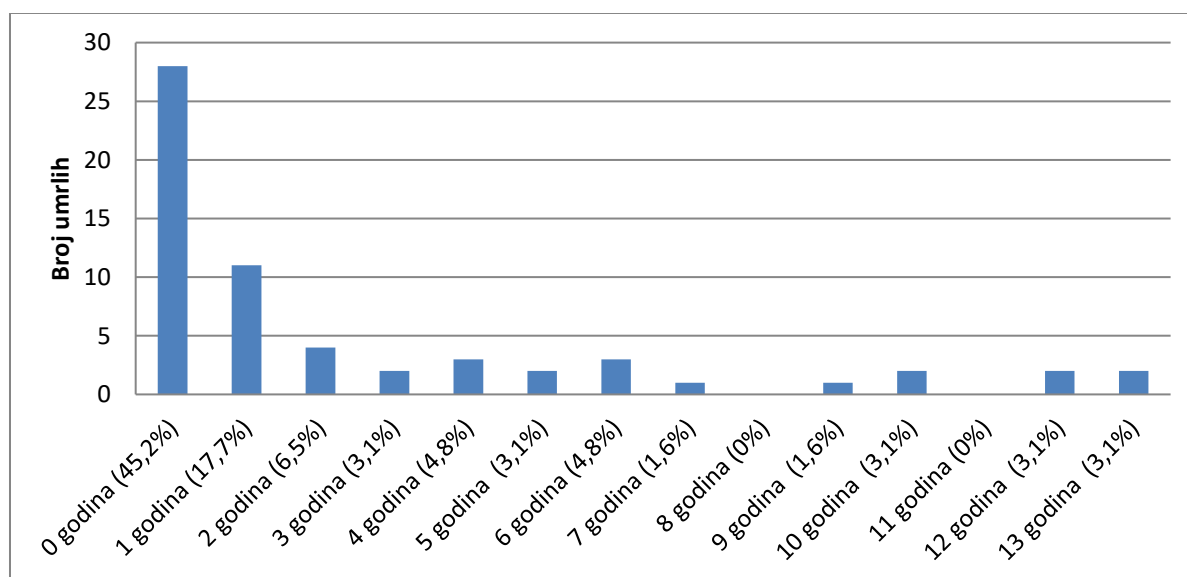
Najviše je umiralo dojenčadi, ona su činila čak petinu umrlih osoba. Čak je 48 (81.4%) od 59 umrle djece umrlo u dobi do pete godine života. Djeca do 14 godina činila su 40.7% među ukupno umrlima. Umrla djeca ako su preživjela prve tri godine života živjela su u prosjeku 8.6 godina. Očigledno ovdje vrijedi pravilo da što je dijete mlađe da je veća vjerojatnost da neće preživjeti. Muške djece do 14 godine je umrlo 36 s prosječnom dobi od 3 godine, a ženske djece 23 s prosječnom dobi od 2.4 godine. Ženske djece je umiralo znatno manje (37.5%) od muške (57.8%). Ovdje treba imati na umu da se ženske djece i manje rađalo (45.5%) naspram muške djece (52%). Uzimajući u obzir oba podatka, o rođenoj i umrloj djeci, dolazimo do rezultata da je smrtnost muške djece bila 13.8% veća od ženske djece.

Prosječna dob umrlog odraslog stanovništva iznosila je 57.7 godina. Odraslih muških osoba umrlo je 41 s prosječnom dobi od 57 godina, a odraslih ženskih osoba 40 s prosječnom dobi od 58.4 godine. Stariji od 50 godina su najviše umirali između 60 i 69 godine. Prema matičnim knjigama umrlih čak je 10.3% stanovništva doživjelo više od 80 godina. Najstariji muškarac zabilježen u matičnoj knjizi umrlih u promatranom razdoblju imao je 98, a najstarija žena 86 godina.

Tablica 12. Umrli po dobi u %

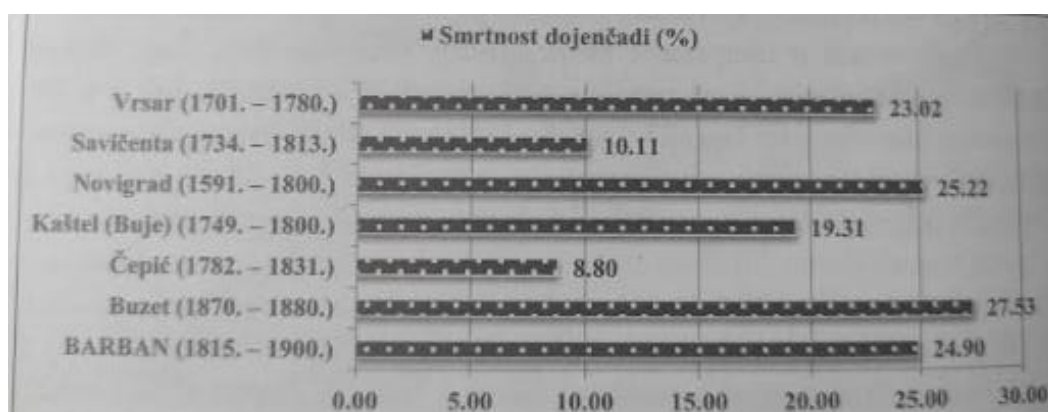
	Sveta Jelena (1805. – 1848.)	Župa Barban (1820. – 1870.)	Župa Čepić (1782. - 1861.)	Župa Pazin (1850. – 1870.)
Dob umrlih	Umrli %			
Do 12 mjeseci	19,3	28,2	19,4	21,79
1-4	13,8	14	14,5	19,46
5-9	4,8	6,1	8,9	7,16
10-14	4,8	3,2	3,5	3,5
15-19	1,4	2,5	2,4	3,27
20-29	1,4	6,1	4,8	6,38
30-39	3,4	7,5	8,3	4,59
40-49	5,5	9,9	8,5	4,51
50-59	3,4	8,4	8,1	6,53
60-69	12,4	8,4	9,4	8,25
70-79	9	5,8	3,9	9,41
80 i više	10,3	1,4	1,8	5,06
Nepoznata dob	/	0,07	6,2	0,08

Grafikon 30. Smrtnost djece do 14. godine (predfertilni dobni kontingent)

Tablica br. 13. Broj umrlih po dobnim skupinama i mjesecima

Mjesec	Dobne skupine											
	Do 12	1-4	5-9	10-14	15-19	20-29	30-39	40-49	50-59	60-69	70-79	80 i više
I	6	0	0	1	0	1	2	0	1	5	0	3
II	4	2	1	1	0	2	0	0	0	2	0	2
III	4	2	0	0	0	1	0	2	1	3	5	0
IV	2	1	1	1	0	0	0	1	1	1	0	0
V	3	0	0	0	0	2	0	1	0	2	1	0
VI	0	1	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0
VII	1	1	0	1	1	2	2	1	1	0	0	1
VIII	1	3	1	1	0	5	0	1	0	1	1	0
IX	0	4	1	1	0	0	0	1	0	0	0	0
X	2	2	1	1	0	1	0	1	1	0	2	0
XI	3	1	1	0	1	2	0	0	0	1	1	5
XII	2	3	1	0	0	1	1	0	0	1	3	4
Ukupno	28	20	7	7	2	17	5	8	5	18	13	15
%	19.3	13.8	4.8	4.8	1.4	1.4	3.4	5.5	3.4	12.4	9	10.3

Slika 21. Udio umrle dojenčadi u pojedinim istarskim župama (kraj XVI. – XIX. stoljeće)¹⁵⁷

10.3. Uzroci smrti

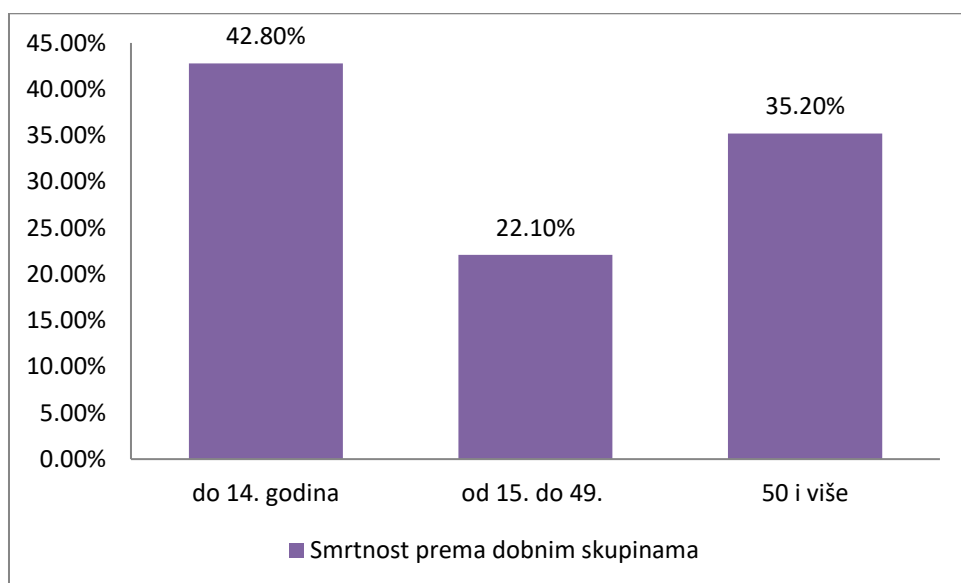
Uzroke smrti zapisane u matičnim knjigama umrlih ne možemo smatrati potpuno točnima. Konstatirali su se na temelju laičkih dijagnoza pod utjecajem narodne i crkvene medicine. Te su dijagnoze potom još morale doći do svećenika matičara.¹⁵⁸ Uzroci smrti zabilježeni u knjizi daleko su od suvremenih medicinskih termina. Tako je najviše osoba prema matičnoj knjizi umrlih umrlo od *obične smrti* (41.4%). Što se krije iza tog uzroka teško je pretpostaviti. Velik uzrok smrti bile su groznice (13.8%), kojih je u knjizi zabilježeno više vrsta. Treći uzrok smrti po učestalosti bila je starost (6.2%). Najmlađa osoba za koju je zapisano da je umrla od starosti imala je 74 godine, a najstarija 90 godina. Za mnoge umrle starije od 74 godine nije zapisano da su umrle od starosti. To samo ukazuje na činjenicu da je starost kao uzrok smrti zabilježena onda kada uzrok zapravo nije bio poznat (ukupno je 26 osoba umrlo starije od 74 godine, a za samo 9 (34,6%) zapisano je da su umrli od starosti). Također, dvije su osobe umrle starije od 90 godina, a ni njima nije zapisano da su umrle od starosti. Nakon starosti kao uzroci smrti slijedili su: gliste (5.5%), astma (4.1%), slabost (3.4%), angina (2.8%), dizenterija (2.8%), sušica (2.8%) i velike boginje (2%). Od ostalih bolesti koje ovdje ne nabrajam umrle su dvije ili jedna osoba. Ostale bolesti su sve zajedno uzrokovale 22 (15.2%) smrti. Mjesto smrti je navedeno samo kod tri osobe (Rijeka). Vjerojatno su te osobe bile iznimke po mjestu smrti, pa je iz tog razloga i zapisano da su umrli u Rijeci. Za ostale se može pretpostaviti da su umrli u Svetoj Jeleni. Fedor Mikič je također istraživao uzroke smrti u brsečkoj župi. Rezultati u njegovom radu su podijeljeni u prilično široka vremenska razdoblja. U jedno od tih razdoblja, vrijeme od 1772. do 1847., ulazi i razdoblje kojim se bavi ovaj rad. Iako su Mikičevi rezultati dobiveni iz razdoblja koje je 34 godine duže nego ono koje je analizirano u ovome radu, smatram da je usporedba i dalje vrijedna prikaza. Uzeo sam za primjer podatke koji su izneseni u tablici. Pomoću njih možemo vidjeti ujednačenost ili oscilacije u uzrocima smrti Svetojelenčana naspram cijele populacije u brsečkoj župi. Podaci o udjelu uzroka smrti Svetojelenčana se poklapaju s uzrocima smrti u Župi Brseč. U trima uzrocima

¹⁵⁷Paronić, *Župa Barban*, 205.

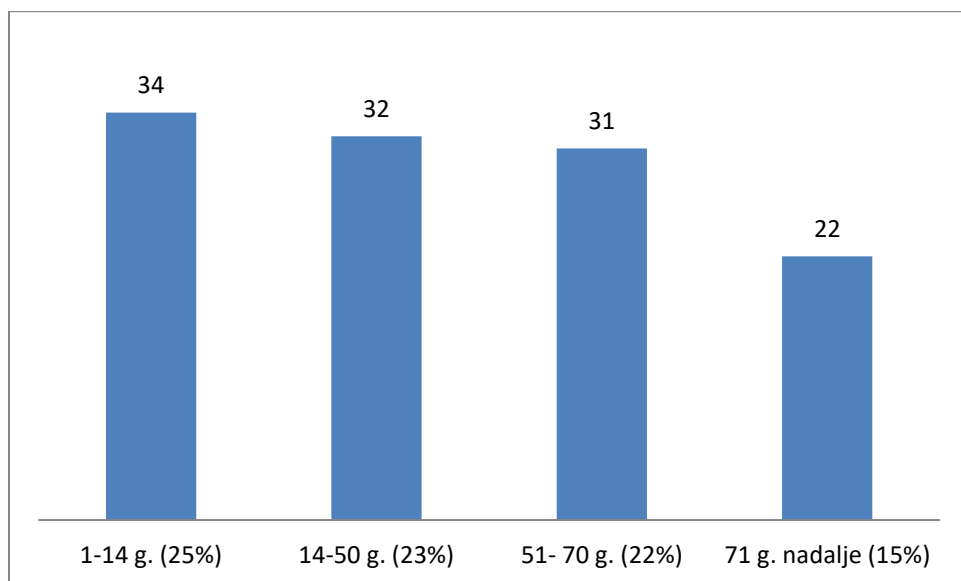
¹⁵⁸Fedor Mikič, „Gibanje prezimena umrlih Brsečana“, *Stanovništvo* 4 (1965), 204.

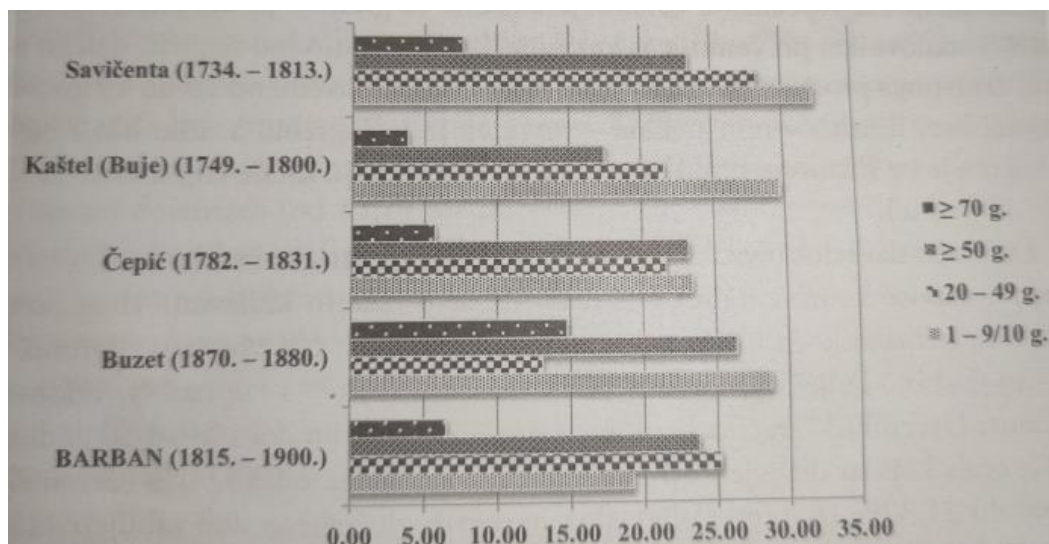
smrti javlja se odstupanje veće od 5%. Najveće je odstupanje kod „obične smrti“ (*ordinaria*) ili kako je Fedor Mikič u svome radu naziva „nepoznato“. Odstupanje iznosi 12,4%. Ovakvo odstupanje možda treba pripisati dužem vremenskom razdoblju koje je Mikič obradio, ali i samim zapisima ili zapisivačima koji su ih unosili prije 1805. godine. Isti problem vrijedi i za druga dva uzroka smrti koja nisu ujednačena između Svete Jelene i Brsešćine, a to su starost koja je za čak 11,6% i dizenterija koja je za 5,3% veći uzrok smrti u cijeloj Brsešćini nego samo u Svetoj Jeleni.

Grafikon 31. Udio umrlih prema dobnim skupinama.

Grafikon 32. Udio umrlih po dobnim skupinama ne računajući umrlu dojenčad

Slika 22. Udio umrlih po dobnim skupinama u pojedinim istarskim župama (XVIII. – XIX. stoljeće)¹⁵⁹

¹⁵⁹ Paronić, *Župa Barban*, 205.

Tablica br. 14. Uzroci smrti

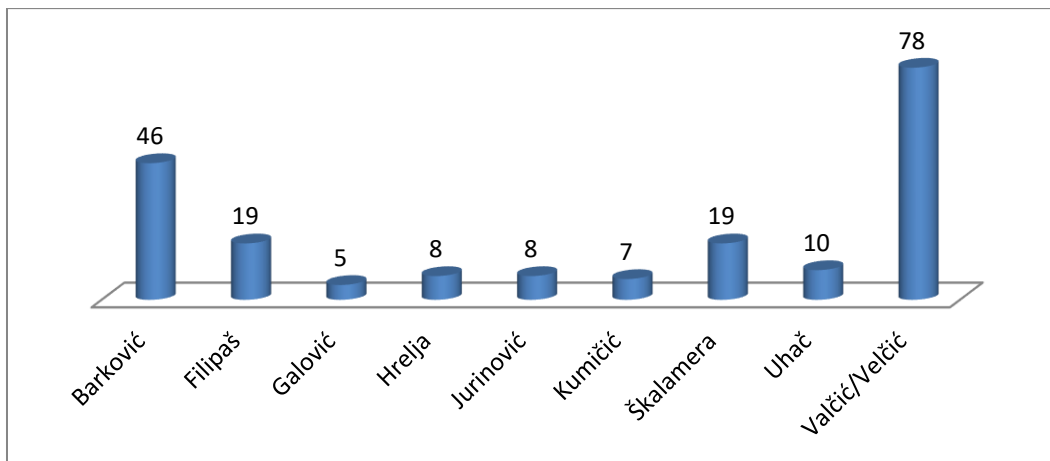
Uzrok smrti	Broj preminulih u Svetoj Jeleni (% umrlog od tog uzroka od 1805. – 1848.)	Postotak preminulih od određenog uzroka u Župi Brseč od 1772. – 1847. prema Fedoru Mikiču
obična (<i>ordinaria</i>) ili nepoznato	60 (41.4%)	29%
groznica (<i>febre/febris, febris consumptia, febris infkomatica, febris maligna, febris parvitas, febris, permitiosa, febris nervosa, febris putrida</i>)	20 (13.8%)	12%
starost (<i>senectas</i>)	9 (6.2%)	17,8%
gliste (<i>coniusio verminosa, vermas</i>)	8 (5.5%)	3,3%
astma (<i>asma</i>)	6 (4.1%)	4,3%
slabost (<i>debilitas</i>)	5 (3.4%)	5,7%
angina (<i>anghina</i>)	4 (2.8%)	0,6%
dizenterija (<i>disenteria gminea, disenteria fanguinea, disenteria sanguinea</i>)	4 (2.8%)	8,1%
sušica (<i>consumatio, consuspines, pthisis</i>)	4 (2.8%)	4,6%
velike boginje (<i>vaivalo</i>)	3 (2%)	3,5%
krvarenje (<i>sangentus</i>)	3 (2%)	0,1%
preuranjena (<i>prematura</i>)	3 (2%)	Nepoznato ¹⁶⁰
proljevanje (<i>diraea, flusso</i>)	2 (1,3%)	8,1%
Pošast, frasa (<i>convulsiones</i>)	2 (1,3%)	0,2%
grčevi u želucu (<i>colica</i>)	2 (1,3%)	4,6%
poginuo (<i>caduta</i>)	1 (0,7%)	0,6%
Gangrena (<i>gangrena</i>)	1 (0,7%)	0,3%
Meningitis	1 (0,7%)	0,1%
hidroza (<i>hidrosis</i>)	1 (0,7%)	1,2%
Slaboumnost	1 (0,7%)	0,3%
oteklina (<i>tumor</i>)	1 (0,7%)	0,2%
plućna ftiza (<i>thipis polmonaris</i>)	1 (0,7%)	0,7%
umro ošamućen (<i>Copus da arbore obit daz</i>)	1 (0,7%)	Nepoznato
utopio se (<i>annegato</i>)	1 (0,7%)	0,8%
zloćudno (<i>maligna</i>)	1 (0,7%)	Nepoznato

¹⁶⁰ Fedor Mikič je preuranjenu smrt, kao i neke druge uzroke smrti uvrstio u neku skupinu koju nije moguće razabrati, stoga u tim slučajevima u tablici navodim nepoznato.

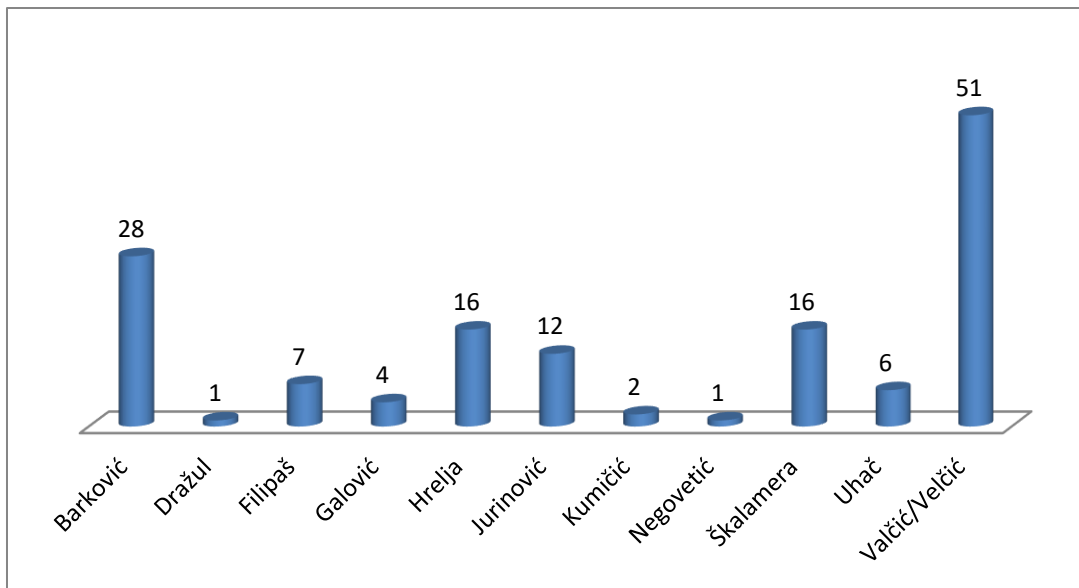
11. Prezimena

U ovome poglavlju obrađen je prezimski fond Svete Jelene od 1805. do 1848. godine. Razvoj prezimena u Svetoj Jeleni je sa sigurnošću moguće u kontinuitetu pratiti od 1770. iako su matične knjige vođene od 1729. godine. Prije 1770. u matičnim knjigama nisu upisivani kućni brojevi, pa je samo rijetke osobe prije 1770. moguće identificirati kao stanovnike Svete Jelene. Ovdje je dakle obrađen samo dio prezimena. Svetojelenska su prezimena u najvećoj mjeri starosjedilačka. Od 12 prezimena zabilježenih u matičnim knjigama, danas ih je u Svetoj Jeleni još uvijek prisutno sedam. Opstala su rasprostranjenija prezimena iako ih danas nosi puno manji broj ljudi u mjestu. Jedino prezime Uhač ima veći udio u populaciji danas nego je imalo udjela u matičnim knjigama.

Grafikon 33. Broj rođenih prema prezimenima

Grafikon 34. Broj umrlih prema prezimenima

Ukupno se u matičnim knjigama krštenih i umrlih u Svetoj Jeleni pojavljuje 12 prezimena. Najviše je upisa prezimena Barković i Valčić/Velčić. Na ovome mjestu valja reći da je zbog sličnosti prezimena Velčić i Valčić moguće da su se dogodile pogreške pri iščitavanju iz matičnih knjiga kako su svećenici vrlo slično znali pisati e i a. Često je da bi se sa sigurnošću saznalo, koje je prezime u pitanju trebalo gledati koji je kućni broj kraj upisane osobe ili u matičnoj knjizi krštenih, koji su roditelji djeteta, a uvelike tu pomažu i obiteljski nadimci za koje se u dosta slučajeva može reći da je tipično da se javljaju uz određeno prezime. Prezimena i nadimci u matičnim knjigama nisu uvijek upisivani u istom obliku. Isto prezime ponekad je zapisivano na različite načine to jest koristile su se različite inačice pri zapisivanju prezimena. Na to je ponajprije utjecao jezik koji se koristio koji nije bio uvijek isti, latinski i talijanski, a kasnije i hrvatski. Utjecali su i različiti svećenici koji su proizvoljno zapisivali npr. Filipas je nekada zapisivan s dva l, Fillipas. Praćenjem prezimena kroz matične knjige može se pratiti kako se kretalo stanovništvo. To nam može pokazati na primjer pojavljivanje, nestajanje ili gibanje nekog prezimena.¹⁶¹ U ovome radu obrađene su tek 44 godine povijesti Svete Jelene pa nisam proučavao pojavljivanja, nestajanja i gibanje prezimena kroz godine. Ipak navodim sljedeći podatak koji donekle pokazuje cirkuliranje prezimena u Svetoj Jeleni. U matičnim knjigama krštenih pronađeno je 10 prezimena, a u matičnim knjigama umrlih 12 prezimena. Sva prezimena koja se javljaju mogu se smatrati starosjedilačkim za taj kraj. Prezimena Dražul i Negovetić su bila tipična prezimena u susjednoj župi Mošćenice,

¹⁶¹ Mikič, „Gibanje prezimena“, 360.

a ne u Župi Brseč. Prezimena Galović i Kumičić prema Mikičevim istraživanjima ulaze u deset najčešćih prezimena u župi, a deset najčešćih prezimena u Župi Brseč nosilo je je 2/3 stanovništva. U razdoblju koje je Mikič istraživao, u Župi Brseč se javlja 100 prezimena.¹⁶² Prezime Barković je u cijeloj brsečkoj župi najviše zastupljeno. Prezime Barković je vrlo često i u Svetoj Jeleni. Zbog teškog razlikovanja prezimena Valčić i Velčić u matičnim knjigama ta prezimena su u ovom radu navedena skupno. Ova prezimena konkuriraju prezimenu Barković za najčešće prezime u Svetoj Jeleni u razdoblju kojim se bavi ovaj rad. Najčešće svetojelenko prezime ostaje pod upitnikom dok se ne provede detaljnija analiza prezimena Velčić i Valčić kako bi se dobio njihov točan broj. Pri odgonetavanju o kojem se prezimenu radi uvelike pomažu kućni brojevi te prezime oca. U Župi Brseč se od 1773. do 1872. izgubilo 40 prezimena dok je zabilježeno tek 25 novih prezimena. Fedor Mikič je smanjivanje broja prezimena povezao s bračnom politikom, odnosno istaknuo kako se biranje partnera kreće u pravcu „incesta“.¹⁶³ Ovo se događalo i u Svetoj Jeleni što nam ne govore samo prezimena nego i podaci o mjestu iz kojeg dolaze supružnici. Iz Župe Brseč je bilo 94% supružnika od toga 60% iz Svete Jelene. Svetojelenčani su bila oba supružnika u 21 (48,8%) braku od ukupna 43 braka.

U Župi Brseč se od 1773. do 1956. kod umrlih javlja 106 prezimena. Deset najčešćih prezimena čini 2/3 umrlog pučanstva, a 24 najčešća prezimena čak 9/10.¹⁶⁴ Dolazak nekog novog prezimena u mjesto preko supruga je bio minimalan. Prezime nosi suprug, a doseljavanje supruga kod supruge u Svetoj Jeleni u promatranom je razdoblju zabilježeno samo u dva slučaja (4%). Od ta dva doseljena supruga jedan je bio iz Svete Jelene, a drugi nije bilo daleko od sela nego je također bio iz Župe Brseč. Taj je suprug svojoj supruzi donio prezime Galović, drugo najčešće prezime na Brseščini. Dolazak novog prezimena u selo sputavano je time što muškarci većinom ostaju kod kuće, a kada bi se i doselio neki suprug izvan mjesta bio bi to čovjek iz okolice to jest iz Župe Brseč pa je i u tom slučaju bila velika vjerojatnost da u selo neće biti doneseno neko novo prezime već neko kojeg već ima u selu. Podaci o prezimenima u Svetoj Jeleni se slažu s podacima Fedora Mikiča koji ukazuju na smanjivanje broja prezimena u cijeloj župi. U Svetoj Jeleni kod rođenih su

¹⁶² Isto, 359.

¹⁶³ Na istom mjestu.

¹⁶⁴ Na istom mjestu.

bila dva prezimena manje nego kod umrlih što ukazuje na smanjivanje broja prezimena.

Tablica 15. Prezimena prema matičnim knjigama rođenih i umrlih od 1805. do 1848.

Prezime	Udio u knjizi krštenih (Svetojelenčani 1805. – 1848.)	Udio u knjizi umrlih (Svetojelenčani 1805. – 1848.)	Broj prezimena u knjizi umrlih u Župi Brseč (1813. – 1842.)	Danas broj prezimena u Svetoj Jeleni	Udio prezimena u Svetoj Jeleni danas
Valčić /Velčić	39%	35%	56	1 (Velčić)	0.9%
Barković	23%	19.2%	45	5	4.6%
Škalamera	9.5%	11%	8	7	6.5%
Filipaš	9.5%	4.8%	17	1	0.9%
Hrelja	4%	11%	39	5	4.6%
Jurinović	4%	8.2%	6	3	2.8%
Uhač	5%	4.1%	8	11	10.2%
Kumičić	3.5%	1.4%	15	0	0%
Galović	2.5%	2.7%	23	0	0%
Dražul	0%	0.7%	8	0	0%
Negovetić	0%	0.7%	/	0	0%

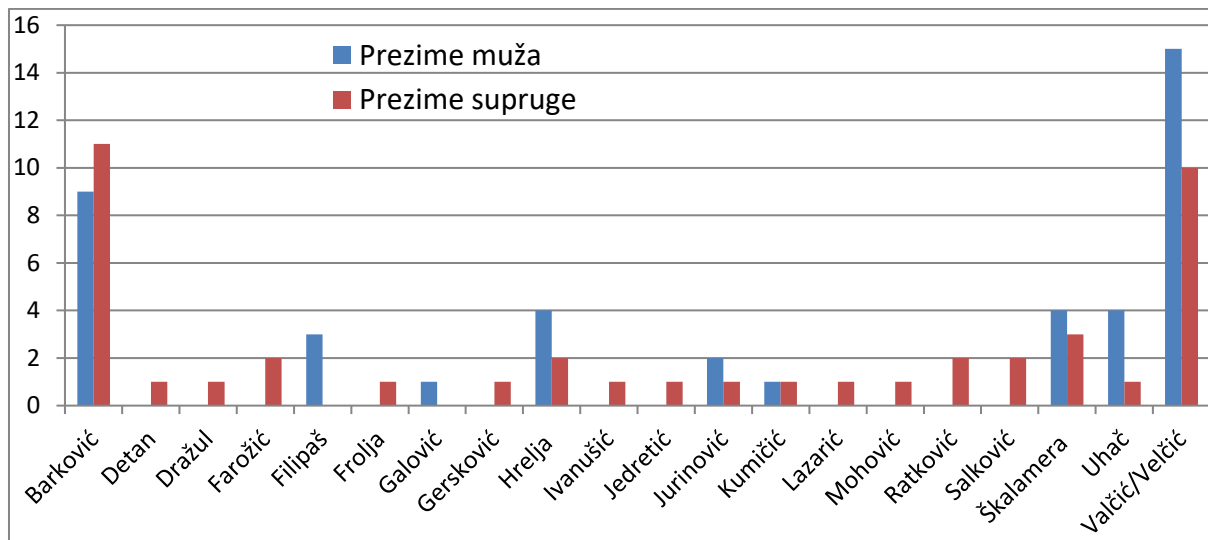
Bračni su partneri u većini slučajeva vjerojatno bili u nekakvom srodstvu, koje nije nužno moralo biti prepreka za brak (ako se radilo o srodstvu daljem od 4. koljena). Ova tvrdnja temelji se na tome što je 100 % muževa i 86% supruge iz Župe Brseč. Smanjenje broja prezimena u Župi Brseč upućuje na to.¹⁶⁵ Vjenčavanje s daljnjim rođacima također bi se moglo dokazati rekonstrukcijom nekoliko generacija u obiteljima. Ta rekonstrukcija u Svetoj Jeleni ne bi bila toliko zahtjevna, jer na malom prostoru gdje ima malo ljudi ima mnogih primjera gdje su se vjenčavali rođaci.¹⁶⁶ Prezimena se nisu ustalila do sredine 19. stoljeća, a ta pojava nije specifična samo za ovaj kraj.¹⁶⁷

¹⁶⁵ F. Mikič, „Gibanje prezimena“, 361.

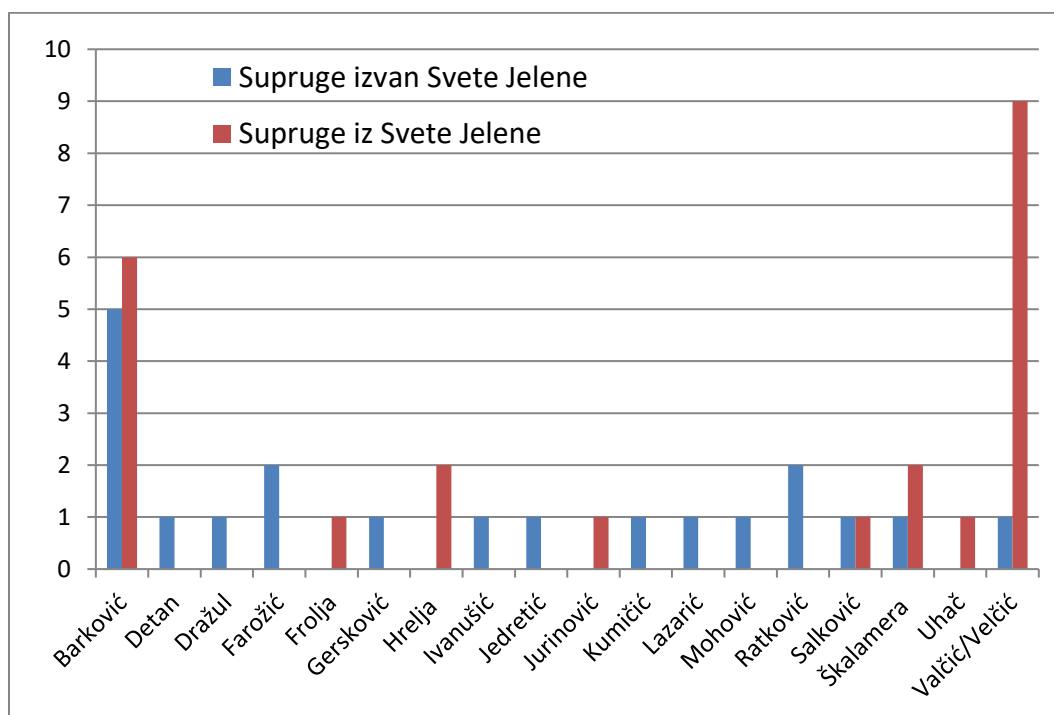
¹⁶⁶ Prema kazivanju Marine Barković Blaženić koja u osobnoj arhivi posjeduje dio te rekonstrukcije obitelji.

¹⁶⁷ Domagoj Vidović, „Imotska prezimena“, *Croatica et Slavica Iadertina*, Vol. 12/1 No. 12. (2016), 41-63.

Grafikon 35. Broj muževa i žena pojedinih prezimena na vjenčanju

Grafikon 36. Podrijetlo mladenki i njihova prezimena prije ulaska u brak

12. Nadimci i kućni brojevi

Obiteljski nadimci su domaća imena koja se upotrebljavaju za članove nekog domaćinstva. U seoskim sredinama, uz osobno ime i prezime, obiteljski nadimak se javlja kao dopunsko ime. Osnovna je uloga nadimka da se pojedinac identificira, kao pripadnik određene obitelji ili da nadimak uputi na različitost pojedinca u zajednici.¹⁶⁸ Nadimci se obično razlikuju od prezimena, a njihov nastanak povezujemo s različitim djelatnostima koje su vezane za domaćinstvo, uz osobna imena ili imena životinja, biljaka, određene događaje i karakteristike članova obitelji. Nadimci nisu vezani za kuću već su se potomcima prenosili na druge lokacije.¹⁶⁹ Nadimci su u ovome radu omogućili da se otkrije identitet nekih osoba za koje to ne bi bilo moguće zbog malog broja imena koja su se koristila te i zbog malog broja prezimena što je vidljivo u prethodno iznesenim podacima. Primjerice, u matičnoj knjizi krštenih su zapisane tri Marije Velčić no svaka ima drugačiji nadimak: Škalamera, Slamnjak i Kočić. U slučajevima kada su osobe koje se isto zovu i prezivaju rođene iste godine, jedini način da ih se razlikuje u matičnoj knjizi vjenčanih i umrlih je nadimak.

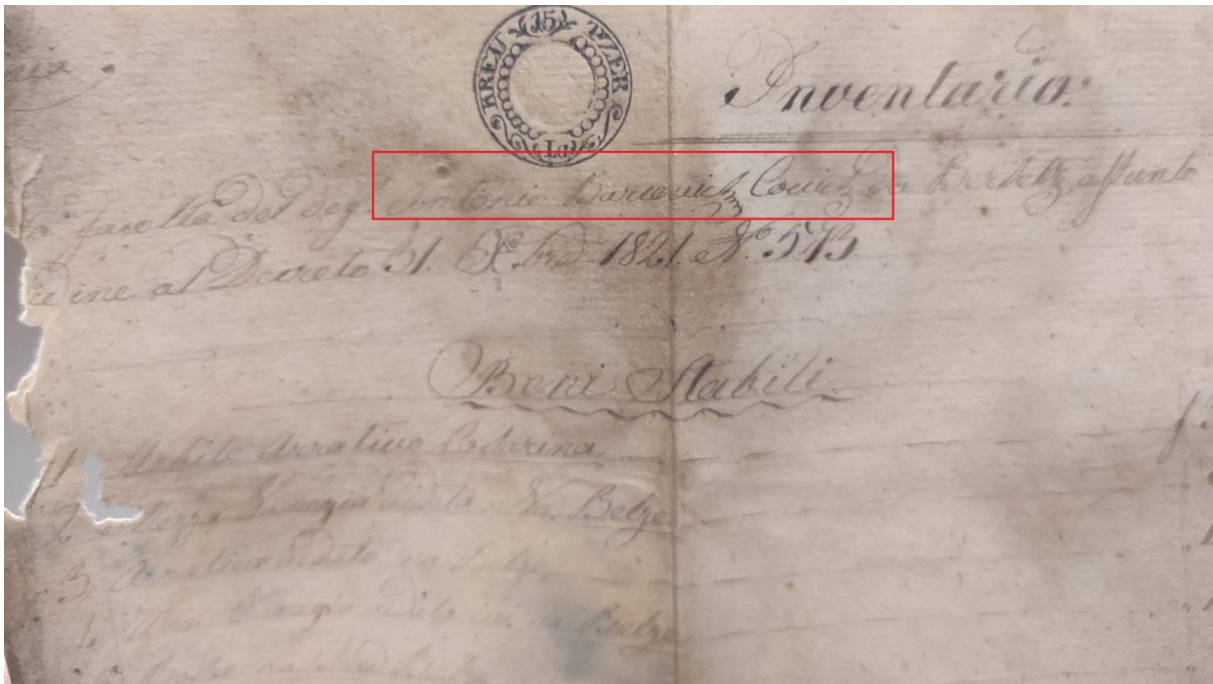
Konkretno u ovome radu nadimak je najviše koristio pri određivanju identiteta supruge kod podataka izvađenih iz matične knjige vjenčanih, jer je nekad samo za supruga upisivana kućna adresa.

Nadimci nisu uvijek zapisivani u matičnim knjigama no ipak su dovoljno puta spomenuti da bi se moglo rekonstruirati koji je nadimak ostao vezan za koju obiteljsku kuću. Ovoj rekonstrukciji uvelike pomaže to što se većina nadimaka zadržala do sada u selu, to jest i danas se neke kuće nazivaju po istim nadimcima koji su zapisivani već početkom 19. stoljeća. U matičnim knjigama su zabilježena dvadeset i dva nadimka vezana za kućne brojeve u Svetoj Jeleni. Riječ je o sljedećim nadimcima: Filipas, Gržetić, Mulac, Škalamera, Farožić, Uhač, Mačak, Jurinović, Bernabić, Salković, Kumičić, Slamnjak, Šćoc, Kočić, Paprić, Barac, Dobrinjac, Špingarol, Bernetić, Pećar, Drapac i Gruž. Od nabrojanih nadimaka čak $\frac{3}{4}$ ih postoji još i danas. Neki su preživjeli u nekom izmijenjenom obliku. Sljedeći nadimci su

¹⁶⁸ Branka Cvetnić i Marija Cvetnić, „Nadimci: poruke kulturologu; Osobni i obiteljski nadimci u Mraclinu“, *Studie ethnologie Croate*, Vol. 6. (1994), 79-84.

¹⁶⁹ Marina Jurkota Rebrović, „Kede je to? Prilog istraživanju načina života u naselju Belej kroz mikrotoponime i obiteljske nadimke“, *U creski anali: od starine do našeg doba – svezak 1*, ur. Slaven Bertoša (Cres: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, 2018.), 220-243.

opstali do danas i u navedenom obliku: Filipaš, Škalamera, Uhači, Slamnjak, Šćoc, Kočić, Paprić, Barac, Dobrinjac, Špingarol, Brnetić, Pećar, Drapac i Gruž kao Gruži donji i gornji. Danas se neki nadimci vezuju samo za kuće koje se nazivaju nadimkom, a neki su i dalje vezani za određene obitelji. Primjer Filipaši, Uhači, Paprić i Gruži se ponajprije koriste za identifikaciju kuća, a ne osoba. Neki su nadimci s vremenom postali prezimena. Nadimci su jedan pokazatelj homogenizaciji sela, oni nisu bili nametnuti od vlasti nego spontano. Njima su se isticala obilježja pojedinaca ili obitelji ili se čak „kažnjavalo“ nadimkom.¹⁷⁰ Nadimci su nekada bili toliko ukorijenjeni da su se često zapisivali u matičnim knjigama iako nije bilo propisano da se moraju zapisivati. Nadimci su zapisivani na neke čestice u katastru te i dan danas ondje postoje kao opis za određenu česticu ili lokaciju. Osim u matičnim knjigama nadimci su se ponekad zapisivali i na službenim dokumentima.

Slika 25. Vlasnički list Antona Barkovića Kočića iz 1827. godine. Crvenim kvadratom na slici je označeno gdje je zapisan vlasnik. Vidi se da je uz ime i prezime zapisan i nadimak. (Iz arhive Marine Barković Blaženić)

Kućni brojevi se počinju pojavljivati u brsečkim matičnim knjigama 1771. godine. Ta se godina podudara s godinom kada je Austrija u svim svojim zemljama osnovala regrutacijske oblasti kako bi provele sustav novačenja u vojsku. Prvobitna zadaća je

¹⁷⁰ Cvetnić i Cvetnić, *Nadimci: poruke kulturologu*, 79-84.

bila registrirati sposobne muškarce za vojnu službu i dodjela kućnih brojeva. Uzrok tomu je bilo ukidanje plaćeničke vojske 1768.¹⁷¹ Kućni brojevi dodjeljivani su redom, tako da je svaka sljedeća kuća dobila idući broj. Prvi dodijeljeni kućni brojevi su započinjali od broja 1 u mjestu Zagore (koje se nalazi u Brseščini) završavali su brojevima oko 190 koje bi dobivale novoizgrađene kuće u Brseščini neovisno gdje su se nalazile. Pri gradnji nove kuće dodijelio bi se prvi slobodan broj. Tako je u Svetoj Jeleni na primjer postojao broj 191, iako su kuće u Svetoj Jeleni isprva bile označene brojevima od 83 do 104.

U nekim slučajevima u matičnim knjigama pojedine adrese su označene s glavnim brojem, što je označavalo adresu kuće, a do tog je broja bila kosa crta te broj 1,2 ili 3, primjer 106/1. Može se pretpostaviti da su tako označavali stambene jedinice na kojima je bilo više stanova pod jednim brojem, no postoji mogućnost da se tako označavala samo još jedna obitelj koja je živjela na istom mjestu. Postoji mogućnost i da ima slučajeve u kojima su možda postojale dvije kuće koje su se vodile pod istim brojem. Kućni broj je u ovoj analizi bio izuzetno važan pri identificiranju pojedinaca. Mnoge je pojedince koji su rođeni prije 1770. dok se nisu vodili kućni brojevi nemoguće pripisati pojedinoj obitelji to jest vezati uz određenu kuću. Glavni je uzrok tomu već iznesen razlog, velika homonimija imena i prezimena. Od 1771. kućni je broj uvijek naveden kod osobe koja se krsti te kod umrle osobe. U knjigama vjenčanih iz Brseča i Mošćenica u razdoblju od 1805. – 1848. kućni broj je naveden gotovo uvijek kod supruga. Kućna adresa suprugu nije navedena ako je on iz druge župe, u tom slučaju ili mu ništa ne piše ili piše ime mjesta iz kojeg dolazi. Za Svetojelenčane koji su se vjenčali u Mošćenicama pod adresu im je pisano Brseč. Ženama nije uvijek pisana adresa u navedenom razdoblju neovisno jesu li bile iz iste župe. Od 1805. do 1848. praksa pisanja adrese ženama se drastično promijenila, od gotovo ni jedne zapisane adrese na početku tog kratkog razdoblja do gotovo svih navedenih adresa suprugama od 1830-ih. Za žene je vrijedio isti način navođenja, kao i za muškarce, ako su bile iz druge župe.

¹⁷¹ Leideck, „Lannd Ze Ysterreich,“ 142-143.

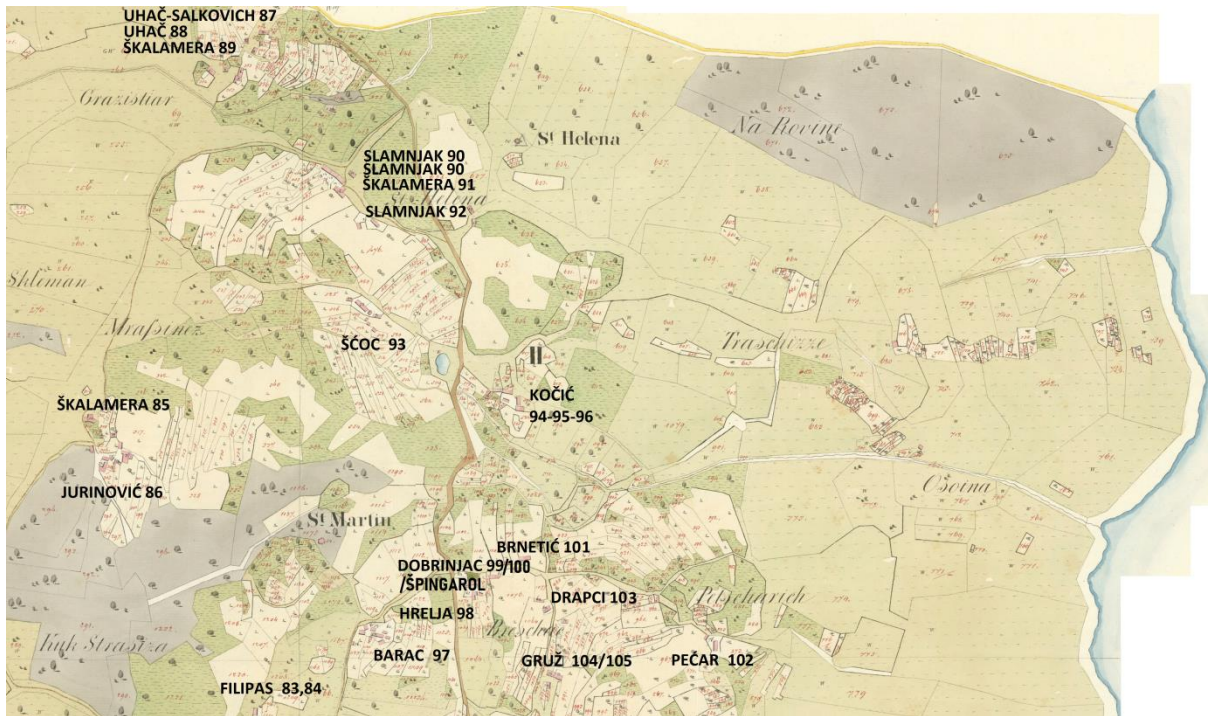
Tablica 16. Rekonstrukcija obitelji i kućnih brojeva u razdoblju od 1771. do 1883. u Svetoj Jeleni prema matičnim knjigama i knjigama stanja duša.

	Obitelj	1771.	6-7 mjesec 1805.	1815 .	8. mj. 1816.	11 mjesec 1829.	1883.	Broj rođenih ¹⁷²	broj umrlih ¹⁷³
		Kućni brojevi							
1.	Filipas/Gržetić					87	43	6	3
2.	Filipas/Gržetić	83	126	39	92	172	44	7	4
3.	Filipas/Mulac	84	127	40	93	88	44	5	2
4.	Škalamera	85	128	41	94			3	2
5.	Škalamera/ Farožić	197	129	42	146	89	45		2
6.	Škalamera	191	130		95	90	47	9	8
7.	Uhač/Maćak				96	91	48	6	2
8.	Škalamera	191	131	43	97	92	49	11	10
9.	Škalamera					92			
10.	Jurinović/ Bernabić	86		44	98	93			3
11.	Škalamera	87/87	132	45		94			2
12.	Salković/Uhač	88	133	46	99	93			1
13.	Gornji Uhači	198	134	47	100	95	50	6	2
14.	Donji Uhači	195	135	48	101	96	51	6	4
15.	Donji Uhači/Kumičić	89	136	49	102	96	52	3	2
16.	Škalamera	90	137	50	103	97	54	11	2
17.	Slamnjak		138	51	104	98	55	7	7
18.	Slamnjak	192	139	52	105			10	6
19.	Slamnjak	91	140	53	106			4	4
20.	Škalamera/Slamnjak	92	141	54	107	99	56	3	2
21.	Slamnjak		142	55	108	100	56	5	3
22.	Šćoc	93	143	56	109	101	51	4	5
23.	Šćoc	190	144	57	110	102	58	6	2
24.	Kočić	94	145	58	111	103	59	8	3
25.	Kočić	95	146	59	112	104	60	10	3
26.	Kočić/Paprić	96	147	60	113	105	61	3	5
27.	Barac	97	148	61	114	106	62	6	8
28.	Šćoc/Hrelja/Barac	193	149	62	115	107	63	6	4
29.	Hrelja/Barac	98	150	63	116	108	64	4	6
30.	Dobrinjac	99	151	64	117	109	65	9	
31.						175			
32.	Dobrinjac/Špingarol	100	152	65	118	110	66	11	4
33.	Bernetić		153	66	119	111	68	4	8
34.	Bernetić	101				176	69		
35.	Pečari	102	154	67	120	112	70	8	12

¹⁷² Broj rođenih u pojedinoj kući od 1805. do 1848.

¹⁷³ Broj umrlih u pojedinoj kući od 1805. do 1848.

36.	Pečari					177	71		
37.	Drapac		155	68	121	113	72	4	4
38.	Drapac	103				178	73		
39.	Gruž	104	156	69	122	114	75	6	5
40.	Gruž	105	157	70	123	115	74	9	6
	broj kuća	30 kuća	32 kuće	32 kuće	32 kuće	37 kuća	32 kuće		

Slika 23. Rekonstrukcija obitelji i kućnih brojeva na katastarskoj mapi iz 1819.

Prema knjizi Stanja duša od 1784. do 1805. na Brseščini je 1784./1785. bilo 160 nastanjenih kuća (158 + 4 klerika), a zabilježen je i ukupni broj stanovnika i to prema kategorijama vezanima uz sakramente (slika 24.). Bilo ih je ukupno 806: onih koji se mogu ispovijediti i pričestiti 528, onih koji se mogu samo ispovijediti 114 i 164 djece koja još ne mogu ništa od navedenog. Prema tome, prosječno je kućanstvu bilo sastavljeno od oko 5 osoba.

Prema Mikičevom istraživanju stanovništva Brseščine, linearno gledajući od 1772. do 1956., broj stanovnika se povećavao za 4,8. stanovnika godišnje.¹⁷⁴ Usporedbom broja krštenih, umrlih i vjenčanih Brseščine i Svete Jelene ispada da je u Svetoj Jeleni bilo 15% ukupno krštenih, 16% ukupno umrlih, i 16% ukupno

¹⁷⁴ F. Mikič, "Gibanje stanovništva", 203.

vjenčanih u Župi Brseč. Prema tome bi stanovništvo Svete Jelene trebalo činiti oko 16,7% stanovništva Brseščine što bi, ako je Brseščina imala 806 stanovnika, značilo da je Sveta Jelena tih 1784. na 1785. mogla imati oko 130 stanovnika. U istoj knjizi Stanja duša u Svetoj Jeleni je na početku 19. stoljeća (1805., 1815., i 1816.) zabilježeno 32 kućanstva. Uzmemo li da je jedno kućanstvo imalo prosječno 5 članova dobivamo podatak da je tada mjesto imalo 160 stanovnika. Sveta Jelena je usporedbom matičnih knjiga krštenih i umrlih za razdoblje kojim se bavi ovaj rad imala povećanje stanovništava od 1,5 ljudi godišnje. To bi značilo da je od 1784/5. do 1805. broj stanovnika narastao za 30, i da je brojka od 160 stanovnika vrlo vjerojatno prilično točna.

U knjizi Stanja duša nije se dovoljno ažurno evidentirala smrt, rođenje ili preseljenje neke osobe, pa zato ovdje nisam navodio podatke iz te knjige. Da u nju nisu upisivane sve promjene dokazuju nam matične knjige gdje je na primjer upisan datum smrti neke osobe koja je upisana u knjigu umrlih, a u knjizi Stanja duša nije evidentirano da je osoba umrla.

Prema zapisanim kućnim brojevima u matičnim knjigama najviše je rođenih u 44 godine bilo u kućama Škalamera (8.), Škalamera (16.) i Dobrinjac/Špingarol (32.). U tim je kućama u 44 godine rođeno po 11 djece. Najviše umrlih bilo je u kući Pećari (37.), njih čak 12. Kućni brojevi su se mijenjali, vjerojatno je glavni razlog bio taj što su se gradile nove kuće koje bi potom dobivale prvi slobodan broj, ali moguće je i da su kuće dobile drugi broj zbog drugačije raspodjele brojeva. Vjerojatno iz tog razloga kod najstarijih kućanskih brojeva Svete Jelene uz brojeve od 83 do 105 su zapisani i brojevi 190+ koji su bili jedni od najvećih brojeva na Brseščini. Čini se i da je bilo i obrnutih slučajeva kada u nekoj kući ne bi više nitko živio toj bi se kući oduzimao broj.

Nella Collegiata di Bersen^o.
 Stato dell' anime. 1784.
 E' delli due mesi del 1785.

Patroni di casa - - - - -	n ^o 158.
Senza li quatro Religiosi.	
Anime di Confes. e Comu. - - - - -	n ^o 528.
Di sola Confessione - - - - -	n ^o 114.
Banciuelli - - - - -	n ^o 164
<hr/>	
Summa - - - - -	806

Slika 24. Iz knjige stanja duša 1784. – 1805. (Župni ured Brseč)

13. Zaključak

Sveta Jelena je smještena na obroncima brda iznad Kvarnera. Nije imala velike poljoprivredne mogućnosti, a isto tako ni more joj nije moglo puno pružati. Život u selu nije bio lagan. Komunikacija sa širim svijetom gotovo da nije ni postojala u prvoj polovici 19. stoljeća ako je suditi na temelju matičnih knjiga vjenčanih. Izolaciju sela razbijala je cesta koja je prolazila kroz selo, a iz kasnijih razdoblja znamo da se putovalo i morem. U matičnim knjigama umrlih u dva slučaja je osoba iz Svete Jelene umrla u Rijeci što govori da je postojala nekakva veza između sela i najvećeg obližnjeg grada Rijeke. S druge strane kakva je bila veza s Istrom nema podataka. Sudeći po matičnim knjigama stanovnici Svete Jelene su uglavnom bili okrenuti svojoj maloj zajednici u selu i svojoj župi. Radi se o vremenu kada je narod bio vrlo pobožan. Sve je župljane povezivala župna crkva u kojoj su se obavljali obredi važni u čovjekovom životu, krštenje (rođenje), vjenčanje i smrt, te su se služile svete mise. Stanovnici Svete Jelene su vjerojatno sudjelovali i u nametima koje je Brseč bio dužan plaćati, jer je spadala u Brseščinu. Ima malo podataka o tome, u tom slučaju to nam samo ukazuje na dodatnu povezanost sela sa svojom župom. Crkvena i svjetovna vlast, postavljanjem Brseča kao vjerskog i političkog središta u župi, utjecale su Svetojelenčani budu više okrenuti Brseču nego, primjerice, jednako udaljenim Mošćenicama. Osim toga tu je važnu ulogu imao i kraći put prema Brseču nego prema Mošćenicama dok nije izgrađena cesta 1839. koja je skratila i put prema Mošćenicama. Pretpostavku da je život Svetojelenčana bio uglavnom orijentiran unutar župe najviše potvrđuje matična knjiga vjenčanih. Odabir partnera nam govori da je to bila poprilično zatvorena zajednica, jer je 76% mladenaca bilo iz Svete Jelene, 17% iz ostatka Župe Brseč, a 6% iz župe Mošćenica. Trostruko veći broj supružnika iz Župe Brseč nego iz Mošćenica ukazuje da su Svetojelenčani gravitirali više prema Brseču. U Svetoj Jeleni je u analiziranom razdoblju bilo 200 krštenih i 145 umrlih. Ovaj nam podatak pokazuje pozitivan prirodni prirast stanovništva, no kako nisu istražena iseljavanja govoriti o povećanju broja ljudi u selu sa sigurnošću nije moguće. Krštenja djece bila su popraćena dodjeljivanjem imena koja se nisu dodjeljivala slučajno. Ona su ponajprije bila vezana uz sveca ili svetkovinu koja se slavila blizu datuma rođenog djeteta. U manjoj mjeri su imena dodjeljivanja po roditeljima. Također valja spomenuti da su neka imena bila popularnija od drugih,

neka iz očitih razloga, a za neke je razlog nepoznat. Smrtnost djece, osobito dojenčadi, činio je velik udio među ukupno umrlima (oko jedne trećine) što je u to vrijeme bilo tipično i u drugim naseljima u Istri. Uočljive su određene pravilnosti u sezonskom rađanju i umiranju kao što je to uočeno u nekim drugim mjestima. Na kraju zatvorenost zajednice se vidi i u prezimenima. U Svetoj Jeleni su u istraženom razdoblju izgubljena dva prezimena, što Fedor Mikič koji je istraživao prezimena u brsečkoj župi pripisuje „incestu“, odnosno odabiru partnera unutar brsečke zajednice. Monotonost imena i mali broj prezimena čiji se broj s vremenom smanjivao uvelike otežava identificiranje osoba zapisanih u matičnim knjigama. S druge strane identifikaciju osobe omogućavaju kućni brojevi koji su upisani u matičnim knjigama kraj osoba na koje se upis sakramenta odnosio. Još jedan identifikator osobe koji je bio puno značajniji u zajednici nego danas je nadimak, njihova važnost vidljiva je u tome što su se i nadimci često upisivali u matične knjige iako to nije bilo obavezno upisivati. Nadimci su u velikoj mjeri preživjeli do sadašnjeg vremena. Neke nose potomci predaka koji su taj nadimak dobili, a neki nadimci postoje kao opisni pridjev kuća u selu koje su ostale bez ljudi koji su taj nadimak nosili. Pri ovom istraživanju puno mi je pomoglo što sam iz Svete Jelene. Bilo mi je lakše ičitavati prezimena i nadimke kako sam se s većinom njih već susreo u svakodnevnom životu, na ruku su mi bili stariji ljudi iz Svete Jelene koji su rekli što znaju iz povijesti sela, pri donošenju zaključaka imao sam širu i detaljniju sliku života Svetojelenčana i razne druge sitnice. Sveta Jelena više nije zatvoreno mjesto kao što je bila u prvoj polovici 19. stoljeća. Ta sasvim drukčija povijest od sadašnjosti sačuvana je ponajprije u matičnim knjigama, jer za selo nema puno drugih pisanih zapisa. Ovaj rad daje sliku kako je život u selu izgledao prije 20. stoljeća i prezentira pedesetak godina podataka iz matičnih knjiga. Ovdje ima još prostora za istraživanje, osim što se može istražiti šire vremensko razdoblje može se izvaditi više podataka koji su upisani kod osobe kao na primjer kumovi ili status osobe seljak/građanin. Zanimljivo bi bilo istražiti i vjenčavanje rođaka koje je svakako prisutno bilo u selu, a na koje je ukazao Fedor Mikič. Te rodoslovne veze rekonstruirane su i nalaze se u bazi podataka u Rodoslovnom centru Kastavštine. Istraživanje Svete Jelen putem matičnih knjiga ovim je radom tek načeto.

14. Literatura

1. Ardalić, Nikola. *Život u Pazinu u drugoj polovici 19. stoljeća prema matičnim knjigama*. Pula: Sveučilište u Puli, Filozofski fakultet, 2019. (diplomski rad)
2. Bertoša, Slaven. *Život i smrt u Puli; Starosjeditelji i doseljenici o XVII. do početka XIX. stoljeća*. Pazin: Skupština Udruga Matice hrvatske i Istarske županije, 2002.
3. Cvetnić, Branka i Marija Cvetnić. „Nadimci: poruke kulturologu; Osobni i obiteljski nadimci u Mraclinu“. *Studia ethnologica Croatica, Vol. 6.* (1994): 79-84.
4. Doblanović, Danijela. „Povijesnodemografske crtice o stanovništvu župe Čepić (1782. -1861.)“. *Tabula: časopis Filozofskog fakulteta Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli, Vol. No. 12* (2014), 89-104.
5. Doblanović, Danijela. „Svetvičenat u matičnim knjigama umrlih (1791. – 1841.)“. U: *Zbornik u čast Miroslava Bertoše, Bertošin zbornik II.*, ur. Ivan Jurković, 535-559. Pula – Pazin: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli – Državni arhiv u Pazinu, 2013,
6. Doblanović, Danijela. *Žrvanj života. Stanovništvo Savičente od početka 17. do početka 19. stoljeća*. Zagreb: Srednja Europa, 2017.
7. Dorčić, Ivan i Marijan Tomašić, *Kastav i Kastavština u prošlosti i sadašnjosti*. Kastav: Odbor za proslavu 10. god. oslobođenja Kastavštine, 1931.
8. Doričić, Robert, Bernard Franković i Robert Mohović. *I moj nono je navigal: Brseč i Brseščina*. Rijeka: Katedra Čakavskog sabora Općine Mošćenička Draga, 2012.
9. Dronjić, Matija. „Prilog istraživanju predaja ostarom narodu na području Like i Podgorja“. *Senjski zbornik: prilozi za geografiju, etnologiju, gospodarstvo, povijest i kulturu* (2012): 133-153.
10. Fortis, Alberto. *Put po Dalmaciji*. prev. Mate Maras i Darko Novaković (Split: Marjan tisak, 2004)
11. Ignjatijević Tkalac, Imbro. *Hrvatsko gospodarstvo polovicom XIX. Stoljeća*. Zagreb: Dom i svijet, 2004.
12. Ivetic, Egidio, ur. *Istra kroz vrijeme*. Rovinj: Centar za povijesna istraživanja – Rovinj, 2009.

13. Jerolimić, Giovanna. „Tradicijski običaji sela Loznati prema kazivanju lokalnih mještana.“ *Creski anali: od starine do našeg doba – svezak 1.*, ur. Slaven Bertoša, 179 – 207. Cres: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, 2018.
14. Jurinović, Josip. *Mali Svjedoci velikih promjena*. Rijeka-Mošćenice: Katedra Čakavskog sabora Općine Mošćenička Draga, 2007.
15. Kuljiš, Iva. *Brseč u kasnom srednjem i ranom novom vijeku*. Rijeka: Sveučilište u Rijeci, filozofski fakultet, 2019. (diplomski rad)
16. Kumičić, Eugen. *Začuđeni svatovi*. Zagreb: Izdavačko knjižničarsko poduzeće mladost, 1974.
17. Lauc, Davor i Darko Vitek, „Logika i povijesne znanosti - problem rekonstrukcije obitelji na temelju matičnih knjiga“, *Povijesni prilozi* (2010): 93-104.
18. Leideck, Markus. „Lannd Ze Ysterreich“. U: *Mletačko-austrijska granica u Istri; Monografije i katalogi 29*, ur. Tatjana Bradara, 133-201. Pula: Arheološki muzej Istre, 2017.
19. Levak, Maurizio. *Slaveni vojvode Ivana; kolonizacija slavena u Istri u početnom razdoblju franačke uprave*. Zagreb: Leykam International, 2007.
20. Mandić, Oleg. „Kmetovi u općinama oko Kvarnera od XIII do kraja XVII stoljeća“. *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti* (1963): 153-205.
21. Margetić, Lujo. „Kada je Hrvatskoj oteta Brseština“. U: *Liburnijske teme knjiga 8, Brseč i Brseščina*, ur. Goran Crnković, 31-39. Opatija: Katedra Čakavskog sabora Opatija, 1994.
22. Margetić, Lujo. *Mošćenički zakoni i statuti; Srednjovjekovni akti i opći zakoni na Kvarneru*. Rijeka: Nakladni zavod Globus, 2006.
23. Marković, Mirko. *Kvarnersko primorje; stanovništvo i naselja*. Zagreb: Jesenski i Turk, 2005.
24. Marušić, Branko. *Istra i sjevernojadranski prostor u ranom srednjem vijeku*. Pula: Arheološki muzej Istre, 1995.
25. Mikič, Fedor. „Gibanje prezimena umrlih Brsečana 1773. – 1956.“, *Stanovništvo* 4, (1965), 359-364.
26. Mikič, Fedor. „Prirodno gibanje stanovništva u selu Brseč 1772. – 1951.“, *Stanovništvo* 3 (1964), 197-260.

27. Munić, Darinko. "Brseč na početku XVII. stoljeća". U: *Liburnijske teme knjiga 8, Brseč i Brseščina*. Ur. Goran Crnković i dr., 39-49, Opatija: Katedra Čakavskog sabora Opatija, 1994.
28. Obad, Stjepan. „Tegobe seoskog života na dalmatinskom selu. U: *Zbornik u čast Miroslava Bertoše, Bertošin zbornik II*. Ur. Ivan Jurković, 643-655. Pula – Pazin: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli – Državni arhiv u Pazinu, 2013.
29. Paronić, Samanta. *Župa Barban u XIX. Stoljeću. Demografska slika kroz prizmu matičnih knjiga*. Zagreb: autorica i Srednja Europa, 2020.
30. Pavičić, Snježana. *Istra i sjevernojadranski prostor u srednjem vijeku (materijalna kultura VII. - XI. stoljeća)*. Zagreb: Hrvatski povijesni muzej, 1994.
31. Pavletić, Vladko. „Raskorak teorije i prakse Evgenija Kumičića“. U: Eugen Kumičić, *Kraljica Lepa*. 519-528. Zagreb: Matica Hrvatska, 1965.
32. Peruško, Tone i dr. *Knjiga o Istri*. Zagreb: Školska knjiga, 1968.
33. Petković, Dario. *Ratna mornarica Austro-ugarske monarhije*. Pula: C.A.S.H., 2004.
34. Radola, Tea. *Stanovništvo Barbana prema matičnim knjigama XIX. stoljeća*. Pula: Sveučilište u Puli, Filozofski fakultet, 2016., diplomski rad.
35. Rechner-Šustar, Ira. „Međunarodna radionica Revitalizacija kulturno-povijesnih cjelina u Primorsko-goranskoj županiji na primjeru grada Kastva“. U: *Zbornik kastavštine XII*. Ur. Darinko Munić, 59-62. Kastav: Grad Kastav, 2004.
36. Rogić, Veljko. *Regionalna geografija Jugoslavije, Prirodna osnova i historijska geografija*. Školska knjiga: Zagreb, 1982.
37. Rubić, Tihana. „Podaci iz stališa duša kao izvor za etnološko istraživanje obiteljskoga života Krivopučana“. U: *Živjeti na Krivom Putu: Etnološka monografija o Primorskim Bunjevcima*. Ur. Milana Černelić i dr., 57-76. Zagreb: FF-press, 2009.
38. Sarti, Raffaella *Živjeti u kući; stanovanje, prehrana i odijevanje u novovjekovnoj Europi (1500. – 1800.)*. Zagreb: Ibis grafika, 2006.
39. Slukan-Altić, Mirela. *Katastar Istre 1817. – 1960*. Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2001.
40. Starac, Ranko. „Rezultati najnovijih arheoloških istraživanja obavljenih na području Lovranštine, Mošćeništine i Brseštine“. U: *Liburnijske teme knjiga 8.*,

- Brseč i Brseščina*. Ur. Goran Crnković, 9-31. Opatija: Katedra Čakavskog sabora Opatija, 1994.
41. Škalamera, Željko i Olga Magaš. *Brseč na kartografskim Prikazima*. Rijeka: Državni arhiv u Rijeci, 2002.
42. Trogrlić, Marko. „Pula kao Austro-Ugarska ratna luka,“ *Školski vjesnik: časopis za pedagojsku teoriju i praksu* (2007): 17-23.
43. Vekarić, Nenad i Božena Vranješ Šoljan. „Početak demografske tranzicije u Hrvatskoj“. *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku*, 47 (2009): 9-62.
44. Vekarić, Nenad, Irena Benyovsky, Tatjana Bukliš, Maurizio Levak, Nikša Lučić, Marija Mogorović i Jakša Primorac. *Vrijeme ženidbe i ritam poroda (Dubrovnik i njegova okolica od 17. do 19. stoljeća)*. Zagreb - Dubrovnik: HAZU, 2000.
45. Vidović, Domagoj. „Imotska prezimena“. *Croatica et Slavica Iadertina*, Vol. 12/1 No. 12., (2016): 41-63.
46. Vlado Pavičić. „Župa Orah kod Vrgorca: ritam rađanja na imperijalnoj granici u drugoj polovici 18. stoljeća“. *Anali Dubrovnik* 55/2 (2017), 407-454.
47. Vlahov, Dražen. *Glagoljski zapisi u knjizi krštenih, vjenčanih i umrlih iz Huma (1618 – 1672)*. Pazin: državni arhiv u Pazinu, 2003.
48. Zakošek, Boris. „Pregled arhivalija Lovranštine do 1945. u Državnom arhivu u Rijeci“. U: *Zbornik Lovranščine*. Ur. Ivana Eterović, 21-68. Lovran: Katedra Čakavskoga sabora Lovran, 2020.
49. Zaninović-Rumora, Marija. „Mjere otoka Paga u mletačkom razdoblju“. U: *Prinosi za gospodarsku povijest otoka Paga*, 19-28. Pazin – Rijeka: Historijski arhivi u Pazinu i Rijeci, 1988.

15. Internetske stranice

Archivio di Stato di Trieste; Catasti di Trieste,

<http://www.catasti.archivodistatotrieste.it/Divenire/imagefullscreen.htm?fs=1&imgIndex=1&idUa=10652493&first=1&last=1> (posjet: 08.11.2021.)

Familysearch; Records: Croatian churches books, <https://www.familysearch.org/en/> (posjet:18.08.2022.)

Mercedes-Benz Group Media, <https://group-media.mercedes-benz.com/marsMediaSite/ko/de/9913722> (posjet 17.09.2022.)

16. Izvori

Matična knjiga krštenih: 1770. – 1848.

Matična knjiga vjenčanih: 1770. – 1847.

Matična knjiga umrlih: 1770. – 1847.

Knjiga stanja duša: 1784. – 1805.

17. Sažetak

U radu je opisano mjesto Sveta Jelena prije 20. stoljeća na temelju literature, priča iz mjesta i Franciskanskog katastarsa. Rekonstrukciju života u Svetoj Jeleni u 19. st. najviše je pomogla knjiga Josipa Jurinovića *Mali svjedoci velikih promjena*. U drugom dijelu rada izneseni su podaci iz matičnih knjiga Župe Brseč u razdoblju od 1805. do 1848., ali iz knjiga su analizirane samo osobe koje su živjele u mjestu Sveta Jelena. Iz knjige krštenih analizirano je nadijevanje imena krštenima, godišnji i mjesečni raspored rođenja i broj rođenih. Iz knjige umrlih analiziran je broj umrlih, uzroci smrti, smrti pod dobi i sezonsko umiranje. Iz knjige vjenčanih analizirano je podrijetlo supružnika, dob supružnika, nakon koliko vremena dolazi do prvog začeca u braku. Parovima koji su se vjenčali od 1805. do 1826. utvrđeno je koliko su djece imali i koliko im je djece umiralo. Iz knjige krštenih i umrlih je izvađen broj prezimena koji je uspoređen s prezimenima u Brseščini. Kako je Fedor Mikič istraživao Brseščinu i njezino stanovništvo, uspoređeni su podaci za Svetu Jelenu sa svim podacima koje se moglo usporediti s njegovim ukupnim podacima za Župu Brseč. U tim je analizama stanovništvo Svete Jelene navođeno u udjelu kako bi se primijetilo utjecaj mjesta u Brseščini. Na kraju napravljena je rekonstrukcija kućnih brojeva od 1770. do 1883. Te je bilo moguće zahvaljujući matičnim knjigama u kojima je krštenima, umrlima i vjenčanima zabilježen i kućni broj.

Ključne riječi: matične knjige Župe Brseč, 19. stoljeće, Brseščina, Sveta Jelena, povijesna demografija, Franciskanski katastar, prezimena

18. Summary

In this research paper I have described the place called Saint Jelena before the turn of the 20 th century using literature, stories from the past and the Franciscan cadastre. The reconstruction of life in Saint Jelena in the 19 th century was made possible by the book called Small witnesses of big changes written by Josip Juranović. In the second part of this paper I have stated and analyzed the numbers of those who lived in Saint Jelena from the year of 1805. till 1848. Using the birth registry of the Brseč parish. From the book of the baptized I have analyzed the giving of names to the confirmands, yearly and monthly schedule of births and the numbers of those born in that period. From the book of the dead I have analyzed the numbers of those that died in that period, the causes for those deaths, categorized the deaths by age and in which season they had died. And lastly from the book of the married I have analyzed the origin of the spouses, their age and how much time had passed until their first conception. For the couples who were married in the period of 1805. till 1826 I have established the amount of children they had and how many of them had passed away in that period. From the aforementioned book of the baptized I have listed the numbers of surnames and compared it to the surnames of Brseč. As I had discovered that Fedor Mikič had been exploring the Brseč area and its residents I used his data and compared it to the data I found about Saint Jelena. In those analyses the data about citizens of Saint Jelena was used as to show the influence it had on the Brseč area as a whole and its residents. And finally the reconstruction of house numbers from 1770 to 1883 was made possible using the numbers that were found in the birth registry where everyone who had been baptized, married or had passed away had their house number written down.

Key words: birth registry of the Brseč parish, 19 th century, Brseč, Saint Jelena, historical

demography, Franciscan cadastre, surnames.

